

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

ВІСНИК

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 2 (40)

Спецвипуск до тижня науки

«Сучасний коледж – науково-методична майстерня»

Вінниця – 2022

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу
ВИПУСК № 2 (40)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія ВІЦ № 1065-423-ПР від 24 грудня 2019 року
Журнал
(науково-виробничий, навчальний, довідковий)

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вищівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік
Мова видання: українська, російська, англійська, німецька

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Конкурси

Номер затверджено на засіданні науково-методичної ради
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
Протокол № 4 від 01 травня 2022 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.;
відповідальний редактор: методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Заболотний В.Ф., д.філ.н. Войцехівська Н.К., д.філ.н., проф. Слободинська Т.С., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори
Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу/[ред.кол.: Войцехівський К.Ф. (гол.ред) та інші]. – Вінниця: Вінницька міська друкарня, 2022. – Випуск 2(40). – 133с.

© КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», 2022

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНО ПРО МІСЮ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	
<i>МАРЦЕНЮК О.Г.</i>	5
THE PECULIARITIES OF PRACTICAL USE OF ORDINAL AND CARDINAL NUMERALS IN MODERN ENGLISH	
<i>Ліана ГРИЦИШЕНА</i>	7
PHONETICS VS PHONOLOGY	
<i>Владислава ГУРКАЛО</i>	13
АФІКСАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ КОНОТАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	
<i>Анжеліка КУЛИК</i>	16
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ-ЗООНІМІВ ТА ЇХ УКРАЇНОМОВНІ ЕКВІВАЛЕНТИ	
<i>Софія РЕМЕНЯК</i>	20
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ТА МОТИВАЦІЯ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА	
<i>Ілона СНІГУР, Анастасія ФУССА</i>	25
ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
<i>Юлія ХОМЕНКО</i>	30
TYPOLOGY OF THE SYSTEM OF PARTS OF SPEECH IN ENGLISH LANGUAGE	
<i>Леся ПАВЛИШИНА</i>	36
ORIGINS AND LINGUISTIC PECULIARITIES OF NEW ZEALAND ENGLISH	
<i>Олександра ДЕРЕВЕНКО</i>	39
ТОПОНІМІЧНА ЛЕКСИКА ТА МЕТОДИ ЇЇ ОПИСУ В АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКАХ	
<i>Марія ФЕДОРИШИНА</i>	43
ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВНЗ	
<i>МАЗУР Т.А.</i>	49
ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: НА ВСІ 200!	
<i>БЕРЕЖАНСЬКА О.Ю.</i>	53
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІМЕННИК» У 6 КЛАСІ	
<i>Тетяна БАГРІЙ</i>	57
СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ДІЄСЛОВО» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 7 КЛАСІ	
<i>Діана СІЛКО</i>	61
ІГРАШКА У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
<i>Маріям МАДЖИДОВА</i>	66
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
<i>Вікторія ТЕТЕРУК</i>	68
ВИКОРИСТАННЯ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ У НАВЧАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ РІЗНИХ ВИДІВ ЛІЧБИ	
<i>Анастасія М'ЯКУШ</i>	76

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
<i>Юлія ДОВГАНЮК</i>	79
УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
<i>Юлія ПШЕНИЧНА</i>	82
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ	
<i>Марина СИТНИК</i>	87
ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ФІЗИКИ	
<i>МИСЛИЦЬКА Н. А., КУЗЬМИНСЬКИЙ О.В., БАЙДА А.Г.</i>	95
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВИМОГА ЧАСУ	
<i>РОМАНУХА Ю. В.</i>	100
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ СДУГ	
<i>БАРЩЕВСЬКА І.В.</i>	102
ЕЛІТА РОЛОНІ ПРО ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКУ ВІЙНУ 1621 РОКУ	
<i>ЛИСИЙ А.К.</i>	104
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ	
<i>Андрій САТАНОВСЬКИЙ</i>	107
ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	
<i>КИСЕЛЬОВ Д.Л.</i>	111
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ	
<i>Ярослава ЯРЕМЕНКО</i>	115
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	
<i>Яна СТЕЦЮК</i>	119
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ	
<i>Катерина ФОРОСТЯНА</i>	125
ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	
<i>ЧМІХАЛЕНКО В. С</i>	128

ВИМОГИ

**до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

АКТУАЛЬНО ПРО МІСІЮ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

УДК 378.011.3 – 051:811.111]:341.3

МАРЦЕНЮК О.Г.,

к.пед.н., доцент кафедри германської та слов'янської філології КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

З моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну, 24 лютого 2022р, перед українськими освітянами стала потреба в мобілізації освітянського фронту та налагодженні своєї повноцінної діяльності та співпраці усіх учасників освітнього процесу на благо нашої держави. Безпрецедентна збройна, фінансова та гуманітарна підтримка США, Канади та європейських країн, зокрема Великої Британії, збільшили для нашої країни шанси на порятунок, швидку перемогу над агресором та відкрили можливості прискореної інтеграції до Європи і зокрема вищої європейської системи. Партнерство з іноземними закладами забезпечило реалізацію програми для викладачів та студентів “Homes for Ukraine”, наразі за підтримки іноземних закладів є можливість оновити сервіси для онлайн навчання: єдиної можливої форми освіти в Україні на сьогодні, покращується цифровізація освіти в цілому, тощо. І тоді, коли наші славетні Збройні сили України захищають нас, забезпечуючи можливість мирно і спокійно жити, обов'язок кожного – працювати, а обов'язок педагога – забезпечити наше майбутнє: освічену та патріотичну молодь.

Усе це висунуло нові вимоги й до праці та професійної діяльності викладача англійської мови. З перших днів війни в Україні, викладачі та вчителі іноземних мов, українські учні та студенти активно долучились до висвітлення у соціальних мережах, через професійні сайти та мережу поширення й обміну досвідом, листи різними іноземними мовами, а найбільше

англійською, усіх жахів та агресорських дій на території України: геноцид українського народу, вбивства цивільного населення, мародерство, знищення інфраструктури та житлових будівель, руйнування вщент культурної спадщини України. Зазомбовані та абсолютно дикі росіяни не зупинялись ні перед чим: не жаліли ні дітей, ні жінок, ні старих. Ще у 1945 році англійський новеліст Джордж Оруел описав цю нелюдь у своїх алегоричних романах «1984» та «Скотний двір», з тих часів нічого не змінилось, російський народ залишився варваром та загарбником.

На жаль, мусимо сказати, що багато дітей за цей період війни загинуло, на момент написання

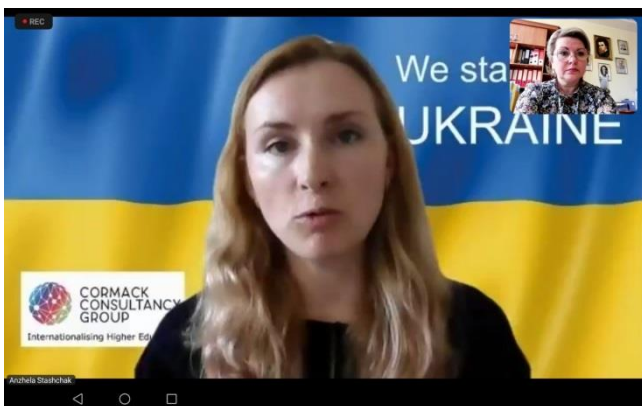
цього допису: 235 дітей вбито і більше 350 поранено, велика кількість виїхали за кордон і частина з них змушені відвідувати навчальні заклади в іноземних країнах, більше 2-х тис. освітніх закладів знищено без можливості відновлення. І така ситуація - найвідповідальніший тест для педагогів,

на рівень їхньої майстерності, адже, якщо ми вчора говорили про англійську в медицині, техніці, економіці та будівництві в умовах аудиторних занять, то сьогодні наші студенти мають випробовувати рівень своїх знань в реальних умовах мовного середовища іноземної країни.

Ми усі пам'ятаємо лист дівчинки Іріс з Ірландії, де вона пише, що вона вірить, що українці виживуть і надсилає кілька монет,

усі гроші, що в неї є, задля порятунку українських дітей. А тільки вчора ми – викладачі англійської мови, вчили наших студентів як писати лист другу, який потрібно написати під час складання ЗНО з англійської мови. Щасливі ті педагоги та здобувачі освіти, хто має змогу сьогодні онлайн спілкуватись зі своїми вихованцями, підтримувати один одного та показувати усьому світові

наскільки ми об'єднанні, сильні і згуртовані. На наших заняттях з англійської

мови ми можемо піднімати питання різного

характеру та обговорювати теми порятунку та майбутнього процвітання нашої країни.

Проблеми інтернаціоналізації освіти сьогодні набули нового сенсу. Надихаючу тезу висловив пан Олег Шаров, директор директорату вищої та фахової передвищої освіти МОН України, на одній з останніх зустрічей з освітянами: «Плани сьогодні – це віра у світле і мирне майбутнє». Тому, 15 квітня при Міністерстві освіти і науки України за участі освітянської спільноти України, більше 450 навчальних закладів, відбулась предметна зустріч з консалтинговою агенцією, асоціацією ректорів Великобританії, Cormack Consulting Group, яка об'єднує 140 закладів Великої Британії. В перші дні війни агенція запропонувала українським закладам освіти житло, місце роботи, стипендії студентам і, звичайно, довготривалу співпрацю. І, якщо раніше цей процес пошуку закладу-партнеру був довготривалим та багатовимірним, в основному спрямованим на співпрацю з університетами, то сьогодні ми можемо говорити про наміри залучення закладів фахової передвищої освіти, шляхом пошуку за допомогою Cormack Consulting Group освітнього закладу подібного типу і надання адресної допомоги. Наразі, вже такі проекти почали реалізовувати виші у форматі мовних літніх шкіл, спільних освітніх програм тощо.

Таким чином, щоб реалізувати усі умови інтеграції та інтернаціоналізації закладів освіти України у європейський освітній простір вагоме місце займає рівень мовної підготовки усіх учасників освітнього процесу: викладачів, студентів, адміністрацій закладів. Тому, на перше місце буде виходити місія викладача англійської мови. Нам потрібно ще більш інтенсивно оволодівати методикою якісного викладання англійської мови, зробити підходи до викладання інтенсивними та ефективними, активно долучатись до автентичних ресурсів, забезпечувати

розмовний рівень англійської мови не нижче С1.

Отже, місія викладача англійської мови надзвичайно важлива і відповідальна. Вірю, що, коли буде опублікований цей допис, Україна святкуватиме Мир та Перемогу! Увесь світ сьогодні говорить Glory to Ukraine – To the Heroes Glory! Віримо нашим ЗСУ, нашій державі! Все буде Україна! Швидкої перемоги нашій багатостраждальній країні!

Стаття надійшла до редакції

12 квітня 2022

THE PECULIARITIES OF PRACTICAL USE OF ORDINAL AND CARDINAL NUMERALS IN MODERN ENGLISH

УДК 811.111'367.627

Ліана ГРИЦИШЕНА

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н. Киливник В.В.

Annotation. *The author of the article represents the peculiarities of practical use of ordinal and cardinal numerals in modern English. For example the author shows use of ordinal numbers in literature and the use of cardinal numerals in modern English idioms and proverbs.*

Key words: *amount, cardinal, number, order, ordinal, quantity, numeral.*

Relevance of the problem. A numeral is a figure, a letter, a word or their combinations representing a number. Numerals in English are a part of speech that defines the number or the order of items. The classification of the numerals is as follows: simple numerals, derivative numerals and composite numerals. A numeral is a conventional symbol that represents a number. The relevance of the article is due to discuss not only ordinal and cardinal numerals, but also fractions and other details connected with usage of numerals.

Analysis of recent research and the publications. The work of I.O., Alexeyeva I.K. Kharitonov, M.Y. Blokh, O.V. Malikova, E.J. Morokhovska, is devoted to the question of the peculiarities of practical use of ordinal and cardinal numerals in modern English.

The purpose of the article is to analyze numeral and its peculiarities in modern English.

Presentation of the main research material. The numeral is a grammatical form. The grammatical function performed by numerals is determinative. Numerals are

counting numbers such as *one, two, three* and *four*. Numerals in English grammar are determiners that provide information about the amount of a word or phrase. Numerals may be divided into two major types: cardinal and ordinal numerals. The cardinal numerals indicate number, quantity or amount and are used in counting. The ordinal numerals indicate order, that is, the order of things in a series. The ordinal numerals, indicating a fraction denominator, are completely substantivized and are used in the plural form. In their own turn cardinal numerals may also be used with the definite article. The cardinal numerals show the number of certain items and correspond to the interrogative word "How many?". The ordinal numerals are used to show the order of items and correspond to the question starting with the word "Which?".

The purpose of the use of ordinal numbers is to indicate position, or order of things or objects. These numbers show the order. Their function is to arrange different things in order due to the position and status of things. The ordinal numbers are mainly used in mathematics, sciences, literature, and every walk of life. The ordinal numbers do not indicate quantity as cardinal numbers do. The ordinal numbers attribute to a position or place of an object's standing.

The examples of use of ordinal numbers in literature are as follows:

1. *Twelfth Night* (By *William Shakespeare*)

A critic, Leslie Hotson asserts that Twelfth Night was specifically performed in the honor of Queen Elizabeth and some of her guests on January 6, 1601. However, many scholars disagree and claim that Shakespeare wrote his play Twelfth Night later. Despite disagreement, many agree with Hotson's argument that the play celebrates Twelfth Night festivities. Twelfth Night is, in fact, a religious holiday

that marks the end of an event of major revelry and celebration. During Twelfth Night season people drank, ate, and danced themselves. This extract of the text illustrates the use of ordinal numbers. It has been used in different shades of meanings five times.

2. *The Master of the Game* (By *Sidney Sheldon*)

"Jamie was mesmerized by the men, women and children who thronged the streets. He saw a kaffir clad in an old pair of 78th Highland trews and wearing as a coat a sack with slits cut for the arms and head. The kaffir walked behind two Chinese men, hand in hand, who were wearing blue smock frocks, their pigtails carefully coiled up under their conical straw hats..." In this passage we can see the underlined ordinal number "78th." This is number of a character's dressing, Highland trews, probably showing its size.

3. *Gulliver's Travels* (By *Jonathan Swift*)

"1st, The man-mountain shall not depart from our dominions, without our license under our great seal.

"2d, He shall not presume to come into our metropolis, without our express order; at which time, the inhabitants shall have two hours warning to keep within doors.

"4th, As he walks the said roads, he shall take the utmost care not to trample upon the bodies of any of our loving subjects, their horses, or carriages, nor take any of our subjects into his hands without their own consent ...

"8th, That the said man-mountain shall, in two moons' time, deliver in an exact survey of the circumference of our dominions, by a computation of his own paces round the coast. This extract of the text uses ordinal numbers in a very beautiful way. The author used these numbers in words starting from 1st up to the 8th number, showing the order and list of rules that Gulliver agrees to follow with Lilliputians.

The cardinal numbers are often used in modern English idioms. The idiom is a number of words which, taken together, mean something different from the individual words of the idiom when they stand alone. Besides, the idiom can have a regular structure, an irregular or even grammatically incorrect structure. The idiom *one over the eight* is used to describe a slightly drunk person. The idea behind this idiom is that a drinker can reasonably be expected to consume eight glasses of beer without becoming drunk. The number *two* can be used in the sense of two (usually opposite) ways of action (situation) or two effects of the action (situation). For example, the idiom a *two-edged sword* communicates the meaning of a course of action or situation having both positive and negative effects; the idiom *two-way street* describes a situation or relationship between two people or groups in which action is required from both parties; something that works both ways; the expression two sides of the same coin is used in order to say that two problems or situations are so closely related that they are really just two parts of the same thing; and the idiom *two sides of a shield* means two ways of looking at something, two sides to a question. The positive connotation can be attached to the number *three* in the idiom *three musketeers*, where it means three close associates or inseparable friends. The idioms *to the four winds, be scattered to the four winds* and *the four (or far) corners of the world (or earth)* have similar meaning of all four directions; the first idiom communicates the meanings: in all four directions and so as to be abandoned or neglected; the second idiom means to be broken up and lost, or spread over a wide area (in the two mentioned examples four is associated with omnipresent wind, which cannot be seen); and the third expression conveys the meaning of remote regions of the

earth, far away from each other. The number *five* in the English idioms is associated with the part of the body, namely, with a hand. The idiom *give me five* is used when you want to hit someone's hand with your hand in order to show that you are very pleased. The idiom *a bunch of fives* is used in the opposite sense. In this idiom the number *five* implies a fist or a punch. The number *six* holds mainly negative associations. The instances with negative meaning include the idioms: *at sixes and sevens, hit (or knock) someone for six, six of the best and six feet under*. The idiom *at sixes and sevens* communicates the meaning of being in a state of total confusion or disarray. The idiom *hit (or knock) someone for six* conveys the following meaning: to affect someone very severely, in other words, utterly overwhelm someone. The number *seven* can be associated with something magical. For example, the idiom *in seventh heaven, meaning in a state of ecstasy* came from the late Jewish and Muslim theology. The idiom containing the number *eight* is as follows: *one over the eight*. It was discussed together with the number one. The number *nine* can express time, as in the examples: *a nine days' wonder* and *mixed type idiom nine to five*. The idiom *a nine days' wonder* means something that attracts enthusiastic interest for a short while but is then ignored or forgotten; the idiom *nine to five* the number *nine* expresses nine o'clock and the number *five* – five o'clock, while the whole idiom is used in the sense of typical office hours. The number *ten* was found in the idiom *two (or ten) a penny* where it is used interchangeably with the number *two*. *Ten* is used as a part of the following mixed idioms: threescore and ten and nine times out of ten. The expression *count to ten* implies counting to ten under your breath in order to prevent yourself from reacting angrily to something.

The cardinal numbers are also used in other idioms. So *one-horse town* is used to describe a town or village that is very small; it has a small population. To *have two left feet* means that you have terrible coordination in your movements and terrible balance. The idioms *two's company* and *three's a crowd* are used to mean that two is the best amount of people to go somewhere – three people is too many. *On all fours* is used when you are on all fours you are crawling on your hands and knees like a baby. *Take five* is used when we take five we take a short break. We use the expression *at sixes and sevens* when are confused or in a state of disorder. *Pieces of eight* is used to describe money. *On cloud nine* is used when someone feels very happy because of something great that has happened to them. *Perfect ten* is used to describe something that couldn't get any better – it is already perfect.

Besides, the cardinal numbers are used in some proverbs. Quotes are quite common, containing the numeral **one**. Their meaning can be very different and characterize conflict situations. A typical example is this saying is as follows: "*one is not a warrior in the field*". It shows that no matter how skillful and strong a person is, he can only cope with a problem with the help of someone else. "*Two boots of steam*" means that two people are well suited to each other, they have a similar opinion and do the same. "*Like two drops of water*" – they talk about something that has a strong resemblance. It can be either an inanimate object, or a living creature or person.

The numeral **three** is not inferior in popularity to use in short sayings. One of them is "*getting lost in three pines*". This means getting confused in a simple situation, not finding a way out where everything is really simple. "*With three boxes*" means a lot, most often they say that about a lie. The most

famous sayings with the numeral **four** can be called: "*sit in four walls*" that means being isolated from other people, not seeing anyone, being constantly alone. Sayings with the numeral **five**, the most famous of which is "like the back of your hand" that means knowing something well, thoroughly. "*Like a dog with five legs*" is an unnecessary element that can be dispensed with. The numeral **six** is found in various popular sayings much less often, and they are less known. The example is "*lost bast shoes, searched for yards, there were five, there were six*".

The numeral **seven** has always been given important sacred significance, even in the Bible texts you can find numerous references to this figure. "*Seven versts of kissel slurp*" is very far, a great distance that can be overcome in vain. "*One plows and seven wave their hands*" – in the team only one person (or a minority) works efficiently, the rest do not bring any benefit. "*Seven do not wait for one*" is understood that one person should be guided by the others, not delay them and not force them to change plans because of him. The most famous expression containing the numeral **eight** can be called "*spring and autumn – on the weather eight*". It implies the variability of weather during these transitional seasons, when warm and sunny can dramatically change to cold and cloudy. The numeral **nine** is even less common. The expression "*nine people – it's the same as a dozen*" can serve as an example of a proverb containing several numbers.

The idiom *one-horse town* is used to describe a town or village that is very small; it has a small population. The image is that nothing ever happens in the town; it is boring and quiet (*I grew up in a one-horse town. I moved away at the first chance I had*). The idiom *to have two left feet* means that you have terrible coordination in your movements and terrible balance ("*Don't ask me to dance, I*

have two left feet!”). The idiom *two’s company; three’s a crowd* is used to mean that two is the best amount of people to go somewhere – three people is too many. It is usually used when a boyfriend and girlfriend want to do something together without anyone else (“*I don’t think I’ll come to the cinema with you and your new girlfriend because two’s company and **three’s a crowd***”). The idiom *on all fours* is used when you are on all fours you are crawling on your hands and knees like a baby (“*I got down **on all fours** trying to find the coin I had dropped*”). The idiom *take five* is used when we take five we take a short break. The five refers to five minutes, so we’re taking a 5 minute break (“*I’m tired of walking, let’s **take five***”). The idiom *at sixes and sevens* is used when are confused or in a state of disorder (*The government were **at sixes and sevens** over what to do about the unemployment rate*). The idiom *seventh heaven* means to be very, very happy about something (*She was in **seventh heaven** when she watched her favourite band play live*). The idiom *pieces of eight* is used to describe money. Pieces of eight were old Spanish coins. The coin was worth eight reales. We can hear this expression in historical pirate movies (*In **Pirates of the Caribbean: At World’s End the Pirate Lords must meet together by presenting the “Nine Pieces of Eight”***). The idiom *on cloud nine* is used when someone feels very happy because of something great that has happened to them (*She’s been **on cloud nine** since since her boyfriend proposed to her*). The idiom *perfect ten* is used to describe something that couldn't get any better – it is already perfect (“*Have you heard the new Madonna record? I love it. I think it’s a **perfect ten!***”). The idiom *at the eleventh-hour* is used when something happens at the last possible moment just before the deadline or end (*The prisoner was saved from*

*execution **at the eleventh-hour** by the state governor*).

There are some other common English idioms with numerals. For example, the idiom *all in one piece* means safety (*He got home from the party **all in one piece***). The idiom *back to square one* means back to the start (*The project failed, we’re **back to square one***). The idiom *have one too many* means drinking too much alcohol (*I can’t drive, I had **one too many***). The idiom *on cloud nine* means very happy (*When my mom bought me a computer, I was **on cloud nine***). The idiom *one for the road* means having a drink before leaving (*Let’s have **one for the road!***). The idiom *six feet under* means dead and buried (*I’m going to be **six feet under** by 2100*). The idiom *ten to one* means something very likely (***Ten to one** I’m going to win*). The idiom *kill two birds with one stone* means solving two problems with one move (*I’ll drop you off on the way to work, we’ll **kill two birds with one stone***). The idiom *a million and one* means very many (I have **a million and one** ideas). The idiom *put in one’s two cents* means saying the own opinion (*I **put in my two cents** at the meeting*). The idiom *cast the first stone* means to be the first to criticize or attack someone (*OK, fine, I’ll **cast the first stone** – that movie was awful!*). The idiom *get the third degree* means to be questioned in great detail about something (*My boyfriend is so controlling that I always **get the third degree** if I go anywhere or see anyone without him*). The idiom *be in two minds* (about something) means to not be certain about something, or to have difficulty in making a decision (*I’m **in two minds** about accepting the job*). The idiom *nine times out of ten* means almost always (***Nine times out of ten** your first choice turns out to be the right one*). The idiom *nine-to-five job* means a routine job in an office that involves standard office hours (*I wouldn’t want a **nine-to-five***

job). The idiom *six feet under* means dead and buried (*They put him **six feet under** two days after he died*). The idiom *stand on one's own two feet* means to be independent and self-sufficient (*He never left home after high school, so he never learned to **stand on his own two feet***). The idiom *two peas in a pod* means two people who are very similar in appearance (*They're like **two peas in a pod**, of course they're married!*). The idiom *it takes two to tango* means the difficult situation or argument which cannot be the fault of one person alone (*Your son blames mine for their fight at school, but it generally **takes two to tango***). The idiom *never in a million years* means absolutely never (***Never in a million years** did I think that I would actually win the lottery!*). The idiom *dressed up to the nines* means the situation when someone is wearing very smart or glamorous clothes (*I have to **be dressed to the nines** at this gala tonight – a lot of important people will be there*). The idiom *be in seventh heaven* means extremely happy (*I've **been in seventh heaven** ever since I got engaged!*). The idiom *at sixes and sevens* means the situation when someone is in a state of confusion or not very well organized (*I'm **at sixes and sevens** now that the whole schedule has been rearranged*). The idiom *have one over the eight* means a person is slightly drunk (*From the way he was walking it was obvious he'd **had one over the eight***). The idiom *at the*

eleventh hour means the situation when it is almost too late (*I was shocked that they reached an agreement **at the eleventh hour** after weeks of squabbling*). The idiom *on all fours* means the situation when somebody is down on hands and knees (*I got down **on all fours** trying to find my ring in the sand*).

Other proverbs and sayings with numerals are these are with references to the numerals **10, 25, 40, 100, 1000**. It is these meanings that can be found in the following sayings: “***One** clever **ten** crazy leads*”, “***forty** years – the woman's age*”, “*hands will overcome one, and knowledge – a **thousand***” and others like them.

Conclusions. As mentioned above in English grammar number refers to the grammatical contrast between singular (the concept of one) and plural (more than one) forms of nouns, pronouns, determiners and verbs. The ordinal numerals, indicating a fraction denominator, are completely substantivized and are used in the plural form. The cardinal numerals are used non-anaphorically if they denote an abstract number. Besides, the numerals in English grammar are determiners that provide information about the amount of a word or phrase. The numeral is a grammatical form. The grammatical function performed by numerals is determinative. The analysis shows that numerals are often used in modern English literature, idioms and proverbs.

References

1. Alexeyeva I.O. Theoretical Grammar Course of Modern English.-Vinnytsya, 2007. - 328
2. Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar. – M., 1994.- 383 p.
3. Kharitonov I.K. Theoretical Grammar Course of Modern English.-Vinnytsya, 2007. - 328
4. Malikova O.V. Modern English Grammar:general theoretical and pragmatic aspects. – Kyiv, 2005.
5. Morokhovska E.J. Fundamentals of English Grammar (Theory and Practice) – K., 1993.

Стаття надійшла до редакції
11 квітня 2022р.

PHONETICS VS PHONOLOGY

УДК 811.111'344

Владислава ГУРКАЛО

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н., Кушнір А.С.

***Анотація.** В статті актуалізовано проблему сутності понять фонетика і фонологія та описано різні підходи до тлумачення означених феноменів. Також визначено основні відмінності між цими поняттями та на основі проаналізованих дефініцій висвітлено власний погляд на різницю між термінами фонетика і фонологія.*

***Ключові слова:** фонетика, фонологія, звуки мовлення, склади, інтонація і просодія.*

Introduction. Phonetics and phonology share a common interest in all things ‘phon’, that is, related to the use of sounds in language. This definition shows the wide scope of the subject, ranging from study of the individual vowels and consonants used to form words in a particular language or dialect, to sounds which stretch over longer chunks of speech (stress, rhythm and intonation). Phonetics and phonology are two important intra-disciplinary branches of linguistics. Though closely interlinked and serving the same purpose, phonetics and phonology differ from each other to an extent that each has been given a separate disciplinary status.

Analysis of recent research and publications. The relationship between phonetics and phonology has long been debated because both phonetics and phonology share a common interest in the sounds of all human languages, and because phonetics and phonology are often differentiated in terms of concrete phonetic scales vs. abstract phonological features. That’s why the difference between phonetic and phonology was the object of investigation of many phoneticians such as P. Burleigh, B. Collins, U. Gut, M. Mees, R. Qureshi, P. Roach, P.

Skandera and many others. This fact in turn determines **the relevance** of this study.

The aim of the article is to show phonetics and phonology as two different fields of linguistics which are related to one another. **The objectives** are to outline the main features of both phonetics and phonology and indentify their peculiarities which differentiate them from each other.

Main part. There are two fields or subdisciplines in linguistics concerned with pronunciation and sound, namely phonetics and phonology. Both of them describe and analyse speech from a different perspective. One conception of the most crucial difference of features between phonology and phonetics is found in the values of phonological and phonetic features.

Primarily, with mentioning some of the definitions of these two fields will partly help to decide the similarities and differences between them. On his book “Introducing Phonetics” P. Roach defines phonetics as “the scientific study of speech... the central concern in phonetics are the discovery of how speech sounds are produced, how they are used in spoken language, how we can record speech

sounds with written symbols, and how we hear and recognize different sounds” [5, 81].

Phonology, on the other hand, “the study of the sound systems of languages. The most basic activity in phonology is phonemic analysis, in which the objective is to establish what the phonemes are and arrive at the phonemic inventory of the language” [5, 82].

Another definition is given by Beverly Collins and Inger M. Mees in “Practical phonetics and phonology”. They say that “phonetics is the term used for the study of sound in human language. The study of the selection and patterns of sounds in a single language is called phonology” [1, 9].

One more definition is introduced by Paul Skandera and Peter Burleigh in “A Manual of English Phonetics and Phonology”. They state that “phonetics first of all divides, or segments, concrete utterances into individual speech sounds...and phonology deals with the speakers’ knowledge of the sound system of a language. It is therefore exclusively concerned with language or competence” [6, 6-7].

To better distinguish between phonetics and phonology, it needs to consider their areas.

Three different areas of phonetics can be distinguished: articulatory phonetics, acoustic phonetics and auditory phonetics.

Articulatory phonetics analyses which organs and muscles are used by speakers to produce speech.

Acoustic phonetics is concerned with the physical properties of speech sounds as they travel in the air between a speaker's mouth and a listener's ear.

Auditory phonetics focuses on the effect those sounds have when they reach the listener's ear and brain. Phonetics is thus a linguistic field that draws heavily on other scientific disciplines including anatomy, physiology, neurology and physics.

Phonology can be divided into two areas: segmental and suprasegmental phonology. While segmental phonology deals with speech sounds, suprasegmental phonology is concerned with larger units such as syllables, words and intonation phrases [2, 6-7].

Some of the most prominent differences between phonetics and phonology can be elaborated as follows [4]:

- descriptive vs. theoretical: phonetics is a subfield of descriptive linguistics while phonology is an area of theoretical linguistics;

- major field vs. sub-discipline: linguists often consider phonology a major field of linguistics. While, on the other hand, phonetics is regarded as a subfield placed under phonology as shown in the diagram below;

- phonological analysis vs. further studies: phonetics is the basis for phonological analysis. On the other hand, phonology is the basis for further work in morphology, syntax, discourse, and orthography design;

- general speech sounds vs. particular sound pattern analysis: phonetics (the study of the physical aspects of sound) analyses the production of all human speech sounds, regardless of any language it is dealing with. Phonology analyses the sound patterns of a particular language by determining which phonetic sounds are significant, and explaining how these sounds are interpreted by the native speaker;

- concrete vs. abstract: phonetics discusses the physical characteristics of speech sounds or signs, especially, their physiological production, acoustic properties, auditory perception and neurophysiological status. Phonology is primarily concerned with the abstract, grammatical characterization of systems of sounds or signs [4].

When we listen to someone's speech we constantly carry out 2 types of analysis:

- phonetic – in which we distinguish articulatory and acoustic characteristics of particular sounds and their combinations;

- phonological – in which we determine the role of these sounds in communication [3, 25].

In this study we share the opinion of N. Malimonova and T. Merkulova who differentiate the two notions as follows:

Phonetics is a branch of linguistics that studies:

a) sounds in the broad sense, comprising segmental sounds (vowels and consonants) and prosodic phenomena (pitch, stress, tempo, rhythm, pauses);

b) the ways in which sounds are organized into a system of units and the variation of units in all types and styles of spoken language;

c) the acoustic properties of sounds, the physiological basis of sound production and peculiarities of each individual speaker [3, 25].

Phonology, as they say, is a purely linguistic branch of phonetics which:

a) deals with the functional aspect of sound phenomena;

b) discovers those segmental and prosodic features that differ one language from another;

c) establishes the system of phonemes and prosodemes for each language;

d) determines the frequency of occurrence of these units in syllables, words, rhythmic

groups and other sequences that form an utterance [3, 26].

Let's compare phonetic and phonological units studied by these disciplines:

Table 1.1

Phonetics	Phonology
speech sounds	phonemes
syllables	syllables
stress	accentemes
intonation	prosodeme

So, it is evident that phonetics deals with a more concrete and practical level of real speech sounds while phonology studies a more abstract and general level of abstract units that make the sound inventory of a language. Phonology of segmental units (vowels and consonants) is called phonemics, phonology of intonation is called prosody (prosodemics, intonology) [3, 26].

Conclusions. To conclude, phonetics and phonology are different but alike is to great extent true. It has been proved that phonetics is related to phonology and vice versa. Each one of these two linguistic subfields can be studied and presented depending on its own principles and rules. But more importantly, if we want to introduce or present any of these two concepts perfectly, we need to understand the difference and distinguish between these disciplines.

REFERENCES

1. Beverley Collins, Inger M., Mees. Practical Phonetics and Phonology. Routledge, 2013.
2. Ulrike Gut. Introduction to English Phonetics and Phonology. Peter Lang, 2009. 221 p.
3. Н. В. Малімонова, Т. К. Меркулова. Вивчаємо теоретичну фонетику: конспекти лекцій. Х: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. 84 с.
4. Rozina Qureshi. Difference between Phonetics & Phonology. URL: <https://www.academia.edu/> (lastaccessed: 14.04.2022)
5. P. Roach. Introducing Phonetics. London: London Penguin English Group, 1992. 128 p. Paul Skandera, Peter Burleigh. A Manual of English Phonetics and Phonology. Gunter Narr Verlag, 2011. 169 p.

Стаття надійшла до редакції 12 квітня 2022р.

АФІКСАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ КОНОТАЦІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

УДК 811.111'37

Анжеліка КУЛИК

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н., доц Марценюк О.Г.

Постановка проблеми. У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до комплексу проблем, пов'язаних із семантикою слова. Це пояснюється тим, що змістовна сторона мови менш вивчена порівняно з її формальними аспектами. Особливістю слова є здатність вмщати у собі цілий ряд значень. Слово є основною одиницею мови, оскільки містить у собі семантичну цінність у кількох планах: воно узагальнює, дає найменування, позначає, повідомляє та висловлює певне ставлення, почуття, переживання того, хто говорить і слухає. З цього випливає, що семантика слова є провідним критерієм у вирішенні багатьох проблем, пов'язаних із сутністю явищ мови. Саме конотація як складний динамічний феномен мови й мовлення дозволяє визначити всю сукупність співзначень слова [2, с. 34]. На конотативне значення лексичної одиниці, яке є кінцевим показником вираження емоцій та оцінок, безпосередньо впливає афікс.

Актуальність дослідження. Незважаючи на значні досягнення у вивченні афіксального вираження конотації слова, багато питань досі залишаються не вивченими. Майже відсутні роботи, у котрих були б цілеспрямовано досліджені конотативні значення афіксів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало мовознавців присвячують свої праці проблемі конотативного значення слова й вираження

оцінки. Дослідженням денотативних та конотативних ознак слова займалися такі вчені, як І. В. Арнольд, Ю. Д. Апресян, Леонард Блумфілд, Жерар Женетт. На афіксальному способі словотворення акцентували свою увагу В. І. Заботкіна, Н. О. Михальчук, О. Д. Мешков, Джон Алджео. Характеристику афіксів суб'єктивної оцінки й експресії знаходимо в роботах Г. К. Гімалетдінової, О. П. Молостової та ін.

Метою роботи є аналіз афіксів англійської мови та їхньої ролі у визначенні конотативного значення слів та дослідження префіксів та суфіксів оцінки та експресії.

Виклад основного матеріалу. Кожне слово має денотативне та конотативне значення. Денотація – це пряме значення лексичних одиниць, а конотація характеризується як додатковий відтінок значення слова, обумовлений певними соціальними, місцевими, технічними та культурними особливостями мовців.

Значно впливають на конотацію слова афікси – префікси та суфікси. Обидві морфеми є словотворчими елементами. Префікс – це значима частина слова, що стоїть перед коренем і служить для творення нових слів або форм слова. Префіксація як словотвір полягає у модифікації основи, до якої префікс приєднується. Префікси розрізняються за своїм походженням: вони можуть походити

із власної мови або бути іншомовними. Модифікуючи лексичне значення слова, префікс рідко змінює граматичний характер слова в цілому. Суфікси виконують функцію афіксальної морфеми, яка розташована між коренем та закінченням і входить до складу основи. Попри те, що суфікс не вживається незалежно, він має семантичне навантаження, яке впливає на новотвір. Приєднуючись до основи, суфікс може змінити похідне слово в іншу частину мови, відмінну від частини мови вихідного слова [1, с. 70]. Більшість суфіксів можуть поєднуватися з основами різних частин мови.

Афікси, що передають суб'єктивну оцінку, є предметом обговорення багатьох вчених. Це відбувається тому, що таких суфіксів та префіксів в англійській відносно невелика кількість, порівняно з іншими мовами. Одні стверджують, що в англійській мові взагалі немає суфіксів суб'єктивної оцінки. Усе ж до словотворчих шляхів вираження експресії та оцінки у англійській мові належать наступні:

- префіксація;
- суфіксація;
- конверсія.

До експресивних префіксів належать: *super*, напр.: *superability, superactive, superattractive, superhumid*; *hyper-*, напр.: *hyperaccumulate, hyperintensity, hypersegmentation, hypervulnerable*; *over-*, напр.: *overlight, overbleed, overwalk*.

Суфіксів, за допомогою яких можна виразити експресивність, набагато більше, ніж префіксів. Виділяють кілька видів експресивних суфіксів:

- інгерентні суфікси (з внутрішньо притаманною експресивністю);
- адгерентні суфікси (із набутою експресивністю);

○ нейтральні суфікси, експресивність яких досягається виключно у контексті.

Експресія інгерентних суфіксів створюється за рахунок трьох компонентів:

- емоційно-оцінний;
- посилюючий;
- функціонально-стилістичний.

До інгерентних суфіксів належать такі: *-ster, -ard/-art, -eer, -ling, -kin, -o, -let, -ish, -y/-ie, -holic, -ful, -athon/-less, -nik, -gate*.

Група суфіксів з емоційно-оцінним компонентом можуть виражати як позитивну, так і негативну оцінку. Наприклад, негативну оцінку мають наступні суфікси: зі значенням особи: *-ard*, напр.: *bastard, drunkard, dullard, stinkard, wizard*; *-ster*, напр.: *blackster, dopester, fraudster, gangster, mobster, prankster, tripster, youngster*; *-eer*, напр.: *corruptioneer, garreteer, jargoneer, racketeer*; зі значенням ознаки: *-ish* напр.: *animalish, boyish, childish, creepish, guyish*.

Позитивну оцінку мають суфікси зі значенням зменшуваності, які часто передають конотацію пестливості: *-kin*, напр.: *babykin, boykin, daughterkin, devilkin, elfkin, godkin, lovekin, mousekin, wifekin*; *-let*, напр.: *arrowlet, beamlet, brooklet, churchlet, cloudlet, droplet, featherlet, islet, lakelet, oaklet, roselet, songlet, twiglet, vaselet, windowlet*; *-ie*, напр.: *birdie, cutie, dumbie, girlie, kittie, selfie*; *-ette*, напр.: *affairette, dragonette, flowerette, kitchenette, scandalette, towelette*; *-een*, напр.: *boyeen, girleen, maneen, spalpeen*; *-le*: *dimple, nozzle, snackle*.

Окремо слід виділити суфікс *-ling*, який на ранніх етапах свого функціонування використовувався для творення назв молодих тварин або рослин (e.g. *chickling, duckling, hareling, swallowling, sapling*), але з часом втратив свою продуктивність у відтворенні такої

семантики і вже в сучасній англійській мові спеціалізується на творенні назв осіб із негативними конотаціями (e.g. *princeling*, *wiseling*). Проте, не можна стверджувати про остаточну втрату суфіксом *-ling* його початкового значення. Слід пам'ятати про таке явище, як омонімія суфіксів. Суфікс *-ling*, який має значення зменшеності є омонімічним суфіксу *-ling*, що використовується для творення назв дорослих осіб за специфічною ознакою: *hireling* – найманий робітник, *underling* – підлеглий, *proudling* – пихата людина, але часто значення останнього супроводжується негативними конотаціями. Значення негативної оцінки останній суфікс отримує внаслідок омонімічності із власне суфіксом *-ling* зі значенням зменшуваності: він мовби запозичує сему малості, але оскільки його основна функція – позначати особу, то в таких випадках сема малості трансформується в сему негативної оцінки [3, с. 139].

Група суфіксів з посилюючим компонентом не є поширеною в англійській мові при утворенні іменників. Такий компонент експресії зустрічається в суфіксах *-holic*, напр.: *aquaholic*, *cookaholic*, *cyberholic*, *movieholic*, *pizzaholic*, *sugarholic*, *yogaholic* і *-(a)thon*, напр.: *bikeathon*, *danceathon*, *rockathon*, *shopathon*, *swimathon*, *radiothon*, *talkathon*, *wakeathon*, *weepathon*, *Who-athon*.

Однак при утворенні прикметників суфікси з посилюючим компонентом значення зустрічаються часто: *-ful*, напр.: *acheful*, *bountiful*, *contemptful*, *direful*, *greedful*, *humourful*, *ireful*, *jestful*, *loathful*, *meedful*, *odorful*, *rejoiceful*, *sorrowful*; *-ous*, напр.: *antiquous*, *beauteous*, *clamorous*, *glorious*, *horrourous*, *quarrelous*, *rampageous*; *-ish*, напр.: *betterish*, *cleverish*, *dullish*, *extrovertish*, *foolish*, *gleeish*, *hardish*, *joyish*,

kindish, *lovish*, *meanish*, *naughtyish*, *oddish*, *pleasantish*, *roughish*, *sweetish*, *temperish*, *wealthyish*.

Функціонально-стилістично забарвленими є наступні суфікси англійської: *-y*, напр.: *adulty*, *Frenchy*, *iggy*, *kooky*, *lulzy*, *manky*, *occy*, *offy*, *porky*, *poofy*, *voddy*, *wakey*; *-ie*, напр.: *alchie*, *baddie*, *crimie*, *doobie*, *hearie*, *hottie*, *milkie*, *ozzie*, *pressie*, *preggie*, *rollie*, *sickie*, *toolie*; *-ee*, напр.: *alienee*, *blacklistee*, *coachee*, *educatee*, *followee*, *gossipee*, *hiree*, *ignoree*, *laughee*, *leavee*, *neglectee*, *opposee*, *pardonee*, *quarantinee*, *seducee*, *requestee*, *transportee*, *welcomee*; *-o*, напр.: *all righto*, *bizzo*, *cheapo*, *cuzzo*, *dumbo*, *endo*, *friendo*, *gobbo*, *insano*, *keeno*, *morto*, *neato*, *no problemo*, *posho*, *sando*, *superbo*, *tubbo*, *uggo*, *whizzo*, *yeppo*, *zippo*; *-eroo*, напр.: *smackeroo*, *smasheroo*, *switcheroo*; *-oo*, напр.: *ballyhoo*, *booboo*, *hullabaloo*; *-ino*, напр.: *pupperino*; *-nik*, напр.: *alrightnik*, *badnik*, *beatnik*, *folknik*, *jazznik*, *nogoodnik*, *noisenik*, *nudnik*, *sicknik*, *spacenic*; *-gate*: *Biscuitgate*, *Celebgate*, *Debategate*, *Emailgate*, *Fornigate*, *Grannygate*, *Horsegate*, *Lochtegate*, *Milliongate*, *Nannygate*, *Officegate*, *Pizzagate*, *Spingate*, *Westlandgate*.

Вищезгадані суфікси належать до розмовного стилю і активно використовуються в молодіжному та політичному сленгові.

Функціонально-стилістичний компонент конотації береться в семантиці обмеженої кількості англійських прикметників з наступними суфіксами, характерними для книжкового мовлення: *-an/-ian*, напр.: *Aesculapian*, *Casanovan*, *da Vincian*, *Disneyan*, *Fellinian*, *Hoffmannian*, *Longfellowian*, *Oliver Twistian*, *Radcliffian*, *Shakespearian*; *-esque*: *Bowiesque*, *Chauceresque*, *Draculaesque*, *gigantesque*, *Hardyesque*, *Irvingesque*, *jargonesque*,

Kafkaesque, Londonesque, Molieresque, Napoleonesque, Othelloesque, Platonesque, Rowlingesque, sculpturesque, Tom Sawyeresque, Wagneresque, Zolaesque.

Експресія адгерентних суфіксів є результатом використання одного з переносних значень багатозначного слова. Експресія створюється за рахунок двох компонентів:

- оцінного (*-ness*);
- посилюючого (*-ish, -ism*).

До адгерентних експресивних суфіксів відносяться суфікси, що виражають оцінку будь-якої особи: *-ness*, напр.: *able-mindedness, agedness, benevolentness, betterness, bizarreness, broken-heartedness, candidness, confusedness, daringness, decentness, exhaustingness, fairhandedness, frivolousness, good-lookingness, halfwittedness, humorousness, innocentness, kindheartedness, luckiness, mercifulness, mischievousness, obedientness, peacefulness, reliableness, sarcasticness, thickheadedness, unceremoniousness, vivaciousness, wickedness, zealousness*; *-ish*, напр.: *blockheadish, cheerish, dumbish, fastish, gayish, handsomeish, lazyish, loggish, oafish*; *-ism*, напр.: *boobyism, cynicism, do-goodism, drama queenism, genteelism, idealism, prudentialism*.

Варто зазначити, що в англійській мові можливе додавання не лише одного суфікса, а й комбінацій (переважно до власних назв):

- *-kin + -s: Dawkins, Filkins, Hankins, Tomkins*;

- *-ie + -kin + -s: Lizzikins*;
- *-ie + -s: Angries, milkies, riggies, Wheaties*;
- *-le + -s: Bobbles, Cowles, Diggles, Powles*;
- *-ie + -poo: Katiepoo*.

Контекстуально-експресивні суфікси є експресивно-нейтральними, але за допомогою контексту слів, утворених з такими суфіксами, набувають експресивні відтінки.

Висновок. Будь-яке слово має як денотативне так і конотативне значення. Перше є загальним для усіх, а друге – додатковий відтінок значення слова – є похідним від ситуації мовлення. Важливим засобом передачі конотативних значень слів є афікси – префікси та суфікси. Такі афікси несуть у собі значення якості, зменшуваності й подібності, можуть надавати словам пестливого чи зневажливого значення, виражати оцінку, а деякі можуть змінювати чи розширювати своє значення.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальшого дослідження є вивчення афіксів, як однієї зі складових формування конотативного значення лексичних одиниць, аналіз маловивчених груп афіксів суб'єктивної оцінки та експресії, а також визначення ролі афіксації у процесі утворення неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]*. 2015. Вип. 39. С. 69 – 73.
2. Нешко С. І. Афіксальне вираження конотації в англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04/ Харківський нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2002. 191 с.
3. Руда Н. В. З історії формування системи демінутивних суфіксів англійської мови. *Studia Linguistica*. 2016. Вип. 9. С. 136 – 141.

4. Allen, R. The New Penguin English dictionary. Harmondsworth, 2000. 1642 p.
5. Cambridge Dictionary: web-site. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Last accessed: 19.03.2022).
6. Longman Dictionary of Contemporary English: web-site. URL : <https://www.ldoceonline.com/> (Last accessed: 25.03.2022).
7. Oxford Learner's Dictionaries: web-site. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (Last accessed: 23.03.2022).

*Стаття надійшла до редакції
14 квітня 2022р.*

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ-ЗООНІМІВ ТА ЇХ УКРАЇНОМОВНІ ЕКВІВАЛЕНТИ

УДК 811.111'373.1

Софія РЕМЕНЯК

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н, доц.Марценюк О.Г.

Постановка проблеми. Фразеологія як наука продовжує розвиватися та привертати увагу все ширшого кола дослідників. Постають нові проблеми, уточнюються або ж по-новому висвітлюються питання, що досліджувалися досі [1, с. 5]. Деякі аспекти фразеології є недостатньо вивченими, зокрема тема фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом. У процесі вивчення фразеологізмів-зоонімів виникають труднощі їх перекладу, а також з'являється проблема пошуку влучних еквівалентів. Фразеологія прикрашає мову, виражає глибокі емоції та передає дух народу, тому надзвичайно важливо розуміти та вміти правильно використовувати фразеологічні одиниці у мовленні.

Актуальність дослідження. Фразеологізми з анімалістичним компонентом становлять окрему, важливу та різнобарвну підсистему фразеології. Вони постійно вдосконалюються та використовуються у розмовному,

публіцистичному та художньому стилях мови. Вивчення фразеологізмів-зоонімів має вагоме значення не лише для розвитку лінгвістики, а й для пізнання та розуміння національно-культурних особливостей певної етнічної спільноти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологізми посідають важливе місце у лексичній системі всіх мов, тому вивчення їх різних аспектів завжди було у центрі уваги багатьох мовознавців. Дослідженням фразеологічних одиниць займалися В. В. Виноградов, В. С. Ващенко, Л. С. Паламарчук, Л. Г. Скрипник, О. В. Кунін, Л. А. Булаховський, І. В. Арнольд, Альберт Сідні Хорнбі, Ш. Баллі, Джон Макгарді Сінклер, Річард А. Спірс, Роберт Аллен та інші. Проблему перекладу фразеологізмів з компонентом-зоонімом досліджували Г. В. Крайчинська, Я. А. Баран, Р. П. Зорівчак, В. Д. Ужченко та інші.

Метою дослідження є аналіз фразеологізмів з анімалістичним компонентом, їх структурних і семантичних особливостей, спільних і відмінних рис з україномовними еквівалентами.

Виклад основного матеріалу. Фразеологія – це складний та невід’ємний розділ мовознавства, об’єктом вивчення якого є фразеологічні одиниці. Вони являють собою стійкі сполуки слів, що характеризуються семантичною цілісністю, наявністю не менше двох повнозначних слів, відносною постійністю, образністю та метафоричністю.

Фразеологізми, до складу яких входять назви тварин, дослідники називають по-різному: «фразеологічні одиниці з анімалістичним компонентом», «фразеологічні одиниці із зоосемічним компонентом», «фразеологізми живої природи», «зоосемічні фразеологічні одиниці» і «зоофразеологічні одиниці».

Д. В. Ужченко стверджує, що зоофразеологізми – чітко окреслена – семантично й тематично – група стійких мовних утворень, у складі яких є фауноніми (зооніми) або їх образно-генетичні елементи [4, с. 1].

Фразеологізми-зооніми утворилися ще у давні часи, коли людина вважала себе частиною могутньої природи. Вона персоніфікувала представників фауни, тобто наділила їх людськими рисами. Фразеологічні одиниці формують оцінку та позначають певні особливості, риси характеру людини, а також виражають її емоції та почуття: *bee* – бджола – працьовитість (англ. *as busy as a bee* – укр. *працьовита як бджілка*), *monkey* – мавпа – бешкетування (англ. *monkey see, monkey do* – укр. «передражнювати»), *fox* – лисиця – хитрість (англ. *as sly as a fox* – укр. *хитра як*

лисиця), *fish* – риба – мовчазність (англ. *a cold fish* – укр. «неприятна людина»).

Поняття «зоонім», що позначає назву представника тваринного світу, виникло ще у 60-х роках минулого сторіччя.

Серед усіх зоонімів англійської мови у фразеологічних одиницях найчастіше зустрічаються: *cat, calf, cow, dog, donkey, fox, goat, hare, horse, leopard, lion, monkey, mule, pig / swine, rat, sheep, wolf* та птахи: *chicken, cock, crow, duck, eagle, goose, hawk, hen, canary, parrot, peacock, pigeon, swan*.

В українській мові часто вживаються наступні зооніми: *собака, кішка, корова, бик, козел, баран, вівця, свиня, осел, віл, кінь, вовк, ведмідь, заєць*, а серед птахів: *лебідь, ворона, індик, курка, ластівка, горобець, гуска, півень, сорока* тощо.

У зоофразеології існують дві класифікації фразеологізмів-зоонімів:

За тематикою фразеологізми з компонентом-зоонімом поділяються на шість окремих груп: 1) власне зооніми чи маммоніми (свійські, дикі й екзотичні тварини; ссавці); 2) іхтіоніми (риби); 3) орнітоніми (птахи); 4) рептиліоніми; 5) амфібіоніми; 6) ентомоніми чи інсектоніми (комахи).

За типом конотації фразеологізми з анімалістичним компонентом поділяються на три типи: 1) фразеологічні одиниці з позитивною конотацією: англ. *as busy as a bee* – укр. *працьовита як бджілка*; англ. *a man on horseback* – укр. *бути на коні*; англ. *to take the bull by the horns* – укр. *брати бика за роги*; 2) фразеологічні одиниці з нейтральною конотацією: англ. *to ride shank's mare* – укр. *на своїх двох*; англ. *not the only fish in the sea* – укр. *світ клином не зійшовся*; 3) фразеологічні одиниці з негативною конотацією: англ. *as sly as fox* – укр. *хитра як лисиця*; англ. *a lost sheep* –

укр. *блудна вівця*; англ. *as cross as a bear* – укр. *злий як собака*.

В англійських і українських фразеологізмах найчастіше зустрічаються зооніми **dog – собака / пес** і **cat – кіт / кішка**. Це пов'язано з тим, що ці тварини були приручені першими для важливих і практичних потреб, таких як охорона подвір'я та домівки, допомога на полюванні, ловіння мишей.

Фразеологізми з компонентом **dog – собака / пес** використовуються для позначення «собачої» поведінки, настрою людини, позитивних (вірність, працьовитість, сила) і негативних рис (боягузтво, злість, брехливість, голод), описування міжособистісних стосунків чи сприйняття певної події: англ. *a dog's life* – укр. *собаче життя*; англ. *like a dog with a bone* – укр. *(триматися) як собака за обгризену кістку*; англ. *you can't teach an old dog new tricks* – укр. *горбатого могила виправить*; англ. *to work like a dog* – укр. *працювати як віл*; англ. *to lead a dog's life* – укр. *гуляти як собака на прив'язі*; англ. *to heal like a dog* – укр. *присохне як на собаці*; англ. *beware of a silent dog and still water* – укр. *у тихому болоті чорти водяться*; англ. *barking dogs seldom bite* – укр. *котра собака багато бреше – мало кусає*; англ. *a dog in the manger* – укр. *собака на сні / ні собі ні людям*; англ. *the dog that trots about finds a bone* – укр. *вовка ноги годують*; англ. *dog eat dog* – укр. *людина людині – вовк*; англ. *a dog will not cry if you beat him with a bone* – укр. *не страши kota салом*; англ. *a living dog is better than a dead lion* – укр. *краще синиця в руках, ніж журавель в небі*; англ. *every dog has his day* – укр. *колись і на нас сонечко гляне*; англ. *to let sleeping dogs lie* – укр. *не чіпай лихо, доки воно тихо*.

Досить часто зустрічаються фразеологізми, в яких поряд із лексемою

dog – собака / пес згадується **cat – кіт / кішка**. Вони використовуються для позначення ворожих стосунків між людьми і різних природних явищ: англ. *to fight like cats and dogs* – укр. *жити як кішка з собакою*; англ. *to rain cats and dogs* – укр. *лє як з відра*.

Фразеологічні одиниці з компонентом **cat – кіт / кішка** репрезентують зазвичай несприятливі явища та негативні риси людини, меншою мірою – позитивні. Даний зоонім пов'язаний з такими концептами, як жадібність, хитрість, лінощі, слабкість, боягузтво, волелюбність, цікавість: англ. *like the cat that got the cream* – укр. *(допастися) як кіт до сала*; англ. *to see which way the cat jumps* – укр. *дивитися куди вітер віє (дме)*; англ. *a cat in gloves catches no mice* – укр. *любиш кататися – люби і саночки возити*; англ. *as lazy as a cat* – укр. *примостився як кіт на сонці*; англ. *the cat would eat fish, but would not wet her feet* – укр. *їв би кіт рибку, а у воду не хоче лізти*; англ. *to put the cat among the pigeons* – укр. *пускати вовка до кошари*; англ. *as weak as a cat* – укр. «слабкий як кіт», англ. *like a cat on hot bricks* – укр. *як на голках*; англ. *the scalded cat fears cold water* – укр. *лякана ворона й куца боїться*; англ. *a cat has nine lives* – укр. *у кішки дев'ять життів*; англ. *curiosity killed the cat* – укр. *багато будеш знати – скоро постарієш*.

Основну роль в англійських і українських фразеологізмах відведено стосункам котів з мишами, котрі перебувають у стані вічної війни: англ. *to play a cat and mouse game* – укр. *гратися в kota і мишу*; англ. *when the cat's away the mice will play* – укр. *чують миші, що kota нема дома / кіт з дому – миші в танець*.

Варто зазначити, що в англійській фразеології поряд із лексемою **cat – кіт / кішка** вживається **canary – канарка**: англ. *to*

look like the cat that ate the canary – укр. *виглядати як кішка, що з'їла канарку*, «мати задоволений вигляд після заподіяння шкоди». Така птаха не є близькою для українців, на відміну від соловейка, лелеки чи журавля, тому дана фразеологічна одиниця має найближчий за значенням частковий еквівалент: укр. *знає кішка, чие сало з'їла*, «відчувати провину».

Фразеологічні одиниці з компонентом **horse** – **кінь** є використовуються для позначення як позитивних, так і негативних якостей. Загалом даний зоонім пов'язаний з такими концептами, як досвідченість, працьовитість, сила, швидкість, волелюбність, вірність, здоров'я, незграбність, нестримність, ненажерливість, легковажність, підступність: укр. *поки коняка тягне, то не випрягай*; укр. *конем не догнати*; укр. *бути на коні*; укр. *кінь не видасть – і ворог не знайде*; укр. *кінське здоров'я*; англ. *to work like a horse* – укр. *працювати як віл*; англ. *as strong as a horse* – укр. *здоровий як віл*; англ. *the wagon must go with the horses draw it* – укр. *куди коняка, туди й віз*; англ. *all lay loads on a willing horse* – укр. *хто везе, того й поганяють*; англ. *a horse stumbles that has four legs* – укр. *кінь на чотирьох ногах, та й то спотикається*; англ. *to hold one's horses* – укр. *притримати коней*; англ. *don't look a gift horse in the mouth* – укр. *дарованому коневі в зуби не дивляться*; англ. *to eat like a horse* – укр. *за обидві щоки уминати*; англ. *to beat a dead horse* – укр. *носити воду решетом*; англ. *don't change horses in midstream* – укр. *коней на переправі не міняють*; англ. *straight from the horse's mouth* – укр. *з перших вуст*; англ. *the Trojan horse* – укр. *троянський кінь*.

Зоонім **sheep** – **вівця** у досліджуваних фразеологізмах є символом невинності, беззахисності та приреченості: англ. *a wolf*

in sheep's clothing – укр. *вовк в овечій шкурі*; англ. *as sheep among wolves* – укр. *як вівця серед вовків*; англ. *a lost sheep* – укр. *зблукана вівця*; англ. *a black sheep of the family* – укр. *біла ворона*.

Pig / hog / swine – **свиня / кабан** є символом плідності, жадібності, нахабства, обмеженості, нерозбірливості й недалекоглядності, нечистих звичок людей [3, с. 714]: англ. *to eat like a pig* – укр. *за обидві щоки уминати*; англ. *a road hog* – укр. «небезпечний водій»; англ. *to buy a pig in a poke* – укр. *купити kota в мішку*; англ. *when pigs fly* – укр. *коли рак на горі свисне*; англ. *as stupid as a pig* – укр. *дурний аж світиться*; англ. *as a hog on ice* – укр. *як корова на льоду*; англ. *to cast pearls before swine* – укр. *метати перли свиням*; англ. *to sweat like a pig* – укр. *заливатися потом*; англ. *to stare like a stuck pig* – укр. *випріщити очі*. Варто відзначити, що в англійській фразеології зустрічаються такі концепти, як добробут і багатство: англ. *to live high off the hog* – укр. *жити на широку ногу*.

Зоонім **wolf** – **вовк** символізує жорстокість, жадібність, злість, підступність, зговір лихих людей, ненажерливість, голодне життя: англ. *a wolf in sheep's clothing* – укр. *вовк в овечій шкурі*; англ. *the wolf finds a reason for taking the lamb* – укр. *у сильного завжди безсилий винен*; англ. *to throw someone to the wolves* – укр. *віддати на поталу*; англ. *who keeps company with the wolf will learn to howl* – укр. *з вовками жити – по-вовчому вити*; англ. *as hungry as a wolf* – укр. *голодний як вовк*; англ. *to give never the wolf the weather to keep* – укр. *біда вівцям, де вовк пастушить*; англ. *a thief knows a thief as a wolf knows a wolf* – укр. *зłodий зłodія одразу пізнає*.

Окремої уваги заслуговують зооніми **fox** – **лисиця**, що є символом хитрості й обережності, **hare** – **заєць**, що уособлює боягузтво та швидкість, а також **bear** – **ведмідь**, що символізує небезпеку: англ. *as cunning as a fox* – укр. *хитрий як лисиця*; англ. *a fox is not taken twice in the same snare* – укр. *стара лисиця двічі зловити себе не дає*; англ. *hares may pull dead lions by the beard* – укр. *молодець проти овець, а проти молодця – сам віця*; англ. *first catch your hare* – укр. *що було – не кажи «гон», поки не перескочиш*; англ. *if you run after two hares, you will catch neither* – укр. *за двома зайцями поженешся – жодного не впіймаєш*; англ. *to be like a bear with sore head* – укр. *встати не з тієї ноги*; англ. *as sulky as a bear* – укр. *злий як чорт*.

Компонент **lion** – **лев** пов'язаний з такими концептами, як королівська влада, могутність, гордість, честь, розум, сила волі, хоробрість і небезпека: англ. *the lion share* – укр. *левова частка*; англ. *as brave as a lion* – укр. *сміливий як лев*; англ. *to fight like a lion* – укр. *боротися як лев*; англ. *a lion's skin is never cheap* – укр. *хочеш їсти калачі – не сиди на печі*; англ. *the lion is not so fierce as painted* – укр. *не такий страшний вовк, як його малюють*; англ. *a lion in the path* – укр. «страшна перепона».

Зоонім **monkey** – **мавпа** символізує хитрість, надмірну цікавість, передражнювання: англ. *to do monkey business* – укр. *клеїти дурня*; англ. *as agile as a monkey* – укр. *спритний як мавпа*; англ. *to take a monkey of oneself* – укр. *пошити в дурні кого*; англ. *to throw a monkey wrench into something* – укр. *відкласти свиню*.

Fish – **риба** – німа істота, тому досить часто використовується для позначення мовчазної, млявої, непривітної та безвольної людини: англ. *neither fish, flesh, fowl nor good red herring* – укр. *ні риба ні*

м'ясо; англ. *as dumb as a fish* – укр. *німий як риба*; англ. *a strange fish* – укр. *біла ворона*.

Фразеологізми з компонентом **snake** / **viper** – **змія** / **гадюка** опираються переважно на закріплені за цією твариною, особливо у міфології, концепти, як-от: злоба, підступність, лицемірство, спокуса та небезпека: англ. *to warm a snake (viper) in one's bosom* – укр. *пригріти змію (гадюку) на грудях (за пазухою)*; англ. *a nest of vipers* – укр. *гадюче кодро*; англ. *a snake in the grass* – укр. *гадина потайна*; англ. *to have snakes in one's boots* – укр. *напиватися до чортиків*.

Зоонім **chicken** / **hen** – **курка (курчата)** / **квочка** символізує надмірну турботливість, метушливість, глузування та боягузтво: англ. *as fussy as a hen with one chick* – укр. *носить як курка з яйцем*; англ. *like a hen on a hot girdle* – укр. *бути як на голках*; англ. *to count one's chickens before they are hatched* – укр. *ділити шкуру невбитого ведмедя*; англ. *a spring chicken* – укр. *жовтороте пташеня*; англ. *chicken feed* – укр. *курям на сміх*; англ. *to chicken out* – укр. *взятися страхом*.

Окремої уваги заслуговують фразеологізми з компонентом-інсектонімом, як-от: англ. *as busy as a bee* – укр. *працьовита як бджілка*; англ. *to break a butterfly on a wheel* – укр. *стріляти по горобцях з гармат*; англ. *to have ants in one's pants* – укр. *бути як на голках*; англ. *wouldn't hurt a fly* – укр. *навіть мухи не зачепить*.

Висновок. Важливе місце у фразеології кожної мови посідають одиниці з компонентом-зоонімом, що являють собою групу стійких мовних утворень, у складі яких є зооніми або їх образно-генетичні елементи. Фразеологізми-зооніми відображають багатовікові спостереження народу за світом фауни та

використовуються для перенесення якостей тварин на людину. Значна кількість фразеологізмів з компонентом-зоонімом повністю чи частково еквівалентні, особливо у групі з компонентами: кінь, свиня, собака, кіт. Це демонструє нам, що уявне відображення дійсності у представників різних культур збігається. Однак, помітна кількість фразеологічних одиниць мають відмінності, наприклад, у групі ідіом з компонентами екзотичних тварин. Дані фразеологізми-зооніми частіше зустрічаються в англійській мові, а в українській мові якщо і наявні, то

переважно на основі опосередкованого спостереження. Деякі фразеологізми в одній мові вважають неперекладними в іншій, а також поширеною є заміна лексем чи зоонімів. Це пояснюється тим, що кожна країна має власні національні стереотипні уявлення про ту чи іншу тварину.

Перспективи подальших досліджень.

Перспективними напрямками подальшого дослідження є збагачення матеріалу завдяки збору й аналізу нових фразеологізмів-зоонімів; застосування отриманих знань у порівняльній фразеології англійської, української та інших мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : Ужгородський державний університет, 1999. 176 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : близько 250 000 слів / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Енциклопедичний словник символів України / О. І. Потапенка та ін. Корсунь-Шевченківський : ФОП, 2015. 912 с.
4. Ужченко Д. В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2000. 27 с.
5. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / укладач. В. М. Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1993. 1008 с.
6. Allen's Dictionary of English Phrases / Robert Allen. Penguin Books Ltd., 2008. 1420 p.
7. Collins COBUILD Idioms Dictionary / ed. J. Sinclair. HarperCollins, 1995. 493 p.
8. McGraw-Hill's Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions / ed. Richard A. Spears. The McGraw-Hill Companies, Inc., 2006. 1080 p.
9. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / ed. A. S. Hornby. Oxford University Press, 1974. 1080 p.

*Стаття надійшла до редакції
11 квітня 2022р.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІНИ ТА МОТИВАЦІЯ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

УДК 811.111'37

Ілона СНИГУР, Анастасія ФУССА

студентки філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н, доц.Марценюк О.Г.

Анотація. Стаття присвячена аналізу семантичної зміни та мотивації значення англійського слова. Одним з найголовніших параметрів слова є значення. Класифікація видів (типів) семантичних змін ускладнюється тим, що вона здійснюється за різними принципами. У сучасній семантиці класифікація засобів зміни значення представлена логічним і аксіологічним принципами. Мотивація є невід'ємною прикметою мовних знаків, суть такої прикмети – мотиваційні зв'язки між лексемами і мовними знаками інших рівнів (можливо й кількох інших рівнів водночас) у ході втілення поняття у мовний знак. Зазначені зв'язки наявні й у вираженні на різних мовних рівнях: семантичному, асоціативному та структурному. Саме особливості мотивації є й одним із основних розрізняювачів типів номінації. У статті нами розглянуто три основних типи мотивації: фонетичну, морфологічну та семантичну.

Ключові слова: семантичні зміни значення, звуження, розширення, деградація, поліпшення, метафора, метонімія, мотивація значення, фонетичний, морфологічний, семантична.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності.

Питання про причини змін у мові, мотивацію значення і причини семантичних змін зокрема цікавить не одне покоління лінгвістів і знаходиться у центрі уваги багатьох дослідників. Передусім слід мати на увазі, що кінцева і універсальна причина будь-якої зміни у мові обумовлена природою і призначенням самої мови, або, інакше кажучи, оптимальним виконанням мовою її основних функцій – комунікативної, номінативної та експресивної – і є, в результаті, першоджерелом усіх мовних змін. Мовні зміни виникають самі по собі в процесі використання мови носіями тієї чи іншої мови, в ситуації комунікативного спілкування. Причини, обумовлені потребою тих, хто говорить, висловлювати свої думки і позначати оточуючі їх предмети, можна назвати когнітивними або комунікативними, а причини, обумовлені потребою висловлювати свої почуття (те, що у працях кінця XIX – початку XX століття називалося психічними, психологічними, фізіологічними і іншими схожими причинами), можна назвати емотивними. В лінгвістиці останніх десятиліть велика увага приділяється

комплексу проблем, якими займається синхронія. Також необхідно визначити відмінність мотивації значення слова в лінгвістиці та інших галузях науки, розглянувши різні типи мотивування слів.

Актуальність роботи, на нашу думку, полягає саме в тому, щоб на конкретних прикладах показати, який наслідок у мові мають ті процеси, які відбувалися у ній протягом її розвитку [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Практичним лексикографічними проблемами займалися такі англійські й американські лінгвісти: J. Algeo, R. Baayen, G. Cannon, Арнольд I.B., Cutler, W. Lee, J. Simpson, , Crystal D., Гумбольдт У., Lyons, Річардс I.A.

Формулювання мети статті.

Проаналізувати семантичні зміни, їх причини та типи мотивації значення англійського слова.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значення слова - одне з фундаментальних одиниць мови. Його зміст або значення не ідентичні поняттю, але це може відбити людське поняття й розглянути як форму їхнього існування. У такий спосіб визначення слова - одне із найважчих у лінгвістиці, тому що в найпростішого слова є багато різних аспектів: звукова форма, її

морфологічна структура, що може відбутися в різних словоформах і мати різні значення. Кожне слово має своє лексико-семантичне значення і певний тип мотивації, а також змінює своє значення в ході історичного розвитку [2].

Семантичні зміни, а саме зміна семантики слова, представляють особливий випадок розвитку мови. Причини семантичних змін у мові зазвичай діляться на дві великі групи – екстралінгвістичні або об'єктивні та інтралінгвістичні або суб'єктивні. До екстралінгвістичних причин належать наступні:

- історико-політичні, економічні та соціальні зміни;
- зміни в культурі нації;
- гетерогенність мовного суспільства;
- розвиток науки, техніки, внаслідок чого частина значень стає неактуальною;
- зміна правил вживання лексеми, вважається, що в разі частотного використання слова у незвичному для нього контексті (оказіональне вживання лексеми) воно, внаслідок прагнення того, хто говорить до копіювання, може перейти до категорії загальноновживаної лексики і залишитися у мові з зовсім іншим значенням;
- потреба описати новий предмет або явище (новий сигніфікат);
- зникнення із повсякденного життя предметів, явищ або дій (втрата сигніфіката);
- потреба в евфемістичному позначенні предмета або явища, прагнення до експресивного вираження;
- прагнення до однозначності, ясності, оскільки значення багатозначного слова можуть втрачатися, якщо в мові вже існує або з'являється інша лексема з цим значенням;
- прагнення до зручності у вживанні;
- прагнення до (мовної) економії;

– зміна речей при збереженні їх найменування;

– вживання слів у спеціальному мовному середовищі і умовах серед певних груп людей (професіональна лексика, термінологічне використання);

– ціль повідомлення, де виділяються афект (бажання того, хто говорить, підсилити враження від того, що говориться), бажання пом'якшити, послабити висловлювання (евфемізми).

До групи інтралінгвістичних причин зміни значення слова належать: аналогія, синонімічний здрив, взаємовплив мовних одиниць одна на одну, словотворчі процеси тощо.

Існує дещо інша класифікація причин семантичних змін, в якій виділяють первинні, екстралінгвістичні причини, обумовлені потребою тих, хто спілкується, повідомляти і висловлювати свої думки і почуття і вторинні, інтралінгвістичні причини.

До первинних, екстралінгвістичних причин належать:

- когнітивні (обумовлені розвитком мислення, пізнавальної діяльності людини, необхідністю називати і висловлювати поняття; сюди слід віднести і так звані «соціальні» причини – тобто зміни, викликані змінами у розвитку суспільства, цивілізації);
 - емотивні (усі фактори семантичних змін, обумовлені потребою тих, хто говорить, висловлювати свої почуття.
- До вторинних, інтралінгвістичних причин належать синтагматичні і парадигматичні причини. Серед синтагматичних причин виділяють:
- вплив перемінного контексту (звуження, розширення, поліпшення, деградація, метафора, метонімія);
 - вплив граматичної функції;
 - еліпси;
 - вплив постійного контексту.

Серед парадигматичних причин виділяють наступні:

- вплив звукової аналогії ;
- вплив звукового символізму;
- зіткнення омонімів;
- зіткнення синонімів;
- наслідок конфлікту між несумісними значеннями слова;
- вплив інших системних відношень в лексиці.

Розширення значення – це розширення називної функції слова. Розширення значення відбувається, коли йдеться про перехід слова або словосполучення з вузько професіонального або соціального вживання (термінологія, професійна, жаргонна лексика тощо) до літературної мови або до складу розмовно-повсякденної мови. Розширення значення часто відбувається одночасно зі зміною семантичної структури слова, тобто зміною структури значення. Наприклад, *to help*: *лікувати, зціляти — допомагати*; *stock*: *запас дров — запас будь-яких товарів дров*; *wretch*: *вигнанець - підла людина*; *barn*: *місце для зберігання ячменю — сарай*; *paper*: *рослина — папір* [4].

Звуження значення — зміна значення, в результаті якого слово, що називало предмети певного роду, закріплюється як найменування лише за одним з видів даного роду. Наприклад, раніше слово “пиво” позначало напій взагалі. Тепер в результаті звуження значення слова “пиво” позначає цілком певний слабоалкогольний напій. Наприклад: *to starve*: *померти — померти з голоду*; *wife*: *жінка — дружина*; *deer*: *тварина — олень*; *affection*: *які-небудь емоції, відчуття — любов, прихильність* [4].

Перенос найменування також належить до одного з видів зміни значення. Сюди відносяться **метафора** – перенос найменувань по принципу подібності зовнішніх або внутрішніх ознак предметів або явищ, які відносяться до різних сфер

життя людини і метонімія – перенос найменувань за поміжністю.

Метафоризація виникає завдяки властивості мислення людини пізнавати нові явища в процесі порівняння їх зі старими, вже відомими. Метафори можуть виконувати різні функції: називати предмет або явище оточуючої дійсності, надавати вже відомому предмету додаткову характеристику, виконувати функцію оцінювання. Наприклад: *the tongues of flame*; *the tongue of a bell*; *the foot of a page*; *the foot of a mountain*; *a fox — хитра людина* [4].

Метонімія — це перенесення найменування на предмети іншого роду або вигляду через реальний зв'язок, що існує між предметами. Наприклад:

iron: *залізо — праска*; *glass*: *скло — стакан*; *the foot*: *нога — ніхота*; *coin*: *клин для чеканки монет — монета* [4].

Елевація – це процес з посиленням позитивної емоційної оцінки: *knight* – «слуга» – «лицар» – «смілива порядна людина»; *nice* – «незнаний» – «дурний» – «приємний»; *fame*: *чутка-слава*; *marshal*: *конюх - вищий військовий чин в армії*; *minister*: *слуга- важлива державна особа* [4].

Деградація — процес зміни значення, коли властивий тому або іншому слову негативний емоційний відтінок настільки посилюється, що поглинає інші значення і стає центральним. Наприклад: *Imp* – (раніше) «молодий паросток рослини» – (пізніше) «дитина» – (зараз) «зла істота, бісеня»; *gay* – «веселий, живий» – «гомосексуаліст»; *idiot*: *приватна особа – дурень*; *silly*: *щасливий – дурний*; *vulgar*: *звичайний – грубий* [4].

У сучасних лінгвістичних дослідженнях продовжують привертати увагу питання семантичного наповнення слів, їх вмотивованості та ідентифікації. Серед універсальних явищ особливе місце

посідають тенденції формальної та семантичної мотивації мовних знаків. Високий ступінь абстрагування, що властивий значенню, його гнучкість у лексичних зв'язках з іншими одиницями словника у значній мірі визначаються мотиваційними особливостями лексичних одиниць [5].

Процес мотивації залежить від внутрішньої форми слова. Внутрішня форма слова – це осьова точка у лексичному значенні слова, яка допомагає зрозуміти суть особливостей, які були відібрані як основа для номінації. У лінгвістиці термін «мотивація» вживається для позначення відносин між фонетичною чи морфологічною структурою та структурною моделлю слова з одного боку, та його значенням з іншого. Під «зовнішнім аспектом слова» ми розуміємо його форму чи структуру. Структура слова як мовної одиниці простежується на різних мовних рівнях [6]:

- на рівні фонем ми маємо справу з фонетичною структурою слова;

- на рівні морфем - з морфологічною будовою слова;

- на рівні семантики слова ми говоримо про семантичну структуру слова.

Перш за все, варто зазначити, що слова можуть бути мотивованими та немотивованими.

Практично всі лінгвісти виділяють три основні види мотивованості:

- 1) фонетичний;
- 2) морфологічний;
- 3) семантичний.

Проте, деякі науковці виділяють ще етимологічну мотивацію, що заснована на зв'язку слова з історичними джерелами – словами, які існували у мові раніше. Визначення початкового значення і подальший його розвиток – невід'ємна частина історичного дослідження значення. Значення таких слів як *shine* (блиск), *bid*

(торгу), *bind* (пов'язувати), *fall* (надати) денотативно не змінилося протягом відомого нам часу їхнього вживання [7].

Фонетична мотивація передбачає прямий зв'язок між фонетичною структурою слова та його лексичним значенням. До прикладів фонетично мотивованих слів відносяться слова *cuckoo*, *splash*, *gargle*, *giggle* [8]. Важливим аспектом фонетичної мотивації слів є ономапія (звукографія). Ономапія — це процес створення слова, яке фонетично імітує, нагадує або нагадує звук, який воно описує. Звичайні звукоподібні звуки включають звуки, які видають тварини, такі як *oink*, *howl*, *baa(bar)*, *meow* (*miaow*). Ще один тип фонетичної мотивації, близький до наслідувальних форм, а саме звукова символіка. Такі слова часто утворюють групи, які римуються (*bump*, *lump*, *clump*, *hump*) або алітеруються (*flick*, *flash*, *flip*, *flop*) [8].

Морфологічна мотивація визначається насамперед словотворчою моделлю лексичної одиниці, зв'язок між морфемами. Наприклад, такі дієслова як *sing*, *write*, *listen*, *report*, побачимо одноморфемні слова, які є немотивованими, проте, коли ми додамо до них суфікс –*er* та утворимо слова *singer*, *writer*, *listener*, *reporter*, отримаємо морфологічно мотивовані лексичні одиниці.

Семантична мотивація пов'язана з розширенням центрального значення слова, що дозволяє йому включати нові значення (об'єкти або ідеї, до яких слово відноситься). Семантична мотивація передбачає прямий зв'язок між первинним значенням слова та його співіснуючим значенням, яке розуміється як перенесене розширення первинного значення, причому передача часто ґрунтується на метафорі чи метонімії. Наприклад, метафорична передача: *mouth of a harbor*, *hand of a watch*, *face of a building*; метонімічна передача: *an interesting book*, *secular arm*, *an ancient house* [8].

Висновки. Нами було розглянуто та проаналізовано семантичні зміни, їх причини та типи мотивації значення англійського слова. Розмаїття лексичних одиниць було представлено двома групами екстра- та інтралінгвістичними факторами. Також були проаналізовані принципи класифікацій видів семантичних змін та типи мотивації значення. Отже, причини, характер і результат семантичних змін слід розглядати як три істотно різні, але тісно пов'язані аспекти одного мовного явища. Щодо питання мотивації, ми виявили, що найчисельнішим є морфологічний тип, а найскладніше ідентифікувати було семантичний тип мотивування слів. Залишки ж звуконаслідування у мові досить міцні – вони лише стерлися у процесі довгого вжитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гак В.Г. Семантическая структура слова. - М., 1971. С. 84.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. / Москва 1959. С. 16-19.
3. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков: Пер. с англ. - М.: Языки русской культуры, 1999. С. 780
4. Online Etymology Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.etymonline.com/>
5. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков: Пер. с англ. - М.: Языки русской культуры, 1999. С. 780
6. Motivation of Meaning [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.scribd.com/document/535207641/7-Motivation-of-Meaning-2122>
7. Улахов І.С. Про ступінь словотвірної мотивованості слів / І.С. Улахов // Питання мовознавства. 1992. – №5. – С. 74-89.
8. Oxford Learner's Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

*Стаття надійшла до редакції
15 квітня 2022р.*

ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

УДК 811.111'27

Юлія ХОМЕНКО

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н, доц.Марценюк О.Г.

Постановка проблеми. Мова – це з кожним днем. Мова є одним із явище, яке зазнає постійних змін та найважливіших засобів спілкування, тому розвивається у всіх можливих аспектах, що вона допомагає відобразити нам те, що тому що вимоги людства до мови зростають ми намагаємося донести один до одного.

Хотілося б зазначити, що саме лексика зазнає найшвидших змін, які в свою чергу відбуваються різними шляхами, адже щоденно виникає потреба в словах які можуть позначити нові значення або більш точно описати їх. В. В. Виноградов зазначав, що утворення нових лексичних одиниць є безперервним процесом, проте всі новоутворення спочатку являють собою факти мови і стають ними лише внаслідок багаторазового відтворення в готовому вигляді.

Відомо, що сучасна англійська мова є мовою-донором, тобто мовою, з якої інші запозичують нові лексичні одиниці. За даними досліджень, щороку англійська мова поповнює свій словниковий склад приблизно на 800 одиниць. Проте, звідки власне сама англійська мова бере нові лексичні одиниці?

Незважаючи на велику кількість праць присвячених обґрунтуванню шляхів появи нових лексичних одиниць, значна кількість проблем потребує більш детального дослідження. **Актуальність дослідження** полягає у визначенні закономірностей появи нових слів, адже більш широке вивчення цієї сфери може допомогти з розумінням алгоритму появи нових слів на прикладі англійської мови, що допоможе у вивченні іноземної мови та у розвитку навичок її використання; також актуальність цієї теми полягає у тому, що словниковий склад мови постійно зазнає змін та стрімко збільшується і це викликає потребу вивчення закономірностей виникнення нових лексичних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість вчених цікавилися появою нових лексичних одиниць, найвідоміші з них - І. В. Арнольд, Т. С. Захарченко, J. Algeo, В. В. Виноградов, Г. Е. Брекле, О. О. Потебня, Л. П.

Крисін, Н. М. Шанський, О. С. Ахманова, А. В. Кунін, та інші.

Метою дослідження є розкриття шляхів поповнення словникового складу сучасної англійської мови через характеристику зовнішніх та внутрішніх шляхів поповнення.

Виклад основного матеріалу. Мова, як живе явище, розвивається, зазнає змін і збагачується щоденно. Як відомо, мова – це досить динамічна одиниця. Її лексичний склад не залишається в одному стійкому вигляді, а постійно змінюється. Найрухомішим рівнем є лексична система, тому що саме вона в першу чергу реагує на всі зміни в суспільстві. Дуже влучне зауваження з цього приводу зробив Е. Сепір: «Зміни в лексиці викликаються вельми різноманітними причинами, більшість яких носить культурний, а не чисто мовний характер».

У наш час саме англійська мова регулярно зазнає певних змін, які власне і відбуваються у більшості завдяки носіям мови. Під час комунікативного процесу щоденно з'являється потреба у виникненні нових лексичних одиниць або у зміні чи розширенні значення уже існуючих. Значний вплив на поповнення словникового складу має такі способи поповнення як внутрішній та зовнішній.

Поповнення словникового складу відбувається не тільки за рахунок запозичень різного роду, однак й за рахунок «внутрішніх ресурсів» мовної системи — словотвірних процесів та переосмислення вже існуючих значень. Щоб зберігатися, як вважав Б. Серебрєнніков, «у стані комунікативної придатності», мова має без перерви перебудовуватися і розвиватися, не втрачаючи при цьому своєрідності системи. Слід розглянути найбільш продуктивні

способи розширення мови внутрішнім способом.

Деафіксація - спосіб словотворення, при якому слова утворюються шляхом відкидання суфікса чи елемента, зовні схожого з суфіксом. В англійській мові деафіксація спостерігається при поєднанні словосполучень і в результаті чого утворюються складні слова, наприклад: *to housekeep*, *to enthuse*, *to vacuumclean*, *to stagemanage*. Так утворенні дієслова *to burgle від a burglar*, *to beg від a beggar*, *to enthuse від enthusiasm*, *to legislate від a legislator*, *to diplome від a diplomat* та інші.

Конверсія - це безафіксальний спосіб словотвору, внаслідок дії якого утворюється категоріально відмінне слово, що збігається у деяких формах із вихідним словом, наприклад: *a hand* - "рука", *to hand* - "вручати". Утворене конверсією слово виступає у новій синтаксичній функції, має інше значення і, у разі морфологічно змінюваних слів, іншу парадигму.

Компресія – утворення складних слів на базі словосполучень та пропозицій внаслідок зниження рівня компонентів вихідного словосполучення або речення, наприклад: *Do it your self – on the do-it-yourself-principle*; *a money-or-your-life demand* [5, p. 45].

Словоскладання - утворення складних слів з'єднанням основ або основи і слова (що набуває в останньому випадку рангу морфеми і розглядається також як основа). Прикладами словоскладання є такі слова як «*homedebtor*» (*home+debtor*, домовласник з дуже великою іпотекою), «*bingewatch*» (*binge+watch*, практика перегляду серіалу за одну ніч).

Скорочення - це частина слова, що вживається після втрати його окремих елементів. Скорочення стали використовувати для вираження слів і

навіть, цілих фраз, які співпадають за звучанням із назвою літер і цифр, наприклад: IOU -1 owe you - "я винен тобі"; U2 - you too - "ти також"; R - are - "бути"; 4U - for you - "для тебе"; B2B - business to business - "справа заради справи"; B4U - before you - "перед тобою"; ISQ -1 seek you - "я шукаю тебе" [3].

Далі, слід розглянути таке поняття як зовнішній спосіб запозичення, який відбувається шляхом запозичення лексичних одиниць. Слід відзначити, що сам факт запозичення лексеми з однієї мови в іншу є явищем складним і багатогранним. Тісна взаємодія народів світу діалектично обумовлює взаємозбагачення їхніх мовних систем за рахунок зростання запозичених одиниць. Розвиток інноваційних засобів масової інформації сприяє збільшенню запозичень у мові, серед них провідні масмедіа: теле- і радіокомпанії, світова мережа Internet та періодичні видання. При цьому зміни зумовлюються як інтерлінгвістичними (тенденція до мовної економії, прагнення до аналітичності), так і екстралінгвістичними чинниками (науковотехнічний і соціальний прогрес, поширення інформації). Доктор філологічних наук О. О. Потєбня також зазначав, що процес запозичення носить творчий характер. Він стверджував: «Запозичувати – це означає брати для того, щоб у тебе була можливість внести в скарбницю людської культури більше, ніж отримувати» [1, с. 68].

На основі вивчення терміна «запозичення» встановлено, що це слова, які були взяті в одній мові й внесені до словникового запасу іншої зі змінами, або без. За словами доктора філологічних наук Гармаша О.Л., на іншомовне походження слова можуть указувати його вимова, графічне оформлення, морфологічна

структура, граматичні форми, лексичне значення. Проте, це стосується лише нового лексичного матеріалу. Наприклад, багато слів французького походження замінили англійські слова і в якості прикладу можна навести наступні: *air, place, large, river, change, front*. Але багато слів увійшли в мову як синоніми до вже існуючих: *to begin – to commence, foe – enemy, to go on – to continue*.

Проте, яким шляхом «проникають» запозичення у мову-реципієнта? Кожен з дослідників запозичень намагається запропонувати свої схеми проникнення нових слів в іншу мову. Слід звернути нашу увагу на схему, що пропонує доктор філологічних наук А. Ю. Філоненко. Вона вважає, що існуючі в словниковому складі мови запозичені слова можна класифікувати:

За джерелом походження запозичення можемо поділити на групи:

- 1) французькі запозичення (*summit conference, visagist, frisee, auteur*);
- 2) німецькі запозичення (*angst, gastarbeiter, reitgeist, glitch, glitry, spritrer*);
- 3) запозичення з ідишу (*kosher, bagle*);
- 4) русизми й запозичення з грецької мови (*perestroika, khozraschot, troika*);
- 5) португальські запозичення (*marmalade, flamingo, buffalo, guinea*).

Запозичення можна також класифікувати за тим, яка частина слова є новою для мови. За цим принципом запозичення розділяються на:

- 1) фонетичні (з французької: *regime, ballet, bouquet*);
- 2) кальки (з німецької «*Vaterland*» при перекладі по частинам на англійську дало «*Fatherland*»);
- 3) семантичні;

4) запозичення словоскладаючих елементів (з грецької і латини *anti-, counter-, inter-, sub-, ultra-*).

Варто зазначити, що основна більшість англійських запозичень зосереджена у дев'яти тематичних групах.

1) Суспільно-політична лексика. Тут виділяють дві підгрупи:

а) Соціальні відносини й явища: *yakuza* – японський хуліган або гангстер (яп.), *Chozrim* – євреї, які повернулися до Ізраїлю після еміграції (івр.).

б) Політика: *Franquista* – послідовник політики іспанського диктатора Франко (ісп.), *brigatisti* – члени терористичної організації «Червоні бригади» (італ.).

2. Культура: *cafe theatre* – кафе-театр (місце де читають лекції і дають вистави) *hayashi* – японський оркестр (яп.), *salsa* – карібська танцювальна музика.

3. Фінанси. У цій тематичній групі переважають назви грошових одиниць країн Африки й Азії, наприклад: Свaziленду – *Lilangeni* «лілангені» (банту), Екваторіальної Гвінеї – *ekpwele* «екуеле» та ін.

4. Кулінарія. Сюди увійшли запозичення з французької, італійської, іспанської, грецької, китайської та ін. мов, наприклад: *calzone* – високий пиріг з сиром (італ.), *burrito* – маїсові млинчики з начинкою з яловичини, сиру й смажених бобів (ісп.), *hoisin sause* – густий темно-червоний соус із сої, часнику і різноманітних приправ (кит.).

5. Наука. Цікаво, що найбільше запозичень у цю тематичну групу прийшло з російської мови, напр: *bioplasma* – біоплазма; *aulacogen* – (геол.) аулакоген.

6. Спорт. У цій тематичній групі переважають запозичення з японської мови, наприклад: *iaido* – японський різновид фехтування.

7. Релігія: *satsang* – індуська проповідь (санскрит); *zazen* – медитація в дзен-буддизмі (яп.).

8. Медицина: *shiatsu* – різновид масажу, який знімає біль, утому тощо.

9. Судноводіння: *buoy* – рятувальний круг (гол.), *keelhauling* – протягувати під кілем (гол.)

Навіть, коли здавалося б, усі мови є максимально сформованими, англійська мова не перестає розвиватися та поширювати свій словниковий склад шляхом запозичення лексичних одиниць з усіх мов світу. Аби довести правильність цього твердження, пропонуємо ознайомитися з новітніми запозиченнями англійської мови.

Китайські запозичення поповнили сучасну англійську мову наступними одиницями: *Fengshui, wirefu, Sifu, lose face, one country two systems, tuhao, dama, buzheteng, no zuo no die, Lao-tzu, Tai-chi, Tao, Mushu Pork, Dim Sum, Ramen, Wonton, ginkgo, ginseng, lychee, Chaomein* тощо [7].

Французька у свою чергу наступними лексичними одиницями: *extraordinary, fromage blanc, amusegueule, mesclun, repertoire, entourage, tranche, toboggan, bête noire, enfant terrible* [2, p. 965].

Німецька мова зробила значний внесок у кулінарну та спортивну лексику: *delicatessen, Gummi bear, Berliner, weisse, kirschwasser, hefeweizen, schnaps, spritzer, rucksack, turnverein, kletterschuh, volkssport, blitz, wanderlust, Gemütlichkeit, Gesundheit*.

Лексичні одиниці, що прийшли у англійську з італійської також пов'язані з харчовою сферою: *bresaola, bruschetta, caffèlatte, calzone, focaccia, mascarpone, panzanella, radicchio, rucola, taleggio, confetti, lasagne, pasta, broccoli, zabaglione, linguini, spumante, zucchini*. Також італійська вплинула на музику та мистецтво: *Adagio,*

Allegro, alto, aria, bravo, cello, concerto, duet, mandolin operetta, tempo, viola, fresco, patio, grotto, graffiti, terra-cotta.

Іспанські запозичення. Іспанська мова теж внесла значний вплив у словниковий склад англійської мови: *fajitas, taco, ancho, tortilla, chipotle, habanero, maquiladora, palapa, sinsemilla, telenovela, tomatillo, tonto, savvy, Lolita, El Nino, silo, bonanza plaza, salsa, fiesta, avocado, burrito, bizarre, bravo, guerrilla, chili, etc.*

Також, одне із провідних місць у розширенні словникового складу будь-якої мови займають неологізми. Зараз англійська мова, як і в більшості інших мов, переживає «неологічний бум». Наприклад, у словнику Л.Л. Нелюбина, «неологізми – слова okazionalni, тимчасові, що виникають у мові іноді тільки в певному контексті, але іноді закріплюються у мові на той чи інший час». У свою чергу Н.М. Шанський вважає, що неологізми – це «слова, які, з'явившись у мові як певні значущі одиниці ввійшли в активний словниковий запас мови». Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що неологізми відбивають практично всі галузі життя сучасного англійського суспільства, наприклад, з розвитком комп'ютерних технологій, з'явилося велика кількість неологізмів, пов'язаних з їх використанням, наприклад: *aapplet – a small computer application program, especially one that executes a single task within a larger application; cybernaut – someone, who uses various devices in order to experience virtual reality; e-verdict – a judicial verdict communicated through the Internet*. Неологічний бум спостерігається у сфері культурної життя. Так, у галузі музичного мистецтва виникли наступні слова: *britpop – the music of a loose affiliation of independent British groups showing influences from a variety of British musical traditions; gabber –*

a follower of a harsh, aggressive type of house music originating in Rotterdam, characterized by its extremely fast dance beat [8].

Ще одним провідним джерелом словотворчих елементів англійської мови є сленг. Запозичення таких елементів у літературну мову нерідко супроводжується змінами в їх семантиці. Було б неправильно стверджувати, як це роблять деякі автори, що слова сленгу не відповідають нормам літературної мови. Це не зовсім правда, тому що вони утворюються за допомогою тих же продуктивних у мові способів словотвору, і за тими самими моделями. Між сленгом та іншою лексикою немає непрохідних кордонів, навпаки, слова сленгу часто виникають як переосмислення слів і виразів загальнолітературної лексики або як нові утворення від них, а потім повертаються в літературну мову у своїх нових значеннях, як це сталося зі словами: *above-board* - чесний, *hair do* - зачіска, *joke* - жарт, *make-up* - грим, косметика, *to live up to* - бути гідним, *tube* - метро, *vac* - канікули, *wire* - телеграма, *zoo*- зоосад [4, р. 107].

Висновок. Англійська мова дуже динамічно розвивається і вимагає постійного вивчення. Як і будь-яка інша мова, вона є відображенням специфіки життєдіяльності людей на даному історичному етапі. Оновлення словникового складу мови шляхом появи нових слів потребує постійного вивчення. Як висновок, існує два загальноприйнятих шляхи поповнення словникового складу сучасної англійської мови: зовнішній та внутрішній. Зовнішній спосіб полягає у збагаченні лексичного складу за рахунок запозичень із значної кількості мов світу, а внутрішній, у свою чергу, через процеси,

що відбуваються за рахунок уже наявного мовного матеріалу. Найпоширенішими внутрішніми способами поповнення мови є словотвір, афіксація, дезафіксація, конверсія, компресія, скорочення та неологізми. У свою чергу найпоширенішими зовнішніми способами поповнення мови є запозичення з інших мов, що є одні із найпродуктивніших. А у свою чергу при запозиченні словникового складу, лексичні одиниці поділяються на наступні категорії: ті, що ввійшли в мову без особливих змін, та ті, що адаптувалися шляхом певних семантичних змін (розширення, звуження, перенесення, деградація або елевація значення) і більше не сприймаються як запозичені.

Слід зазначити, що виникнення новоутворень не завжди виправданим, існує ряд прикладів, коли новоутвореними лексичними одиницями замінювалися вже існуючі споконвічно англійські слова з аналогічним значенням. В цілому, стрімке виникнення новоутворень характеризує англійську мову яка динамічно розвивається і відображає зміни в соціальній, культурній, економічній та інших сферах життєдіяльності носіїв мови. Англійська мова збагачує лексичний склад і внутрішніми шляхами, і зовнішніми в однаковій мірі. Англійська мова не обмежується рамками і не втрачає свого обличчя, не зважаючи на значну кількість запозичених лексичних одиниць.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальшого дослідження є детальне вивчення шляхів поповнення сучасного словникового складу англійської мови, та їхніх основних алгоритмів та закономірностей, а також використання сленгу та актуальність неологізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Потебня О. О. Естетика і поетика слова: збірник. Київ: Мистецтво, 1985. 302 с.
2. Collins English Dictionary Complete and Unabridged edition : 12th edition. Collins, 2014. 2339 p.
3. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <http://www.ldoceonline.com> (Last accessed: 22.02.2022).
4. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Oxford : Macmillan Publishers Ltd., 2002. – 1692 p. 45.
5. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. Oxford : Macmillan Publishers Ltd., 20-7. 1702 p.
6. Marchand H. The Categories and types of Present-day English wordformation. Wiesbaden, 1969. 380 p
7. Merriam-Webster web-site. URL: : <https://www.merriam-webster.com> (Last accessed: 22.02.2022).
8. Oxford Dictionaries Online web-site. URL: <http://oxforddictionaries.com> (Last accessed: 19.01.2022).

*Стаття надійшла до редакції
01 травня 2022р.*

TYPOLOGY OF THE SYSTEM OF PARTS OF SPEECH IN ENGLISH LANGUAGE

УДК 811.111'367.6

Леся ПАВЛИШИНА

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н. Киливник В.В.

Annotation: *The author of the article reveals the question of dividing declinable and indeclinable parts of speech into classe. The author of the article represents new classifications, offering different criteria for distinguishing parts of speech, traditionally accepted classes of words are being revised.*

Key words: *analyse, syntactic, function, composition, to distinguish, combination.*

The relevance of the work is due to the unresolved problem concerning the essence of parts of speech and the principles of their allocation both in the English language and in the general context of linguistics.

Analysis of recent research and the publications: The work of Scott FS, Savchenko A.N., Khlebnikova I. B., Shapkin A.P., Deborah Moggach, Morris R., Peters P,

Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A., William Trevor. Mr Tennyson.

The aim of the article is to consider the typologically determined features of the system of parts of speech in modern English and to perform functional analysis of parts of speech in English.

Presentation of the main research material. Since in typological analysis the

definition of parts of speech is based on the syntactic characteristics of the word, we set a goal to show by examples how the syntactic criterion in English is the leading one for distinguishing declinable and indeclinable parts of speech [1, P. 76]. To achieve this goal, sentences were selected taken from works of English literature, in which words appear in functions that are not typical for themselves, thereby indicating a weakening of the connection with the core of the class to which they belong [2, P. 35]. This weakening of the connection can be illustrated by the processes of substantiation of adjectives, adjectivation of nouns, conversion interaction of a noun and a verb, conversion interaction of an adjective and an adverb [1, P. 78].

Conversion interaction between verb and noun.

His name was Mr Tennyson. [7, P. 36].

He came up to her and asked her if she'd like to go for a walk [7, P. 36].

She heard the roar of the Yamaha as her admirer rode away [7, P. 39].

She just stood there while his glance passed over her eye-shadow [7, P. 41].

He eyed me as if he were waiting for me to give some sign [7, P. 48].

In his sleep Hamid saw mottled faces, their skin bleeding [3, P. 36].

That's how it ended, Jenny [7, P. 51].

Then let not winter's ragged hand deface", he whispered [7, P. 51].

A few sounds, then Arif opened the door [3, P. 39].

In the examples above, we can trace the conversion interaction between the verb and the noun. In one of the cases, the word is used in the function of a predicate (simple verb or compound verb), that is, in functions typical of verbs. In the second case, the word is used in syntactic functions characteristic of a noun (subject and object). The performance of a

particular syntactic function in a sentence leads to the fact that the word acquires morphological indicators characteristic of different parts of speech [4, P. 16].

Being a verb, a word can acquire the grammatical category of the past tense, which is morphologically manifested in the presence of the ending -ed, the category of person and number, which is manifested in the presence of the ending -s. As a noun, the word can be defined by possessive and demonstrative pronouns, used with a definite or indefinite article. Taking into account the function in which the word is used and the above morphological features, we can conclude that it belongs to different parts of speech [6, P. 189].

Adjectivation of nouns

You need only have taken a look at the cards fixed to the newsagent's window [3, P. 78].

The hiss of the spices as they hit the pan [3, P. 81].

He said his evening prayers on the mat behind his desk. Empire Building. Deborah Moggach [3, P. 111].

He fetched some choice items: chocolate fancies, iced Kunzle cakes. Empire Building. Deborah Moggach [3, P. 112].

In these examples, we see the same nouns used in different syntactic functions. In the first case, nouns act in the functions of the subject and object, that is, in functions typical of nouns. In the second case, they are used as definitions for other nouns. The presence of an attributive function in a noun indicates its adjectivization. By acquiring the characteristic features of an adjective, the noun enters into the process of weakening the connection with the core of its class. From the above examples, it can be seen that a noun acting in an attributive function can be used in combination with an adjective. According to O. Jespersen, the possibility of nouns that are in the

attributive function to be combined with adjectives is a sign that the noun enters the process of adjectivation and approaches the class of adjectives [6, P. 224].

Substantiation of adjectives.

Ruined, pasty faces; the losers, the lost, the dispossessed. [3, P. 43]

His main income, however, came from the drunks [3, P. 37].

He'd do the same [7, P. 99].

In the examples above, the adjectives are used with the definite article "the" and act in the syntactic functions of the subject and object. The functions of subject and object are not typical for adjectives. This fact, along with the presence of such a morphological feature as the definite article, allows us to conclude that the adjectives in these examples can be classified as nouns resulting from substantiation [5, P. 166]. The meaning of adjectives that have passed into the syntactic position of nouns also undergoes certain changes: they designate not a quality, but a group of people or things related on the basis of a certain quality, and thus they become functional synonyms of two subclasses of nouns: a collective and an abstract noun. This function of generalization is performed by the definite article. In some of the examples certain, substantiated adjectives are defined by other adjectives, which also indicates their proximity to the class of nouns [5, P. 181].

Interaction between adjective and adverb.

It fell from a divide at the centre of her head, two straight lines on either side of a thing face [7, P. 181].

She was lanky, with legs she considered to be too long [7, P. 56].

If she sat there long enough her father would come fetch himself a cup of water [3, P. 37].

He sat with his eyes on the TV screen where first a house, then a car, burst into flames [3, P. 42]

Conclusion: In these examples, we are faced with the phenomenon of interaction between an adjective and an adverb. In different cases, the same word is used in different syntactic functions. In the first case, the word is used in functions typical of adjectives (the definition and part of the compound nominal predicate). In the second case, the word is a circumstance in the sentence, that is, it acts in a function characteristic of adverbs. Based on the function of the word in the sentence, we conclude which part of speech it belongs to.

From the examples considered in the practical part of this work, it can be seen that the syntactic criterion is the leading one for determining the position of declinable and indeclinable parts of speech in English, since the same word, having different syntactic functions, acquires characteristics of those parts of speech, for which this function is typical. By acquiring these characteristics, a part of speech loses its connection with the core of its class and begins to enter the periphery of another. That is, the interaction of parts of speech is an integral feature of the English language, which occurs quite often, which was illustrated by examples of sentences taken from texts in English.

REFERENCES

1. Khlebnikova I.B. Morphology of the English language, M.: Higher school, 2004, - 136p.
2. Shapkin A.P. On the question of the interaction of word classes in English // Uchen. zap. Moskovsk. state ped. in them. YOU. Lenin - 1969 - 367p.
3. Deborah Moggach. Empire Building, 1988. – 183 p.

4. Morris R. English grammar. – London: Macmillan, 1886, - 136 p.

5. Peters P. (2004). The Cambridge Guide to English Usage. Cambridge: Cambridge University Press. – 184 p.

6. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A University Grammar of English/ ed. and abbreviated by I.P. Verkhovskaya. – M.: Vysšaja škola, 1982. – 244 p.

ORIGINS AND LINGUISTIC PECULIARITIES OF NEW ZEALAND ENGLISH

УДК 811.111'28

Олександра ДЕРЕВЕНКО

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

*викладач кафедри германської та слов'янської філології,
спеціаліст вищої категорії, старший викладач Михальчук О.М.*

Анотація. У статті досліджено розвиток новозеландського регіонального варіанту англійської мови, появу якого обумовили колонізація, мовні та культурні контакти. Проаналізовано та проілюстровано лінгвістичні особливості досліджуваного варіанту в галузях його фонологічної будови, граматичної системи та лексичного складу.

Ключові слова: Нова Зеландія, маорі, мова, регіональний варіант, британська англійська, особливості, фонологія, граматики, лексика.

Introduction. *The expansion of the English language around the globe and the subsequent internal division of the language into many local forms have been the subject of general public research and academic debates for a considerable amount of time. New Zealand English has its own peculiarities, which distinguish it from other variants of English language. It has its own historical and cultural background which is of certain interest for linguists and speakers of English in the whole world [1, p. 18].*

A general and comprehensive scientific research of the New Zealand variety of the English language has been provided by D. Crystal, J. Hay, M. MacLagan, E. Gordon, R. M. Hogg, L. Campbell, P. Seargeant, J. Swann and others.

The research aims to define the relationship between New Zealand English and British English, to reveal the connection

between New Zealand and Māori, and to explore linguistic peculiarities of the variety under investigation.

Main part. The English language is not used with uniformity in the British Isles and in Australia, in the USA and in New Zealand, etc. In present-day linguistics the term “variety” is used to refer to any variant of a language which can be sufficiently delimited from another variant. The most influential model of the spread of English is B. Kachru’s model of World Englishes. In this model the diffusion of English is captured in terms of three concentric circles of the language: The Inner Circle, the Outer Circle, and the Expanding Circle. The Inner Circle comprises countries where English is the mother tongue. The scholar calls them “norm-providing”. Then follows the Outer Circle, where countries with English as a second language belong. These countries are called “norm-developing”. The Expanding

Circle contains countries where English is predominantly viewed and taught as a foreign language; B. Kachru calls them “norm-dependent”. According to this model, New Zealand belongs to the Inner Circle.

New Zealand English is a southern hemisphere variety of English, and the variety to which it is most similar is Australian English. New Zealanders and Australians are very aware of the differences between the two varieties (as well as of similarities). For example, Australians tease New Zealanders for saying *fush* instead of *fish*, whereas New Zealanders think Australians say *feesh*.

According to Ph. Seargeant and J. Swann, New Zealand was first discovered by Polynesian explorers around AD 925, if Māori genealogies can be trusted, and was settled by AD 1150. Then New Zealand, being discovered again in 1642 by Abel Tasman, has started its way of establishment as sovereign, independent, unique island country. In 1642 when the explorer arrived to the island he met the group of Māori. Abel fought with this group and had to leave the island because of the tribe leaving the large area of the island unexplored. There are today about 550,000 Māori in New Zealand – about 14 per cent of the population – and about 148,000 of these are native speakers of Māori, which is a Polynesian language related to Tongan, Samoan, Tahitian, Hawaiian and many others. All Māori speakers, however, can also speak English. The only linguistic result of that rediscovery is the name New Zealand, given not by Abel Tasman himself – he called it Staten Land, under the misapprehension that it was part of Australia – but by Dutch geographers later in the seventeenth century [2, p. 156].

The discovery of New Zealand in 17th century had not caught attention of Europeans, British in particular, until Captain James Cook

rediscovered it in the late 18th century. Captain Cook wrote about the welcoming and intelligence of Māori and mentioned suitability of New Zealand. He was the one who claimed New Zealand for the British Crown, beating French interests by a matter of weeks. He was also the first to use Māori words in his written English. The country was forced to become an English colony in exchange for lives of the locals which welcomed a great variety of whalers, fishers, sealers from Europe who were seeking profit there. The fact is that being under British flag, New Zealand had been borrowing major features and traditions of European and British settlers on the island until gaining the full independence in 1931 [3, p. 4].

From 1840, when settlers began to colonize the Northern Island, there appeared a threat for Māori as well as for their land. In 1843 occurred the first armed conflict between Māori and European settlers (The First Māori War); in 1857 several tribes of the Waikato area of North Island elected as king Te Wherowhero, who reigned as Pōtatau I. In addition to electing a king, they established a council of state, a judicial system, and a police organization, all of which were intended to support Māori resolve to retain their land and to stop the intertribal warfare over the issue. Not all Māori accepted the authority of the king, but the majority shared with the King Movement the resolve not to sell the land.

The main New Zealand English distinguishing feature is the influence of language of the indigenous people – Māori. Māori was a tribe existing initially on the island. It had its language, traditions, peculiarities which transformed and penetrated into English brought by British. Now the New Zealand English differs from other varieties by presence of the Māori words which are not translated into English. People were borrowing words from Māori to describe diverse things:

relationships, notions, nature, natural phenomenon, city names etc. Māori English is an analogy of worldwide “lingua franca” that is used locally in New Zealand within the two main islands: Northern and Southern Islands as well as offshore Steward Island. Māori is used and understood by its inhabitants being the thread that connects people within the island [4, p. 53].

Thus, the New Zealand language is the unique one combining English and Māori elements, and many Māori words are used by locals. For example, the most common and widespread salutation is *Kia Ora* that is understood as “Hallo”. New Zealand inhabitants use such a greeting on a daily basis and it is interpreted as something ordinary. Since the early childhood children are learning the two languages simultaneously. The simple question that is usually asked is *Kei te aha koe?* meaning “What are you doing?”. Usual answers are *kai* (eat), *kanikani* (dance), *peita* (paint), *whakarango* (listen), *tokoto* (lie down), *panui* (read), *inu* (drink) etc.

When a person arrives on the New Zealand Island for the first time they are greeted with *Haere Mai* (meaning “welcome”). Such a person can also be called *Manuhiri* (“guest”). This *manuhiri* agreed in advance to stay for a night in a *whanau* (“family”) which they had found on the special site for searching a place for living. The person meets the first time with *kaumatua* (“male elder”) of the family and *kuia* (“female elder”). Then this person can possibly meet *mokopuna* (“grandchild”) of the family and say *Kia Ora* to greet them. And in the evening they have dinner and *kuia* (“female elder”) gives the *manuhiri* (*guest*) a special *koha* (“gift”) to make their *hui* (“meeting”) memorable [5, p. 65].

It is certainly the case that among the Māori words used in New Zealand some are more generally recognized and more widely

used than others. At one end of the scale, there are words such as *kiwi* (“flightless bird”) which are formally Māori, though not Māori in their meaning. These are used absolutely generally.

Secondly, being distant from the whole world, the New Zealand English language in combination with Māori transformed into a unique one. Its pronunciation received a great amount of specific features. For instant, there is a small noticeable distinction in New Zealand English alphabet that differs from American. The letter *z* is pronounced as [zed], on contrary *z* in American alphabet is pronounced as [zi:]. New Zealanders also tend not to pronounce an *r* letter in the end of words. While speaking it turns into a glottal stop (*bear, water, theater, lawyer*). There exists a tendency of stressing different syllables in words, for example, *pecan* (New Zealand [ˈpi:k(ə)n] and American [piˈka:n]). Importantly, New Zealanders tend to pronounce the letter *a* as [ʌ]; on contrary, Americans pronounce this letter as [æ]. It is seen greatly in such words as *tomato, can't, aunt, naturally* etc. The other distinction is pronouncing of the word *cheers*. In American English it will be pronounced as [tʃɪrs] with an [r] sound in the end, while in New Zealand English it is pronounced as [tʃɪəs]. There is still difference of not pronouncing the *r* letter. And last but not least, *pen* is [pen] in American, and [pɪn] in New Zealand English [6, p. 396].

Thirdly, it has generally been assumed that the morphology and syntax of New Zealand English is indistinguishable from that of British English. Recent research shows that this is not the case, but that the differences are not categorical ones. It is usually the case that New Zealand English has the same constructions available as Standard English, but uses them slightly differently, giving preference to different options. Much of the grammatical variation that can be observed in New Zealand

can also be observed elsewhere in the English-speaking world [7, p. 87].

The New Zealand English grammar varies in some ways. What is marked as wrong and unintelligent in British English is normal in New Zealand. People often confuse pronouns such as *I* and *me*. There exists an extended use of *-self* forms, e.g. *The only who came were myself and my husband*. Plurals are often unmarked. Double comparison is used in a sentence. New Zealand English grammar peculiarities can be listed as follows:

- the use of personal pronoun “*youse/you*” (e.g. *Youse guys!*);

- *she* referred to unanimated things (e.g. *Pick a paper up from the floor, and put she on the table*);

- confusing *me* and *I* (e.g. *They saw Kim and I in the cinema*);

- extended use of *-self* forms (e.g. *The proposer and seconder was myself and Irin; himself is gone to Dublin*);

- unmarked plurals (e.g. *5 pound; woman* (plural); most Māori words);

- plurals with voiced fricatives (e.g. *roof – rooves, wharf – wharves*);

- double comparison (e.g. *more easier; most unkindest*);

- uncountable constructions with countables (e.g. *less commercials, more music, amount of people*);

- use of modals (e.g. *shall* means “*must*”: *I shall come over*);

- unmarked adverbs (e.g. *he’s awful busy these days*);

- use of supporting *ones* after possessives and demonstratives (e.g. *We can use my ones*);

- in some areas the use of the construction (e.g. *son of Smith, brother of Sue*);

- in some areas use of the past participle after *want* (e.g. *My shirt wants washed*);

- a preference for *didn’t used to* rather than *used not to* (e.g. *I didn’t used to go to university*);

- use of *done* and *seen* as past tense forms (e.g. *I seen you yesterday; I done my homework an hour ago*);

- use of *there is* with a plural subject (e.g. *There is hundreds of fish*);

- switches from transitive to intransitive or vice versa with certain verbs (e.g. *We farewelled the retiring professor, We are meeting with the union later today, They protested the government’s actions*);

- generalization of the perfect to simple past contexts (e.g. *I have seen it last week*).

Despite all features of New Zealand grammar mentioned above, they do not spoil the understanding of a message, and the New Zealand English grammar doesn’t seem to be lacking logic or being extremely hard. Conversely, it is understandable and seems to have its charm. It gained its peculiar features being isolated in the ocean and now all New Zealanders can boast their unique English grammar [7, p. 399].

Conclusion. All mentioned above witnesses of deep penetration of Māori into New Zealand English. These two languages became inseparable, inhabitants of the island use them both, and teach the New Zealand English language their children and guests of the island to spread and pass knowledge, preserve culture and tell the world about their uniqueness. New Zealand English is a variety of the English language spoken and written by most English-speaking New Zealanders which is similar to British English due to its historical background but has its unique linguistic peculiarities

Perspectives of further research. Perspective approaches to further research are analysis of Australian English in relation to New Zealand in combination with Māori,

investigating its historical background and language distinguishing features.

REFERENCES

1. Crystal D. English as a Global Language (Second edition). Cambridge : Cambridge University Press, 2003. 212 p.
2. *The Cambridge History of the English Language. Vol. 6 : English in North America.* Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 567 p.
3. Seargeant P., Swann J. English in the World. History, Diversity, Change. New York : Routledge, 2012. 376 p.
4. Hay J., Maclagan M., Gordon E. Dialects of English : New Zealand English. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. 164 p.
5. New Zealand English. Its Origins and Evolution / Gordon E., Campbell L. New York : Cambridge University Press, 2004. 370 p.
6. Hay J., Maclagan M. New Zealand English. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2008. 164 p.
7. Hogg R. M. The Cambridge History of the English Language. Vol. 5 : English in Britain and Overseas : Origins and Development. Cambridge : Cambridge University Press, 1994. 626 p.

*Стаття надійшла до редакції
21 квітня 2022р.*

ТОПОНІМІЧНА ЛЕКСИКА ТА МЕТОДИ ЇЇ ОПИСУ В АНГЛОМОВНИХ СЛОВНИКАХ

УДК 811.111'373.21

Марія ФЕДОРИШИНА

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н, доц.Марценюк О.Г.

Актуальність нашого дослідження. Топонімічна лексика багата на інформацію, яка необхідна для всебічного формування соціокультурного кругозору як студента, так і носія тієї чи іншої мови. Головним джерелом зберігання та систематизування топонімів є різноманітні словники, словникові статті яких досі не мають уніфікованої системи кодування даних лексичних одиниць, а побудова дефініції базується на особистому досвіді укладачів.

Аналіз останніх досліджень. Поряд з проблемою нестандартизованого кодування

топонімів, існує питання відсутності або ж недостатньої кількості інтегрування топонімічної лексики в неспеціальних словниках слониках. Необхідність включення географічних назв до корпусу словника обґрунтовують у своїх роботах такі вчені: Донідзе 1983; Карпова О.М. 2010; Мурзаєв 1965; Мурнаєва 1993; Поспелов 1983; Stewart G.R. 1970.

Мета даного дослідження полягає у визначенні найпоширеніших методів лексикографічного опису топонімічної лексики в англomовних словниках.

Виклад основного матеріалу. Слід розділити два поняття, з точки зору лінгвістики, топоніміка – це розділ ономастики, що вивчає топоніми, закономірності їх виникнення, розвитку, функціонування. Топонімія - сукупність топонімів даної мови, даного регіону, даного тексту, певного часу. [9, с. 134]

Відповідно до визначення Подольської Н.В., топоніми- це іменники, які мають притаманні властивості даної частини мови, але входять до групи власних імен. [9, с. 132] Топоніми це своєрідні скам'янілості, що увібрали багатовікову історію певного краю. Дана лексика є цікавим об'єктом дослідження для багатьох наук: лінгвістика(розвиток мови на прикладі зміни орфографії топоніма), історія (часто географічні об'єкти уособлюють певні історичні події або суспільно-політичні поняття), географія(часте відображення в назві географічних особливостей певної місцевості). Відповідно лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів топоніма Никонов В.А. формує поняття про три концепти топоніма [8,с. 57-64]:

Три концептних плана топоніма

Назва плану значення	Особливість плану
Дотопонімічний	Етимологічна складова, історія топоніма до його становлення як такого
Топонімічний	Вказує на власне об'єкт, виділяє його серед інших подібних
Відтопонімічний	Новий ввідтінок значення топоніму, який розвинувся з часом його існування на основі його особливостей (Волл-стріт)

В даному дослідженні топоніми розглядаються з точки зору лінгвістики. Як було зазначено у визначенні Подольської Н.В., топоніми є власними назвами, вивченням яких займається галузь мовознавства – ономастика. Ономастика вивчає основні закономірності історії, розвитку та функціонування власних імен. [12, с. 7]

Для підтвердження наведемо висловлення Реформатського . Топонімічні назви, створені найдавнішим населенням даних місць, зазвичай зберігаються повік; якщо навіть на даній території «народи змінили народи» та «обличчя змінилося землі», то назви річок, гір, долин зазвичай залишаються та переходять від народу до народу. <...>ця назва стає «кличкою», оскільки поняття вже не розуміється, але номінативна здатність слова залишається. [11, с. 38]

Особлива характеристика топоніма як власної назви є дериваційна специфіка, що формує своєрідні загальні іменники на основі їхнього відношення до певної локації.

1. Позначення мешканців великих геополітичних територіальних одиниць: англ. Italian, European, Canadien «канадец французского происхождения»;

2. Позначення продуктів (їжі, вин, сортів ковбас тощо): hamburger(нім. місто Hamburg), Burgundy (сорт вина від назви франц. провінції Burgundy);

3. Назви тварин (їх породи): пекінес (порода собаки від назви міста Пекін), Leicester «лейчестер» (порода вівць);

4. Абстрактні поняття, назви дій, вчинків, нахилів, потягів людей: hellenism «древньогрецька культура, еллінізм», japonism «захоплення японським мистецтвом; вплив японського мистецтва»,

Lesbianism «лесбійське кохання». [7, с. 1255-1260]

Як було зазначено вище, топоніми є не тільки лінгвістичною реалією, а й її об'єктом вивчення для інших наук. Труднощі єдиної класифікації нерідко пояснюються різними цілями. В ідеальній формі єдина класифікація повинна містити відповіді на три питання: що називається(які об'єкти)?, яким чином, на якій мові і які засоби мови?, в чому сенс назви?. [3, с.90]

Жужкевич, у своїй роботі «Загальна топоніміка», розділяє топоніми за етимологічним принципом та дає класифікацію відповідно морфології(ім. +ім.; прикм.+ім. і т.д.). З географічної точки зору топоніми характеризує за географічними об'єктами: ойконіми, гідроніми, хороніми і т.д. Історики послуговуються хронологічною класифікацією, яка дозволяє виявити джерела вплив інших культур на певну місцевість. [3, с. 87-90]

Будь-який словник — це, перш за все, лінгвістична компетенція нації.<...> Авторитетні тлумачні словники включають загальноживану, культурно-марковану лексику, дбайливо зберігають мовні та культурні традиції свого народу. Словник — це надійний засіб пізнання світу, народженого людською свідомістю, пам'ять народу, його культура та культурні явища життя соціуму. Ці словники з права можна називати словниками культурної спадщини (heritage dictionaries) [4, с.41]

Вище наведена думка підтверджує необхідність включення топонімічної лексики як культурного надбання народу та поряд з тим підкреслює проблему відсутності чітких методів роботи з нею. При аналізі конкретних найменувань одночасно враховувати два моменти:

сучасний склад топонімів, як синхронічний фактор, і процес їх утворення, як фактор діахронічний. Одна з особливостей англійської топонімії полягає в тому, що компоненти, з яких складаються найменування, лише в окремих випадках мають відповідність у лексиці сучасної англійської мови. [1, с.35]

Відповідно, укладачі розглядають топоніми як терміни чи концепт з урахуванням спеціалізації словника: спеціальні чи тлумачні(загальні).

У лінгвістичних словниках переважають історичні, етимологічні та соціокультурний метод. Етимологічний на нашу думку найкорисніший метод для оволодіння знаннями про певний об'єкт. Одна з особливостей англійської топонімії полягає в тому, що компоненти, з яких складаються найменування, лише в окремих випадках мають відповідність у лексиці сучасної англійської мови. [2, с.33] Етимологічний тісно переплітається з історичним методом, адже не можливе дослідження мови без дослідження історії розвитку народу. Соціокультурний метод базується на включенні у дефініції суспільно-політичне тла топоніма. Досить часто зустрічається географічний метод передбачає зазначення енциклопедичних даних: місце знаходження, площа, населення, висота, протяжність, столиця. [5, с.218]

Ядро словника у топонімічних словниках Великобританії, зазвичай, становлять, передусім, назви населених пунктів (міст, селищ і сіл). Преференція надається більш густо - населеним пунктам, тобто великим адміністративним підрозділам зі значним статусом. Назвою ж природних географічних об'єктів (річок, озер, гір, пагорбів, мисів, лісів, заток тощо) приділяється менше уваги, ніж об'єктам

рукотворного походження. Природні об'єкти містяться в спеціалізованих довідниках з опису природного ландшафту.[13, с.72]

Почнемо розглядати спеціальні англомовні словники, які поділяються на загальні(описують топоніми цілої країни) та селективні(описують топонімію певної місцевості).За стилем опису статті, словники поділяються на наукові та науково- популярні.

Декодування статті словника в науковому стилі потребує особливих лінгвістичних знань. Дефініції *The concise Oxford dictionary of English place-names Ekwall, Eilert (1877-1964)* базуються на етимологічному методі з рисами історичного та потребують додаткових пояснень.

Mottlsfont На [*Mortesfunde, Mortelhunte* DB ,*Motesfont* 1167, *-funt* 1170 P, *Motefunt* 1203 Cur]. Second el. OE *funta* “spring”. The first is probably OE *motere* as in next name. The place might have been called alternatively *Motesfunta* “spring where moots were held”

Розшифровується ця стаття наступним чином: **Mottlsfont**- лема; На- графство(місце знаходження); *Mortesfunde, Mortelhunte* DB ,*Motesfont* 1167, *-funt* 1170 P, *Motefunt* 1203 Cur- історична орфографія; DB, P, Cur- джерела згадування; OE *funta* “spring”,OE *motere* as in next name- етимологія; The place might have been called alternatively *Motesfunta* “spring where moots were held”- пояснювальний коментар до етимології.

Навіть у мажах одного словника укладачі не виробляють єдиної схеми опису лексичної одиниці.

Cornwall (Cornubia Vita Melori &c., MW Cerniu, Welsh Cernyw, Co Kernow, (on) Corntalum 891 ASC, -realum 997 ASC (E)]. The Brit name goes back to * Corna- viā,

probably derived from the tribal name Cornōvii. OE Cornwealas means 'the Welsh in Cornwall'. This folk-name later became the name of the district. Cf. Introd. p. xiii

Kinder Db [Chendre DB, Kynder 1285 For, 1293 Ipm], **Kinder Scout** is a prominent hill (2,088 ft.), the highest peak in the Peak district. The probability is that Kinder is an old hill-name. If so, it may be a Brit name consisting of Brit Cunētiō(cf. COUNTIS-BURY) and brigā (Welsh bre, mutated fre) "hill". The Welsh form would be Cynwyd- fre. For the loss of f cf. MELLOR. Scout is the north country scout 'a high rock or hill' from ON skriti 'overhanging rock'.

Place names of Canada by Rayburn, Alan,(2010) характеризується як одномовний, лінгвістичний, спеціальний, загальний,що описує топонімічну лексику Канади, написаний у науково-популярному стилі, тому є загально доступним. У цьому випадку укладачі також не формують стандарту систему методів, та будують дефініцію топоніма відповідно до його історичної чи соціального значення(концепту).

Signal Hill NL This distinctive landmark (153 m) at the entrance of St. John's Harbour had a signal cannon placed on it in the late 1500s. Subsequently, flag were flown to warn ships about hazards and bad weather. Guglielmo Marconi

(1874-1937) received the first transatlantic radio signals from Cornwall, England on this hill in 1901

Wawota SK The post office in this town (1975) southwest of Moosomin was named in 1884. In Nakota the name means “lots of snow” or “deep snow”.

У дефініції Signal Hill присутня інформації про його соціальну значущість на відміну від Wawota.

Odessa ON In 1998 this community became part of the Loyalist Township, Lennox and Addington County West of Kingston, its post office was called Mill Check in 1838 after mills built on what is now Millhaven Creek. The community was renamed in 1855 after the city in present-day Ukraine, then under siege by the British during the Crimean War

Загалом всі дефініції будуються на етимологічному та географічному методі з вкрапленнями історичного та соціокультурного методу в залежності від їх важливості у певних процесах.

Топонімічна лексика майже не відображена у навчальних словника. Не існує чіткої системи відбору топонімічних одиниць до словника. Можливо автори включають топонімічну лексику, яка важливим феноменом у культурі та має для людей ширше значення ніж назва географічного об'єкта.

Broadway /'brɔ:dweɪ/ a street in New York City with many theaters where you can see popular plays and musicals[18]

Madison Square Garden /mædɪsn skwɜːgɑːdn/ a place in New York City where concerts and sports events are held, especially boxing matches and basketball games[18]

Wall Street Wall Street is a street in New York where the Stock Exchange and important banks are. Wall Street is often used to refer to the financial business carried out there and to the people who work there. [BUSINESS]*On Wall Street stocks closed at the second highest level today. Wall Street seems to be ignoring other indications that consumers are spending less.*[15]

La-La land /lə:lɑː lænd/ 1. People sometimes refer to Los Angeles, in particular the Hollywood district of Los Angeles, as La-La land. [HUMOROUS, INFORMAL] her position as la-la land's premiere hairdresser. 2. People sometimes use La-La land to mean an

imaginary place. INFORMAL; *for much of the time he was in hospital, he was under sedation "I was in la La Land" he said* [15]

Розглянемо загальні тлумачні словники на прикладі *Longman dictionary of English language and culture* та *The Canadian Oxford dictionary*. Дані словники спрямовані на розширення соціокультурної компетенції адресата.

У *Longman dictionary of English language and culture* найбільше представлений клас ойконімів, а саме астіонімів. Дефініції більшості великих ойконімів будуються за географічним методом, інколи подається загальна культурна інформація (Sicily, Lima). Назви менших населених пунктів відбираються на основі їх суспільної значущості (Dunkirk).

Si-ci-ly /'sɪsli/ an island in the Mediterranean sea which is part of Italy; capital Palermo. Sicily is often spoken of in connection with the Mafia

Lima /'li:mə/ an important industrial and university city; the capital of Peru

Dunkirk /,dʌn'kɜːk-1'dʌnkɜːrk/ **1** a city and port in N France **2** the Second World War operation in which many small boats went from England to Dunkirk to bring back safely to England soldiers who had been fighting the advancing Germans: *the biggest military operation since Dunkirk.*

Fort Knox /r. 1. a military FORT in Kentucky which holds the US's gold BULLION. It is known for being heavily guarded and impossible to break into: *His house is like Fort Knox*

East Coast n the eastern coastal states of the US, sometimes used only for those north of, and including, Washington, D.C.

>CULTURAL NOTE The East Coast is thought of in connection with its cities, such as New York City, Boston, Philadelphia, and Washington. Americans from the WEST

COAST often think of Easterners as having old-fashioned lifestyles and ideas. East Coast Americans may be more conscious of TRADITION(= old ways) because it was this area that was first settled by the Europeans. - compare WEST COAST

Дефініції деяких топонім описують їх метафоричне значення, яке будується навколо їх особливостей (Fort Knox). Інколи географічні об'єкти послуговують для людей деяким концептом, що формується у їх уявленні та виражається у підтексті топоніма (East Coast Cultural Note).

The Canadian Oxford dictionary в більшості дефініціях послуговується географічним методом: залучення інформації про кількість населення, розташування, площу ,протяжність чи висоту.

Ontario/on'terio:/ a province of central Canada. between Hudson Bay and the Great Lakes: pop. (1996) 10.753.573: capital, Toronto. It became one of the original four provinces in the Dominion of Canada in 1867

Pripyat River/prispiet/ (also Pripet/-pot/) a river of NW Ukraine and S Belarus, which rises in Ukraine near the border with Poland and flows some 710 km (440 miles) eastward through the Pripyat Marshes to join the Dnieper River north of Kiev

Помітна відсутність стандартизованої системи опису. На приклад у дефініції Calgary присутні етимологічні дані на відміну від Ontario. Неоднорідне залучення історичної довідки (Okland) та у рідких випадках наявна додаткова, соціокультурна інформація (Oman).

Calgary/kulgul a city in SW Alberta, situated on the Bow River, about name, 275 km south of Edmonton; pop. (1996) 768.082. The Calgary Stampede, an annual rodeo inaugurated in 1912. is held there. Calgarian tossing kelerion, n. & any. (after an estate on the Isle of Mull, from Gaelic calgary clear running water)

Port-Royal/port'rʃiəl/ the former name (1605-1710) for Annapolis Royal of It is now a historic site commemorating the French colony founded by Samuel de Champlain, one of the earliest permanent European settlements in N America

Oakland /'o klond/ an industrial port on the east side of San Francisco Bay in California; pop. (est. 1994) 366,926.

Oman/o:'mæn/a country at the eastern corner of the Arabian peninsula, pop. (est. 1996) 2,251.000: official language, Arabic: capital, Muscat. The economy is dependent on oil, discovered in 1964.

Можемо зробити висновки на основі проаналізованих словників. У лексикографічній теорії досі не виробленні чіткі принципи добору топонімів у різного виду словники і спосіб їх розташування (алфавітний порядок поряд з іншими видами введень або ж окремим додатком). Також питання побудови дефініції та система залучення різних методів вимагає рішення. У будь-якому випадку топоніми має бути представлені у загальних тлумачним та навчальних словниках, адже досить часто їх денотативне значення формує концепт реалії притаманної англомовній культурі, що є необхідним для вивчення для оволодіння соціокультурною компетенцією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Донидзе Г.И. Нормативні словари географических названий и принципы их составления. *Прикладная топонимика*. 1983. С.51-62.
2. Музя Є.М. Топонимическая лексика и методы её лингвистического изучения. *Записки з романо-германської філології*. 2019. С. 214-221.

3. Мурясов Р. З. Деривационно-семантические категории производных от топонимов. Вестник Башкирского университета. 2015. Том С. 1255-1260

4. Stewart G. A Classification of Place Names. *Names*. 1954. Vol. 2, 1-13. p

Стаття надійшла до редакції

11 квітня 2022р.

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВНЗ

УДК 378/011.3 – 052:808

МАЗУР Т.А.

викладач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

На сучасному етапі розвитку суспільства процес формування риторичних умінь і навичок має соціальний характер і вимагає постійної уваги до себе. Сучасна освіта потребує висококваліфікованих спеціалістів, які не тільки мають знання, а й уміють донести їх, презентувати.

Актуальність теми зумовлена тим, що вивченню риторики у ВНЗ приділяється незначна увага. Але сьогодні інтерес до її пізнання повертається, риторика вважають одним із найперспективніших лінгводидактичних напрямів. Проблема формування риторичних умінь і навичок є актуальною, що пояснюється потребою суспільства в умінні вправно володіти словом.

Мета статті – проаналізувати види роботи, спрямовані на формування риторичних умінь і навичок студентів.

Риторика як наука й мистецтво слова вивчали Л. Мацько, Г. Сагач, Є. Ключев, Ю. Рождественський, О. Селіванова, В. Карасик та ін.. Лінгводидакти М. Пентиліук, Н. Голуб, О. Горошкіна, Т. Симоненко, О. Бондаренко, Г. Онуфрієнко, О. Оніпченко, Г. Дехтярьова, О. Залюбівська, а також педагоги-практики С. Коваленко, В. Федоренко, Л. Денисюк, М. Степанюк, Т. Марцінко, О. Когут, які

впроваджують авторські програми з риторики.

Риторика, як навчальна дисципліна у ВНЗ *сприяє* загальному розвитку особистості, *спирається* на багатство духовного світу студента, *формує* риторичні уміння і навички, *спрямована* на активність у суспільному житті. *Предметом* риторики є публічний виступ у процесі комунікації. *Мета курсу риторики* – опанування умінь і навичок публічного виголошення промов. Тому, завданням вищої освіти є формування риторичних умінь і навичок, які стануть запорукою успішного публічного виступу.

Визначення поняття риторичні уміння і навички потребує досконалого аналізу «умінь» і «навичок» як педагогічних понять. У науковій літературі по-різному трактують ці поняття та їх співвідношення. Відомий вчений О. Мілерян подає таку дефініцію поняття: «Уміння – це заснована на знаннях і навичках готовність людини виконувати певну діяльність в мінливих умовах її перебігу» [6, с. 371]. Інший дослідник В. Онищук зазначає, що «уміння у своїй основі є творчими діями. Вони не можуть бути автоматизованими, оскільки відображають готовність людини до прийняття рішень і їх реалізації, які постійно змінюються. Уміння передбачає

використання раніше набутого досвіду, певних знань, без яких немає вмінь. Вони включають у себе екстеріоризацію – втілення знань у фізичну або розумову дію» [4, с. 81]. Отже, можемо сказати, що уміння – це творчі дії спрямовані на виконання поставлених завдань для досягнення певної мети, тобто, здатність здійснювати будь-яку діяльність у відповідності з поставленою метою.

У педагогічному словнику навички розглядаються як «дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. Формуються навички на основі застосування знань про відповідний спосіб дії шляхом цілеспрямованих планомірних вправлень» [3, с. 221]. Дослідник А. Родіонов визначає навичку – як «спосіб виконання дій, характеризується високим ступенем автоматизації, що досягається багаторазовим повторенням або вирішенням аналогічних за типом завдань» [7, с. 112]. Отже, навички – це дії, доведенні до автоматизму. Виконуючи ту чи іншу дію певну кількість разів, людина вправляється в її виконанні. Вона виконує її набагато легше та швидше, кількість помилок значно зменшується, тобто виконання дії певною мірою стає автоматизованим.

Зважаючи на вищезгадані доведення вчених, можемо стверджувати, що уміння, на відміну від навичок, завжди спираються на активну інтелектуальну діяльність і обов'язково включають процеси мислення. Свідомий інтелектуальний контроль – це головне, що відрізняє уміння від навичок. Тобто, можемо погодитися з Н. Голуб, яка стверджує, що «риторичні уміння – це набута здатність мовця здійснювати планомірну підготовку до міжособистісного, групового чи масового спілкування й досягати усвідомленого ефективного впливу на слухача» [1, с. 132].

Виходячи з цього, риторичними навичками є вроджена або несвідома, доведена до автоматизму здатність володіти усним мовленням та мистецтвом переконання.

Узявши за основу класифікацію Н. Голуб, яка розподіляє риторичні уміння і навички на три великі групи: «*докомунікаційні, комунікаційні та післякомунікаційні*», ми виділяємо три етапи формування риторичних умінь і навичок [2, с. 5]. На кожному з цих етапів реалізуються різні завдання. Таким чином, **на етапі формування докомунікаційних умінь і навичок** студенти реалізують себе як оратора, розвивають базові компоненти красномовства: міміка, жести, постанова, усунення страху перед аудиторією. **На другому етапі формування комунікаційних умінь і навичок** велике місце займає інтонаційний момент, спроможність утримати увагу та не виходити за рамки часу, тримати зоровий контакт із аудиторією тощо. Тобто практичною частиною є саме ця група вмінь. **Останнім є етап післякомунікаційних умінь і навичок**, на якому студенти реалізують себе як особистість, учаться робити самоаналіз та давати критичну оцінку, тобто ці вміння є заключним етапом в роботі з формування риторичних умінь і навичок.

Г. Сагач стверджує, що «у кінцевому результаті навчання риториці повинні сформуватись такі уміння і навички студентів: вести розгорнутий монолог (лекцію тощо) з фахової проблематики; вести ефективну, конструктивну бесіду на будь-яку тему з кола культурної, високоосвіченої людини; володіти полемічним мистецтвом, етичною культурою конструктивного діалогу та полілогу (диспут, полеміка, дискусія); володіти етикою оратора; виробити

індивідуальний образ оратора, власний ораторський стиль; розуміти і виявляти риси національної специфіки виступів та риторичних текстів із скарбниці українського красномовства» [8, с. 188].

На нашу думку, у процесі формування риторичних умінь і навичок студентів слід застосовувати діяльнісний, діалоговий, практично-комунікативний підхід. Слід зазначити, що діалогічне спілкування є найважливішою складовою сучасного навчання. Діалог задає контекст навчальній діяльності, у якому відбувається не просто розвиток особистості студента, а розвиток єдності тих, хто навчається, і тих, хто навчає.

Відомо, що особливості методики викладання будь-якої дисципліни також визначаються дидактичними принципами. Це, обов'язково, загальнодидактичні принципи (науковості, наочності, послідовності, міцності знань тощо), а також специфічні, характерні для кожної окремої дисципліни. Ми виділяємо такі специфічні принципи формування риторичних умінь і навичок: принцип мовленнєвої активності студентів; принцип зв'язку риторичної теорії та практики мовлення; принцип колективної взаємодії та індивідуального підходу до студентів; принцип самостійної роботи студентів.

Принцип мовленнєвої активності передбачає застосування методів та прийомів роботи, спрямованих на активізацію мисленнєво-мовленнєвої діяльності студентів. **Принцип зв'язку риторичної теорії з практикою мовлення** полягає в тому, що має бути зв'язок теоретичного лекційного матеріалу та змісту практичних занять. Так, наприклад, лекційний матеріал будується за класичною схемою риторики (інвенція, диспозиція, елокуція), відповідно, щоб ці знання

перетворилися в уміння і навички, студентам пропонується комплексна робота, що складається з шести завдань, кожне з яких оцінюється окремо: 1) вибір та обґрунтування теми промови; 2) формулювання варіантів назви промови; 3) формулювання мети; 4) підготовчі техніки розробки змісту риторичного тексту (список запитань, коло асоціацій); 5) пошук енциклопедичного матеріалу (факти, цифри, літературні приклади, цитати, афоризми, прислів'я); 6) текст промови. Таке навчальне завдання дає можливість добре засвоїти алгоритм підготовки риторичного тексту. **Принцип колективної взаємодії та індивідуального підходу** реалізується через надання студентам права обирати різні варіанти завдань, форм роботи, формулювати власні теми творчих робіт

На основі загальнодидактичних та специфічних принципів викладання ми виділяємо методи навчання. Методи вивчення риторики повинні сприяти оптимізації мисленнєвої, мовленнєвої, комунікативної та творчої діяльності. Тому, базовою ми визначили типологію методів Р. Піонової, яка виділяє «теоретико-інформаційні, практико-операційні, пошуково-творчі» [5].

Завдання методів *теоретико-інформаційної* групи полягає в тому, що викладачі мають надати, а студенти засвоїти нові наукові знання. Сюди дослідниця відносить «діалогічно побудований усний виклад матеріалу, консультування, розповідь, пояснення, дискусія, демонстрація, аудіовідеодемонстрація, бригадний метод» [5]. В основі *практико-операційної* групи методів лежить практична діяльність студентів. Спостерігається вища активність і самостійність здобувачів освіти. До цієї групи відносяться вправи, алгоритм,

рішення завдань, досвід, експеримент, гра. Головне призначення методів *пошуково-творчої* групи – розвиток креативності, творчого мислення студентів, формування пізнавальної та наукової активності, умінь і навичок у сфері наукового пошуку. Це такі методи як: спостереження, досвід, експеримент, сократівська бесіда, акваріум, «мозкова атака», лабіринт, «думай, слухай, пропонуй». Очевидною перевагою представленої класифікації вважаємо найбільш повну їх відповідність наявним сьогодні в практиці навчання методам, здатність органічно поєднувати традиції й інновації. На нашу думку, представлені методи сприятимуть ефективному засвоєнню риторичних умінь і навичок, оскільки вони спрямовані на розвиток мислення, уваги, мовлення та творчої діяльності.

Отже, можна зробити висновки про те, що процес формування риторичних умінь і навичок включає усвідомлення студентами основних правил публічного мовлення та їх застосування, а також організацію навчального процесу викладачем та відбір найефективніших методів та прийомів навчання. Перспективами даного дослідження є розробка програм та підручників з риторики для студентів ВНЗ, використовуючи зазначені методи та прийоми роботи. Також в перспективі є дослідження формування риторичних умінь і навичок студентів-філологів на основі текстоцентричного підходу, оскільки сьогодні актуальним є питання риторичної компетентності як студентів філологічних спеціальностей, так і нефілологічних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі / Н. Б. Голуб. – Черкаси : Брама-Україна, 2008. – 408 с.
2. Голуб Н. Б. Викладання елементів практичної риторики в 10-11 класах / Н. Б. Голуб // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 4. – С. 4–9.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Литовченко В. Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР : дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Н. Литовченко. – Минск., 1990. – 197 с.
5. Пионова Р. С. Педагогика высшей школы: учебное пособие / Р. С. Пионова. – Мн.: Университетское, 2002. – 256 с.
6. Психологічна енциклопедія / [автор-упоряд. О. М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с
7. Психология физической культуры и спорта : учебник для студентов вузов / [ред. А. В. Родионов]. – М. : Академия, 2010. – 366 с.
8. Сагач Г. М. Риторика: *навчальний посібник* / Г. М. Сагач. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 565 с.

*Стаття надійшла до редакції
05 травня 2022р.*

ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: НА ВСІ 200!

(СЕРІЯ МЕТОДИЧНИХ ПОРАД)

УДК 373.5.091.26 :821.161.2

БЕРЕЖАНСЬКА О.Ю.

викладач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови і літератури є обов'язковим для випускників загальноосвітніх навчальних закладів, а також для студентів закладів вищої освіти, зокрема коледжів та технікумів.

Звісно, запорукою успішного проходження ЗНО є завчасна підготовка до нього. Для того, щоб впевнено впоратись з тестом у напруженій обстановці, готуйтеся заздалегідь! На мою думку, найголовнішим елементом підготовки до тестування є самопідготовка. Тому що жоден найкращий коледж, викладач чи репетитор не підготує студента до тесту, якщо він не буде працювати самостійно.

З чого ж розпочати підготовку до ЗНО з української літератури?

кольором теми, які він знає добре, жовтим, які посередньо, а червоним, ті які потребують детального опрацювання.

Аналізуючи тестові завдання з української літератури минулих років, можна дійти до висновку, що для успішного складання тесту необхідно знати: авторів усіх творів, тобто хто і що написав, перифрази і псевдоніми кожного письменника, тобто якщо говоримо про українського Сократа, Езопа, то маємо на увазі Григорія Сковороду; Кобзар – це Тарас Шевченко; Вічний революціонер, Мойсей, Каменяр, Титан праці – це Іван Франко; Сонцеклонник, Сонцелюб, Осяяний сонцем – це Михайло Коцюбинський; Багряний – це псевдонім Івана Лозов'ягіна; Леся Українка –

Автор	Візан	Жанр	Спеці	Терм, еврики	Час і місце напис.	Особливості композиції	Тема	Ідея	Виснов
Маруся Чурай Дарина і Лариса Лариса Сабур	Українська література	Епічна поема	Сатирична	Діалог, монолог	18 століття	Сатирична композиція	Тема: любов до України, любов до рідного краю	Ідея: героїзм, мужність, віра в перемогу	Виснов: героїзм, мужність, віра в перемогу
Олеся Гончар	Українська література	Епічна поема	Сатирична	Діалог, монолог	18 століття	Сатирична композиція	Тема: любов до України, любов до рідного краю	Ідея: героїзм, мужність, віра в перемогу	Виснов: героїзм, мужність, віра в перемогу
Олеся Гончар	Українська література	Епічна поема	Сатирична	Діалог, монолог	18 століття	Сатирична композиція	Тема: любов до України, любов до рідного краю	Ідея: героїзм, мужність, віра в перемогу	Виснов: героїзм, мужність, віра в перемогу
Олеся Гончар	Українська література	Епічна поема	Сатирична	Діалог, монолог	18 століття	Сатирична композиція	Тема: любов до України, любов до рідного краю	Ідея: героїзм, мужність, віра в перемогу	Виснов: героїзм, мужність, віра в перемогу

Раджу опрацювати чек-лист, розроблений на основі програми ЗНО з української літератури. У ньому в хронологічному порядку від усної народної творчості та давньої літератури до сучасних авторів зазначено всі програмові твори для ЗНО та їх авторів. Студенту буде зручно роздрукувати чек-лист й відзначати зеленим

Усі програмові твори для ЗНО
<p>Усна народна творчість</p> <ul style="list-style-type: none"> Загальна характеристика календарно-обрядової, суспільно-побутової і родинно-побутової поезії. Пісня Маруся Чурай «Вольте вітри, вольте бурі» «Зачекай, виступай, козацький історичний пісняр» «Ой, Марусе, Марусенку» «Чи не трай ти, мій» Тематика, образи, зміст народних дум і балад «Дума про Маруся Богуславку» Балада «Ой, рідний краю» <p>Давня українська література</p> <ul style="list-style-type: none"> «Говість мануїли діти» «Сказання про життя Івана, про конячку конячки» «Сказання про поїзд, історія» Григорій Сковорода «Ой, виступай» «Вискому місту – звяжи і права» «Будемо та Шерешів» <p>Література кінця XVIII – початку XX ст.</p> <ul style="list-style-type: none"> Іван Котляревський «Гайда» «Баталка Полтавська» Тарас Шевченко «Материнка» «Савка» «Сини (б'ї) казюка сина діло» «І мертвим, і живим, і ненародженим» «Злинові» Павлецький Куліш «Морина сонця» Іван Мечуй-Левинський «Морозівська соня» Павлецький Куліш «Хлоп розуть вогні, як жсла говна» (1, 4 частини) Іван Карпенко-Карий «Морина Сонця»
<ul style="list-style-type: none"> Іван Франко «Зачекай, виступай» «Чого вилася мені у снах» «Морина» <p>Література XX ст.</p> <ul style="list-style-type: none"> Михайло Коцюбинський «Три зозулі в полі» «Материнка» Василь Стефаник «Мій батько» Ольга Кобилянська «Моя мати» Леся Українка «Світла зреш зреш» «Пісня про Івана» Микола Вороной «Благодатна панна» Олександр Олесь «Чари ночі» «О слово рідне! Орле скуйти» Павло Тичина «Три зозулі в полі» «Він знає, як літа шелестить» «О панно панно» Максим Рильський «У теплі дні збирання винограду» Микола Хвильовий «Я (Франтишко)» Володимир Сосюра «Морина Сонця» Валерій Підмогильний «Місто» Юрій Яворський «Майстер корабля» Остан Вішня «Моя автобіографія» «Сон» Микола Куліш «Морина Сонця»
<ul style="list-style-type: none"> Богдан-Ігор Антонович «Морина Сонця» Олександр Доможир «Морина Сонця» Андрій Малишко «Морина Сонця» Василь Симоненко «Чи знаєш, що ти рідний?» «Заручення у темні знаці» «Глеба» Василь Гоголь-Бороздо «Моя мати» Олесь Гончар «Морина Сонця» Григорій Сковорода Василь Стус «Сказання про Івана» Іван Драч «Балада про соняшник» Дмитро Павличко «Два кольори» Ліна Костенко «Сторони слова, коли вони мовчать» «Маруся Чурай» <p>Теорія українських письменників-емігрантів</p> <ul style="list-style-type: none"> Іван Багряний «Морина Сонця» Степан Маланок «Морина Сонця» <p>Сучасний літературний процес (кінець XX – початок XXI ст.)</p> <ul style="list-style-type: none"> Загальні ознаки, основні тенденції Постмодернізм у літературі

псевдонім Лариси Косач; Карпенко-Карий – Івана Тобілевича і т.д.; важливо знати висловлювання про письменників, тобто хто що і про кого говорив, умієте шукати підказки у таких висловах. Обов'язково необхідно вивчити жанрову специфіку творів. Студент має знати, до якого жанру належить той чи інший твір. Запам'ятайте

імена та цитатну характеристику персонажів. Звертайте увагу на деталі у творі, а саме топонімічні, географічні назви, умійте визначити композицію твору та час і місце подій. І звичайно ж, потрібно вміти визначати тему, ідею та проблематику твору.

З метою систематизації вищезазначеної інформації, пропоную студентам узагальнену таблицю з української літератури. Вона містить такі рубрики: автор, назва твору, жанр, стиль, герої, образи, час і місце подій, композиція, тема, ідея, важливе. Таблицю можна завантажити із сайту ЗНО на всі 200. Студенти роздруковують її або переглядають в pdf-форматі в телефоні й вчать напам'ять.

За допомогою такого тренажера зручно готуватися до тестових завдань на зіставлення типу художній твір – автор, художній твір – жанр, художній твір – напрям, автор – псевдонім та ін. Також таблиця дає змогу легко зорієнтуватися в тому, у який період працював митець і в чому новаторство чи специфічність його творчості. Отож, маючи завжди перед собою таку підказку, студент може в будь-який момент відновити в пам'яті основні відомості про художній твір чи літературну постать.

Окрім прозових творів на ЗНО потрібно знати й лірику, тобто поезію. Студентам пропоную перелік усіх віршів,

винесених у програмі з підготовки до ЗНО у pdf-форматі й раджу час від часу перечитувати, «начитуватися» ними у вільний час. Таким чином запам'ятовуються ключові образи, символи, герої поезій, цитати.

На заняттях з української літератури доцільно заповнювати паспорти до творів, тобто найголовнішу інформацію про твір та автора. Шаблони таких аркушів для заповнення пропонує освітня платформа EdEra.

Заповнюючи пусті граfi, акцентуємо увагу на елементах аналізу літературного твору, визначаючи рід, жанр, тему та ідею, сюжет та композицію, художній напрям, авторський стиль, проблематику твору.

Аналізуючи ліричний твір, звертаємо увагу на вид лірики, мотив, зображувально-виражальні засоби (тропи), елементи поетичного синтаксису, особливості римування, віршовий розмір.

Звичайно, головною вимогою на заняттях з української літератури та й на ЗНО є знання текстів творів. Це водночас є і

Іван Нечуй-Левицький

Справжнє прізвище _____	
І. Франко назвав _____	
Художній напрям, у якому творив _____	
Специфіка гумору – «смій кризь» _____»	
«Кайдашева сім'я»	
Рід	
Жанр	
Місце дії, топоніми, які згадано у творі	
Композиція	
Тема	
Ідея	
Прототип Кайдашів	
Сюжет	
Центральні образи	

Хіба ревуть воли як ясла повні

найголовнішою проблемою, тому що студенти, на жаль, мало читають. Як читати художній твір? Звичайно, бажано читати в повному обсязі, тому що мистецький твір – складне естетичне ціле, від фрагментарного сприйняття тексту немає належної користі. Улюблені моменти читайте вголос рідним, друзям. Прочитавши твір, перекажіть його подрузі по кімнаті, обговоріть з мамою по телефону. Сперечайтесь з друзями, вчителями, дискутуйте, доводьте власну думку щодо бачення художньої концепції твору. У дискусії народжується істина.

Створіть асоціації для запам'ятовування. Наприклад, уявіть собі дівчину Катю, по якій повзе жук – так ви запам'ятаєте, що поема «Катерина» Т. Шевченка присвячена Жуковському. Не бійтеся фантазувати!

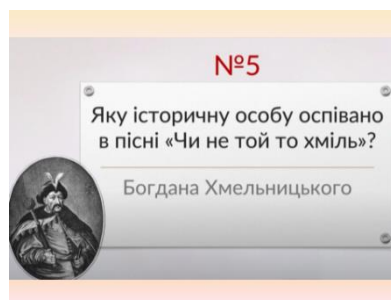
Малюйте для себе блок-схеми. Це розвиває вашу зорову пам'ять та допомагає візуалізувати твір та краще його запам'ятати.

Якщо ж ви зовсім ліниві й не любите читати, чи не встигаєте, пропоную послухати перекази творів на YouTube каналі від Катерини Лепської (Пані Вчительки) або на каналі «Легка література» від Ольги Кулікової. Спікери детально, у цікавій, легкій, сучасній манері подають художній твір і його аналіз.

Також виклад теми і стислу інформацію до ЗНО з української літератури можна прослухати на подкастах Артура Пройдакова, учителя української мови й літератури, який є переможцем Global Teacher Prize Ukraine у 2021 році. У коротких випусках подкасту (подкаст – це аудіодоріжка, яку ви слухаєте) Артур Пройдаков розповідає про важливі аспекти творів, які включені до програми ЗНО з української літератури, а також акцентує увагу на особливостях тестових завдань з

літератури. Ви просто обираєте автора і назву твору й слухаєте. Такий вид діяльності допоможе і при підготовці до ЗНО, і до занять з української літератури.

У мережі «Інтернет» можна знайти

мультими та фільми за програмою ЗНО з української літератури.

Вони допоможуть

візуалізувати, краще запам'ятати і зрозуміти прочитане. Зокрема, є більше десятків фільмів, знятих за мотивами творів української літератури. Це «Енеїда», «Наталка Полтавка», «Чорна рада», «Кайдашева сім'я», «Мартин Боруля», «Захар Беркут», «Тіні забутих предків», «Камінний хрест», «Меланхолійний вальс», «Лісова пісня», «Мина Мазайло», «Тигролови».

Значно допоможуть при підготовці до ЗНО онлайн-тести з української літератури на сайті osvita.ua. Там зможете знайти тести минулих років разом з коментарями та поясненнями. Відслідковуйте, у яких тестах робите помилки, перечитуйте цю інформацію знову й закріплюйте, виконуючи все нові й нові тести.

Тренуйтеся! Перед офіційним тестуванням варто виконувати якнайбільше тестів – просто заради тренування.

• **Пропускайте!** Треба навчитися пропускати складні або незрозумілі завдання. Пам'ятайте: у тесті завжди знайдуться такі, з якими можна легко впоратися.

• **Виключайте!** Багато завдань можна швидше вирішити, якщо не шукати відразу правильну відповідь, а послідовно виключати ті, які точно не підходять.

• **Думайте тільки про поточне завдання!** Коли читаєте нове завдання, забувайте все, що було в попередньому.

• **Читайте завдання до кінця!** Поспіх може приводити до того, що студент намагається зрозуміти завдання за «першими» словами і добудувати кінцівку у власній уяві. Так можна зробити прикрі помилки в питаннях.

• **Заплануйте два кола!** Сплануйте час виконання тесту так, щоб пройти всі завдання «по першому колу», а потім повернутися до тих завдань, які спочатку довелося пропустити.

Незамінними платформами для самостійної підготовки до ЗНО є EdEra і Prometheus, які пропонують безкоштовні й головне, якісні онлайн-курси у формі корисних порад (лайфхаків). Курси складаються з навчальних відеоматеріалів та тестових завдань до кожної теми. Тобто цілком реально готуватися самостійно з відеорепетитором в режимі онлайн.

З метою якісної підготовки до ЗНО проводиться систематична робота на заняттях української літератури під час повторення навчального матеріалу, при виконанні різномірних домашніх завдань

та індивідуальної роботи зі студентами.

Зокрема, на етапі систематизації знань і безпосередньо

перед ЗНО пропоную студентам «вузлики

на пам'ять» з української літератури. Ми групуємо усі твори за жанрами, використовуємо ілюстрації й асоціації до кожного твору. Готуємось до ЗНО, аналізуючи любовну лінію персонажів. Вона є практично в кожному творі. Пропоную студентам рубрику «Всяка всячина з літератури», яка містить 100 різномірних запитань з української літератури. Опрацьовуємо презентацію «ЗНО з літератури швидко». Де пригадуємо жанр твору, присвяти, прототиби героїв, місце дії, літературні роди, за ілюстраціями впізнаємо твір, що теж важливо, тому що на ЗНО можуть бути представлені ілюстрації з творів і потрібно вказати, до якого твору вони належать.

Отже, підготовка до ЗНО – досить клопітка і наполеглива праця. Тому вже сьогодні потрібно готувати себе до іспиту – зокрема, і до життя загалом. Адже без знання державної мови, без уміння точно і грамотно формулювати свої думки буде важко знайти своє місце в житті.

А викладач має забезпечити якісну освіту – завдання нелегке, але системний, творчий підхід до його вирішення – запорука успіху в цій роботі.

Тому що як писав Редьярд Кіплінг: «Освіта – найважливіше із земних благ, якщо вона якісна. Інакше вона абсолютно даремна».

*Стаття надійшла до редакції
18 квітня 2022р.*

**ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ІМЕННИК» У 6 КЛАСІ**

УДК 373.5.016 :811.161.2

Тетяна БАГРІЙ

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

викладач кафедри української філології,

к.пед.н Похилюк О.М.

Annotation. *The article substantiates the expediency and effectiveness of the use of modern educational technologies in the educational process; The peculiarities of the application of pedagogical technologies are analyzed and described and examples of their use during the study of the topic "Noun" in Ukrainian language lessons in 6th grade are given.*

Key words: *pedagogical technology, storytelling, research activity, method "Six hats".*

Постановка проблеми (актуальність). Сучасне життя розвивається бурхливими темпами, тому відбулися вагомі зміни у системі освіти. Учитель, навіть найталановитіший, уже не може бути єдиним джерелом інформації. На сучасному етапі розвитку шкільної освіти проблема активної пізнавальної діяльності учнів набуває особливо важливого значення у зв'язку з високими темпами розвитку та вдосконалення науки й техніки, потреби суспільства в людях освічених, здатних швидко орієнтуватися в обстановці, іншими словами, які володіють варіативністю дій і комбінаторикою мислення. Рішення цієї проблеми стає можливим тільки в умовах активного навчання, що стимулює розумову діяльність учнів. Учитель має усвідомити: щоб освіта була якісною, педагогічну діяльність слід спрямовувати не тільки на засвоєння учнями знань, предметних умінь і навичок, а й на засвоєння ними способів, методів і прийомів, на розвиток здібностей у пізнанні нового, незнайомого, на створення умов для розвитку самостійності та набуття ще за шкільними партами

досвіду вирішення проблеми, реалізації своїх намагань як в освітній діяльності, так і загалом у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Цій темі присвячено дослідження І. Дичківської, М. Пентиліук, Л. Пироженко, А. Піхоти, О. Пометун, Г. Самохіної, Т. Симоненко, М. Скрипника, Н. Суворової, І. Хом'яка, А. Ярошенко, у яких описано теоретичні засади інноваційних технологій. Особливості інтерактивних технологій навчання в школі охарактеризовано в роботах педагогів, психологів і методистів (О. Біда, І. Гейко, О. Єльнікова, В. Кремень, О. Падалка, В. Паламарчук, А. Пироженко, Т. Шамова та ін.). крім того, проблемам педагогічної інноватики присвятили свої роботи такі науковці, як О. Абдалова, О. Василенко, І. Галиця й О. Галиця, В. Докучаєва, О. Ісакова, О. Фатхутдінова. Вони розуміння нового в освітньому процесі співвідносять із такими характеристиками: корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Метою статті є аналіз використання сучасних освітніх технологій у процесі вивчення теми «Іменник» на уроках української мови в 6 класі.

Основні завдання:

- обґрунтування доцільності та ефективності використання сучасних освітніх технологій у навчально-виховному процесі,

- аналіз, опис та наведення прикладів застосування деяких педагогічних технологій під час вивчення теми «Іменник» на уроках української мови в 6 класі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна технологія – сукупність способів організації навчально-пізнавального процесу або послідовність певних дій, операцій, пов'язаних з конкретною діяльністю вчителя й спрямованих на досягнення поставлених цілей (технологічний ланцюжок).

Рекомендується здійснювати вибір технології в залежності від предметного змісту, цілей уроку, рівня підготовленості учнів, можливості задоволення їхніх освітніх запитів, вікової категорії школярів.

Учитель може використовувати різні методи на уроках української мови. Наведемо деякі приклади.

Сторітелінг – це мистецтво цікавої розповіді. Учитель може захопити учнів своїми розповідями про іменник та його значення в житті людини. Доцільно й учнів залучати до створення подібних розповідей, зокрема на основі різних теоретичних відомостей і мовних фактів. На уроках української мови шестикласники можуть створювати історії «з життя» родів, відмінків, чисел, прямих, трикутників тощо

– про їхні стосунки, мрії, уподобання та інше.

Наведемо приклад лінгвістичної казки-історії, яка нагадає дітям про роди, числа та відмінки іменника:

«Одного разу із п'яти літер народився Іменник. Озирнувся він навколо і зрозумів, що не знає свого РОДУ. Пішов Іменник блукати світом, щоб про це дізнатися. Раптом назустріч йому чвалає Дієслово.

- Вибачте мені, чи можете підказати, який у мене РІД? – несміло спитав малюк у бундючного Дієслова.

- Не знаю. Відчепися! – грубо відмовило Дієслово.

Розгублений Іменник помандрував далі. Проїшовши півгодини, сів перепочити. Несподівано до нього підійшов інший Іменник, набагато старший за нього.

- Ти чого такий сумний, хлопче? – звернувся старий.

- Я не знаю свого РОДУ, – через сльози видавив Іменник.

- Скажи, як тебе кличуть – і тоді я назву твій РІД.

- Моє ім'я Сонце.

- У тебе середній РІД, дитино, бо твоє ім'я співвідноситься із займенником «воно».

- А відмінок? – радісно застрибав Іменник.

- Називний, але поки що, бо якщо ти зникнеш, буде РОДОВИЙ, коли тобі щось подарують, то буде ДАВАЛЬНИЙ, тебе побачать – буде ЗНАХІДНИЙ, коли тобою пишатимуться, то будеш в ОРУДНОМУ відмінку, на тобі будуть засмагати, тоді будеш у МІСЦЕВОМУ. А якщо Іменники зустрічають такого ж, як сам, то їх стає МНОЖИНА, але це не кожному під силу. Бувають такі Іменники, що існують все життя тільки в МНОЖИНІ або в ОДНИНІ. Підростеш, дитинко, і з часом

дізнаєшся про Відміни, бо ти повинен спілкуватися з іншими словами.

Ось так і закінчилась перша пригода Іменника на ім'я Сонце».

Коли діти складають власні історії, то вони краще знайомляться із теоретичним матеріалом, розвивають творчу уяву та фантазію, виховується любов до рідної мови. Такі історії доречно складати на етапі вивчення нового матеріалу.

На уроках української мови доцільно залучати учнів до дослідницької діяльності, під час якої відбувається ознайомлення з основними етапами наукового дослідження – такими як спостереження та експеримент.

Дослідницька діяльність учнів на уроці передбачає: 1) дослідницький підхід до введення понять; 2) проведення лінгвістичних спостережень; 3) виконання вправ на дослідження.

Наведемо приклади таких вправ на лінгвістичні спостереження:

Завдання 1: Уявити себе супершифрувальниками, розшифрувати слова й закреслити зайве слово.

1 к. АНДРОЯТ, ЛЮТПНЬА, АЛІФАК, РАШФ

(*троянда, тюльпан, фіалка, шарф*)

2 к. КОХЙЕ, СІНЕТ, ІЖИВТ, ЛУФОБТ
(*хокей, теніс, живіт, футбол*)

3 к. АШТПО, АІДРО, ФАГРЕЛТЕ, КТІВІНК

(*пошта, радіо, телеграф, квітник*)

Завдання 2. Лінгвістичне дослідження (на картках).

1. Визначте, що означає кожна група іменників (назва дій, якостей, почуттів, речовин, збірні назви), і спробуйте поставити їх у множині:

• *Студентство, дітвора, птаство, волосся, молодь, людство* – збірні назви;

• *Залізо, молоко, масло, віск, золото, вовна* – назва речовин;

• *Сміливість, гнів, радість, сум* – назва почуттів.

Чи можна поставити ці іменники у множині?

Ці іменники не можна поставити у множині, адже вони вказують на збірні назви.

За дослідницького підходу вчитель не дає нову для учнів інформацію в готовому вигляді, а підводить учнів до усвідомлення поняття за допомогою навчально-пізнавальної діяльності. Усі ці вправи розвивають критичне та логічне мислення, самостійність та спостережливість. Доречно їх використовувати на уроках засвоєння нових знань, умінь та навичок.

Досить цікавою технологією є метод «Шести капелюхів» Едварда де Боно. У його основі лежить ідея паралельного мислення. Традиційне мислення ґрунтується на полеміці, дискусії й зіткненні думок. Метод шести капелюхів – це простий і практичний спосіб здолати подібні труднощі за допомогою розділення процесу мислення на шість різних режимів, кожен з яких представлений капелюхом певного кольору. У повнокольоровому друці кольорові шляпки прокатуються по черзі, накладаючись один на одного, і на виході ми отримуємо кольорову картинку. У кінці роботи усі ці аспекти будуть зібрані разом, і ми отримаємо «повнокольорове мислення». Білий капелюх – інформація, червоний – почуття й інтуїція, чорний – критика, жовтий – логічний позитив, зелений – креативність, синій – управління процесом.

Наведемо приклад: *Зелений капелюх*: гіпотеза виникнення назв. *Білий капелюх*: теоретичний матеріал про граматичні категорії іменника. *Жовтий капелюх*:

виконання вправ. *Синій капелюх*: складання «Сенкану» та виконання тестових завдань. *Червоний капелюх*: висловлення своїх почуттів від уроку.

Техніку де Боно можна використовувати на будь-якому рівні складності. Сама методика вимагає фокусування на різних аспектах, а отже, розвиває уважність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, інноваційне навчання – це процес, який оновлює навчальну систему та унеможливує пасивність учнів під час уроку. Новітні педагогічні технології допомагають встановити партнерські

взаємовідносини між вчителем та учнями, що позитивно впливає на процес засвоєння інформації та формування соціокультурної компетентності. Їх використання сприяє формуванню в учнів глибоких теоретичних знань, практичних навичок, стимулює конструктивно-критичне мислення, пробуджує інтерес та мотивацію. Наступні дослідження в цьому напрямі передбачають розширення списку сучасних освітніх технологій та теоретичне обґрунтування їх застосування під час вивчення всіх розділів української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Денисюк І. П. Філологічний експрес. Цікаве про іменник. Київ, 2014. URL: https://irynadenysjuk.blogspot.com/2014/10/blog-post_68.html (дата звернення: 04.04.2022).
2. Дичківська І. Р. Інтерактивні технології на уроках української мови та літератури. Харків: Основа, 2005. С.31-35.
3. Інтерактивні методи на тему: «Іменник як частина мови». URL: [8%22](#) (дата звернення: 05.04.2022).
4. Інтерактивні форми та методи роботи на уроках української мови та літератури. URL: <https://vseosvita.ua/library/interaktivni-formi-ta-metodi-roboti-na-urokah-ukrainskoi-movi-ta-literaturi-476172.html> (дата звернення: 05.04.2022).
5. Новікова Н. М. Інтерактивний урок узагальнення знань з теми «Іменник» із використанням методу 6 капелюхів Едварда де Боно. 2013. С. 1-12. URL: <https://super.urok-ua.com/konspekt-uroku-z-ukrayinskoyi-movi-v-6-klasi-uzagalnennya-znan-z-temi-imennik-iz-zastosuvannyam-metodu-6-kapelyuhiv-edvarda-de-bono/#> (дата звернення: 04.04.2022).
6. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А. С. К., 2014. С.12-15.
7. Скрипник М. Інтерактивні методи навчання. Київ, 2005. С.30-43.
8. Тищенко Л. О. Дидактичний матеріал із теми «Іменник»: навч. посібник. Київ, 2016. С. 19-25.

*Стаття надійшла до редакції
11 квітня 2022р.*

**СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ДІЄСЛОВО»
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 7 КЛАСІ**

УДК 373.5.016 :811.161.2

Діана СІЛКО

студентка філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник:

викладач кафедри української філології,

к.пед.н Похилюк О.М.

Якість вивчення дієслова учнями основної школи зумовлена багатьма чинниками. Рівень методичної роботи, кваліфікація вчителя, стиль викладання й загальна атмосфера шкільного життя – усе це великою мірою впливає на навчально-виховний процес. Проте навіть найзразковіша організація діяльності вчителя, усі його прагнення навчити учнів приречені на невдачу, якщо учні байдужі до вивчення української мови, коли фактичні знання не збуджують їхньої фантазії, не впливають на почуття, не викликають радості пізнання. Тому однією з центральних проблем навчання й виховання особистості школяра є формування в нього відповідних стимулів, потреб і мотивів, які б спонукали його до навчання.

Формування умінь і бажання вчитися залежить від рівня розвитку пізнавального інтересу в дитини. Адже пізнавальний інтерес – це велика рушійна сила, яка відкриває розум і серце дитини для благотворного впливу науки. Завдяки інтересу дитяча думка послідовно проникає в суть явища, наполегливо відшукує зв'язки, і, долаючи труднощі та перешкоди, досягає радісного осяяння, коли невідоме відкривається в усій логічній цілісності й красі. Здобута ціною активної праці й творчих зусиль, поєднана з особистим життєвим досвідом, істина у свідомості школяра перетворюється у власне

переконавання. А це означає, що досягнуто основної мети навчання: учень не тільки збагачується знаннями, а й розвивається й формується його особистість.

У статті окреслено шляхи посилення комунікативної спрямованості вивчення частин мови, розглянуто сутність комунікативно-мовленнєвих завдань, їхню роль у формуванні комунікативної україномовної компетенції учнів основної школи в процесі вивчення морфології, схарактеризовано систему вправ чинних підручників, доповнено їх ситуативними завданнями, що відповідає меті шкільного курсу української мови та компетентнісному й комунікативно-функційному підходам. Основну увагу приділено визначенню типів ситуативних вправ, їхньому взаємозв'язку із структурними елементами уроку, цільовими настановами та групами комунікативних умінь, що формуються в процесі виконання завдань. Представлено зразки ситуативних завдань різних типів, які спрямовані на засвоєння морфологічної теорії, формування вмінь використовувати мовні засоби в нестандартних, змінених ситуаціях, власних висловлюваннях різних типів і стилів мовлення.

Ключові слова: *комунікативна компетенція, комунікативні вміння, морфологічна субкомпетентність, функційне навантаження частин мови,*

мовленнєво-ситуативні завдання, ситуація спілкування, компетентнісний підхід, комунікативно-функційний підхід, мотивація навчальної діяльності, типи ситуативних завдань, система вправ.

Мета статті полягає у виявленні методичних особливостей використання ситуативних завдань за компетентнісним та комунікативно-функційним підходами, в уточненні їхньої типології та розробці системи вправ і завдань, які будуть сприяти реалізації поставлених перед учителями освітніх завдань.

Ми вбачаємо розв'язання проблеми в поєднанні специфічних принципів навчання морфології та сучасних нормативно визначених підходів з наданням пріоритету функційно-комунікативному, текстоцентричному, компетентнісному.

Специфічними комунікативно спрямованими вважаємо наступні напрями: урахування системного характеру мови, опанування морфології у взаємозв'язку з іншими розділами шкільного курсу (синтаксисом, лексикологією, стилістикою тощо), що дозволить формувати відповідні субкомпетентності; вивчення мовних одиниць у єдності змісту, форми й функцій на основі текстів різних типів і стилів мовлення, що сприятиме свідомому оволодінню мовою, доречному використанню в мовленні вивчених частин мови; опора на знання про частини мови, отримані в початкових класах, вивільнить час для виконання творчих завдань, використання інтерактивних технологій на всіх етапах вивчення морфології.

Особливості вивчення морфології в 7 класі. Вивчення морфології має практичну спрямованість, адже відкриває можливості для розвитку мовлення учнів на основі засвоєння граматичних норм і правил, сприяє збагаченню словникового запасу,

засвоєнню правил слововживання. Оволодіння частинами мови шляхом виділення граматичних ознак слів, що належать до різних граматичних класів, розмежування видових і родових понять, класифікації морфологічних явищ спрямоване на удосконалення логічного мислення школярів. Без знання способів словозміни, що є предметом вивчення морфології, у подальшому неможливе ефективно засвоєння синтаксису, орфографії й пунктуації. Уміння змінювати слова відповідно до морфологічних правил лежить в основі побудови стилістично диференційованих текстів як засобу ефективної комунікації.

Програмами визначено державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Зокрема під час вивчення морфології учні повинні оволодіти такими вміннями й навичками: розпізнавати частини мови, визначати їхні постійні й непостійні ознаки, синтаксичну роль, правильно утворювати частини мови відповідно до відомих способів словотвору, використовувати в мовленні окремі граматичні форми частин мови з урахуванням їхнього функціонального призначення.

Залежно від своєрідності навчання в школах різних типів, визначаються особливості вивчення морфології. В усіх типах шкіл питома вага надається комунікативно-діяльнісному, функціонально-стилістичному, когнітивному, соціокультурному підходам.

Теоретичні засади навчання морфології розроблені такими вченими, як О. Біляєв, В. Горяний, Н. Грипас, В. Мельничайко, М. Плющ, М. Шкільник та ін. Накопичується досвід методистів і вчителів щодо особливостей використання традиційних методів і прийомів, розробляються нестандартні підходи до

вивчення морфології в школах нового типу (О. Горошкіна, В. Горяний, С. Караман). Учитель-практик повинен бути вільним у виборі засобів, форм навчання, підпорядковувати їх тим завданням, що виходять зі своєрідності навчальних закладів.

Вивчення морфології починається зі з'ясування питання про поділ слів на частини мови. Розподіл слів за частинами мови здійснюється за сукупністю ознак – семантичних, морфологічних, синтаксичних. Учням найлегше дається сприйняття семантики слова, тим більше, що саме за цією ознакою здійснюється й поділ частин мови на самостійні (означають назви понять), службові (виражають відношення між поняттями) й вигуки (служать для вияву емоцій).

Під час вивчення теми «Дієслово» слід сформувати в учнів уявлення про дієслово як частину мови; розвинути вміння свідомо вживати дієслова в активному і пасивному мовленні; виробити навички правопису особових закінчень найбільш уживаних дієслів 1 і 2 дієвідміни. Усі ці завдання розв'язуються одночасно.

Приклади вправ на формування загального поняття про дієслово.

1. Гра «Що робити?».

Учитель називає слово, яке відповідає на питання «хто?», учні записують його, а потім самостійно добирають і записують слова, які відповідають на питання «що робити?».

На дошці записано дієслова: *говорю, йду, розмовляю, стукаю, крокую, базікаю, мокну.*

На які питання відповідають ці слова? Що вони означають? Згрупуй і запиши дієслова, близькі за значенням.

2. Гра «Напиши п'ять прикладів з двома дієсловами».

Учитель пропонує написати п'ять прикладів, в яких має бути два дієслова. Зразок: 1) Краще не обіцяти, як слова не здержиш. 2) Книжка вчить як на світі жити. 3) Правда й з дна моря виринає, а неправда потопає. 4) Хто з правдою зріднився, той грому не боїться.

Вивчення числа й роду дієслів. У процесі застосування числа дієслів учні усвідомлюють, що: 1) дієслово змінюється за числами; 2) дієслова мають два числа – однину й множину; 3) у реченні дієслово – присудок стоїть у тому ж числі, у якому й підмет – іменник (займенник).

Підготовча робота до сприйняття учнями поняття «число дієслів» починається ще в період навчання грамоти, коли діти в одному випадку ставлять питання «що робити?», а іншому – «що робить?», можна провести спостереження за кількістю виконавців дій.

Формуючи поняття роду дієслів, учень досягає розуміння учнями того, що форми мають тільки дієслова минулого часу однини; рід дієслів залежить від роду пов'язаних з ними іменниками (займенниками).

Вправи на змінювання дієслів за числами і родами (в минулому часі).

1. На дошці запис: *Липа цвіте. Трактор оре. Качка пливе.*

Хто що робить? Що що робить? Назвіть іменники. Назвіть дієслова. Що означають дієслова. Запишіть за зразками.

Однина: липа цвіте. Множина: липи цвітуть.

2. На дошці вірш.

*Гроза прийшла... зітхнули трави,
Квітки головки підняли,
І сонце, тепле і ласкаве,
Спинило погляд на землі,
Літає радість, щастя світить,
Дзвенять пташки в садах рясних.*

Сміються знову трави, квіти...

А сльози ще тремтять на них.

Який стан природи описує цей вірш? Доберіть заголовок. Назвіть дієслова. На які питання вони відповідають?

Випишіть дієслова у дві колонки: у першу – вжиті в однині, у другу – в множині.

Змінювання дієслів за часами. Опрацьовуючи часові форми дієслова, учні застосовують, що дієслова змінюються за часами; мають три часи, теперішній, минулий, майбутній; дієслова теперішнього часу називають дію, яка відбувається тоді, коли про неї говорять; дієслова минулого часу називають дію, яка відбувалася раніше, ніж про неї говорять; дієслова майбутнього часу називають дію, яка відбувається після того як про неї сказали.

Вправи на розрізнювання часових форм дієслів. На дошці запис:

Би...щить –

В...чоріє –

Л...жить –

С...ніє –

Вставте пропущені букви. До якої частини мови належить подання слова? Визначити час дієслів. Поставте їх у минулому й майбутньому часі.

2. Гра «Наш, не наш час».

Учні поділяються на три групи: теперішній, минулий, майбутній час. Учитель проказує речення або записує їх на дошці. Коли у реченні, наприклад, є дієслова минулого часу, то учні з групи минулого часу піднімають руки, а решта учнів каже: «Не наш час». Коли у речення є дієслова двох часів, то руки піднімають обидві групи. Виграє та група, учні якої матимуть найменше помилок.

Формування поняття про дієвідмінювання. Змінювання дієслів за особами. Унаслідок ознайомлення з

особливими дієвідмінювання учні повинні знати, що дієслова теперішнього й минулого часу змінюються за особами і числами; відносяться 1-ої, 2-ої, 3-ої особи однини чи множини; існують два типи дієвідмін – I-II; до I дієвідміни належать дієслова, які в 3-ій особі множини мають закінчення -уть (-ють), що й визначає написання букв е, є в особових закінченнях; до II дієвідміни належать дієслова, які в 3-ій особі множини мають закінчення -ать (-ять), що й визначає написання букв, и, і в особових закінченнях.

Після того як учні оволоділи навичками визначення особи дієслова за закінченням, їх слід підвести до розуміння закономірності, яка лежить в основі поділу дієслів на дієвідміни. Для цього вчитель використовує таблицю змінювання дієслів теперішнього й майбутнього часу за особами, звертає увагу школярів на особові закінчення й повідомляє, що дієслова поділяються в залежності від особових закінчень на дві дієвідміни.

Вивчення неозначеної форми дієслова передбачає усвідомлення учнями того, що ця форма не має часу, числа, особи й роду.

Вправи на визначення особи та дієвідміни дієслова.

1. Гра «Яка дієвідміна».

Вчитель називає дієслова, учні на пальцях показують до якої відміни належать ці слова. Виграє той, хто найменше помилиться.

2. Гра «Яка особа».

Учитель проказує речення, у яких є дієслова. Учні, почувши дієслова на пальцях чи цифрами, написаними на картках, показують, до якої особи вони належать. Виграє той, хто жодного разу не помилиться. Для гри можна використовувати такі речення.

1. *Спіють груші по садах, відлітатъ зібрався птах. 2. Бачить – не бачить, чути – не чує, мовчки говорить, добре мудрує. 3. Ми дружимо з книжкою. 4. Гарно ти співаєш! 5. Вранці взимку пташка тремтіла, а до неї друга ж прилетіла. 6. Не співаю я бо поточків і земної травиці юожидаю.*

2. Гра «Хто швидше».

Учитель пише на дошці дієслова в неозначеній формі. Учні повинні списати їх, визначити дієвідміну кожного дієслова й дібрати до кожного антонім. Виграє той, хто першим виконає правильно завдання.

Слова для гри: *шити (пороти), падати (вставати), заборонити (дозволити), знайти (загубити), любити (ненавидіти).*

Вивчення теми «Дієслова» дає великі можливості для одночасної роботи над розвитком усного й писемного мовлення учнів.

ВИСНОВКИ. Опрацювання дієслова як частини мови спрямоване на поглиблення знань учнів про граматичне і лексичне значення слова, про особливості словозмінування і словотворення в українській мові, про синтаксичну роль у мовленні. Вивчення дієслова відкриває великі можливості для усвідомлення граматичної будови мови, засвоєння та застосування навичок правильного вживання дієслівних форм, зв'язку їх з іншими словами. Вивчення дієслова значною мірою сприяє розширенню і конкретизації словника молодших школярів, надає висловлюванню точності та змістовності.

Ознайомлення з поняттям дієслова як частини мови у початковій школі підпорядковується вирішенню таких завдань: узагальненню та розширенню уявлення учнів про лексичне значення дієслів; удосконаленню умінь точно і влучно добирати дієслова для передачі своєї думки; формуванню початкових уявлень про основні граматичні категорії дієслова; виробленню навичок правопису. Програми орієнтують на організацію роботи з теми «Дієслово» у таких напрямках: формування загального поняття про дієслово, розвиток умінь встановлювати його зв'язок реченні з іншими словами; розвиток уявлень про здатність дієслова змінюватися за часами та родами, про неозначену форму дієслова; спостереження за використанням дієслів-синонімів, дієслів-антонімів, за вживанням дієслів у переносному значенні у текстах; спостереження за функціонуванням неозначеної форми дієслова; формування вмінь використовувати дієслова, що відповідають ситуації спілкування.

Знання про дієслово як частину мови успішно застосовується учнями на практиці у тому випадку, якщо вони засвоїли суттєві ознаки, що складають сукупність поняття, уміють виявити ці ознаки у частковому явищі, виконуючи у визначеній послідовності розумові операції. Все це забезпечує цілеспрямовану, гармонійну роботу, яка полягає у вивченні певної системи шляхом усвідомлення лексичного та семантичного значення слова, його синтаксичної ролі та стилістичного використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Биконь Т. Вивчення розділу «Морфологія» на уроках української мови в системі компетентнісної освіти / Т. Биконь // УМЛШ. – 2013. – №6. – С. 45–49.
2. Білокінь Н. Вивчення розділу «Морфологія» на уроках українс.

3. Голуб Н. Ситуаційний метод на уроках української мови в школі / Н. Голуб // УМЛШ. – 2013. – № 7. – С. 18–24.
4. Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Серія 10. – 2012. – Випуск – С. 217–220. 11.
5. Пентилюк М. І. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М. І. Пентилюк // Укр. мова і л-ра в школі. – 1999. – №3. – С. 8–10.
6. Шелехова Г. Зміст і структура оновленої програми з української мови для основної школи крізь призму сучасних підходів / Г. Шелехова // УМЛШ. – 2013. – №2. – С. 60–64.

*Стаття надійшла до редакції
11 квітня 2022р.*

ІГРАШКА У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.015.31 :66.72\73

Маріям МАДЖИДОВА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: РУДА Т.В.

спеціаліст вищої категорії, викладач – методист

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Варто зазначити, що у дошкільному віці пізнання світу, світосприйняття відбувається з найбільшою інтенсивністю та швидкістю. Дитина вивчає навколишні об'єкти, визначає їх властивості, будує образи різних предметів, що згодом складаються у загальну конструкцію, картину світу.

Найбільш проективною та діагностичною в дошкільному віці є ігрова діяльність. Обираючи гру, дитина обирає тему, будує, проектує сюжет, визначає ролі, віддзеркалюючи свої інтереси та захоплення. В ході гри вона демонструє своє ставлення до тих чи інших об'єктів, речей, програє уявні позитивні та негативні ролі так, як вона собі їх уявляє. У грі дитина інтуїтивно обирає те, що їй притаманно, чим вона буде займатися у подальшому, в дорослому віці; інколи ж дорослі нав'язують їй іграшки та ігри, орієнтуючи, програмуючи на вибір справи, що імponує

їм. Але обрати іграшку – це ціла наука, яку доводиться опанувати батькам та педагогам, щоб діти росли щасливими та пізнавали навколишній світ. Таким чином гра – це основна діяльність дошкільнят, а іграшки – це засоби гри.

Численні дослідження психологів та педагогів показують, що іграшки завжди були дієвим засобом розвитку психіки та широко використовувалась у народній педагогіці для соціального виховання та залучення дитини до життя дорослих. Як показує практика, не може бути однакового підходу до створення та відбору іграшок, а обов'язково повинні враховуватися вікові закономірності розвитку ігрової діяльності.

Іграшка розширює світогляд дитини, кардинально впливає на її відчуття, уяву, сприйняття дійсності.

Світосприйняття – це система уявлень людини про світ, місце людини у світі, відношення людини до світу та до самої

себе. Світосприйняття містить знання, переконання, цінності, ідеали, організовані в єдину систему, центром якої завжди виступають уявлення людини про себе.

Іграшка – незмінний супутник дитини з перших днів народження. Її спеціально створює дорослий у виховних цілях, щоб підготувати малюка до входження в суспільні відносини. Гарна іграшка спонукає дитину до роздумів, ставить перед нею різні ігрові завдання. Та сприяє розвитку пізнавальних процесів. Гра як самостійна дитяча діяльність формується в ході виховання та навчання дитини, вона сприяє засвоєнню досвіду людської діяльності. Іграшка в даному випадку виступає як своєрідний еталон тих предметів, дізнатися призначення яких і освоїти різні дії, з якими належить дитині.

При підборі іграшок для дітей дошкільного віку потрібно дотримуватися таких вимог:

1. У молодших групах повинні бути іграшки, що забезпечують розвиток рухів та їх вдосконалення: великі м'ячі для катання, перекочування, кидання; різноманітні кольорові вантажівки, каталки, візки. Сюжетно – образні іграшки (ляльки, тварини, предмети побуту) за змістом та оформленням відображають навколишній світ, близький дітям. Ігрові дії з ними доступні, прості. Підбір дидактичних іграшок визначається завданнями сенсорного виховання та розвитку мовлення. Іграшки повинні сприяти розвитку сприйняття предметів, їх кольору, форми, величини та інше, розуміння та вживання слів, що позначають різні властивості та якості.

2. У дітей середньої групи ролі в грі виділяються більш чітко, крім іграшок, їм необхідні додаткові предмети: капелюхи, прапори, барабан, бінокль, трубка лікаря та

інше. З будівельного матеріалу діти створюють більш складні споруди, ніж малята, тому він повинен бути в різних наборах. Діти вміють грати колективно та використовувати комплектні іграшки. Наприклад, комплект іграшок «Домашні тварини» викликає бажання спільно будувати стайню та інше. Дошкільнята старшої та підготовчої груп ширше стикаються с життям, їх подання, досвід спілкування, організації гри дозволяють використовувати іграшки, які дають можливість розвитку складних сюжетів: ігри в «подорожі», «театр», «школу» та інше. Широко повинні бути представлені технічні іграшки з досить вираженими ознаками та способами руху (будівельник, маленька кравчиня, маленький художник).

3. Діти 6 – 7 років проявляють великий інтерес до ігор спортивного характеру. Рухи у них більш скоординовані, тому необхідні не тільки великі, але і невеликі м'ячі для ігор, для попадання в ціль та інші спортивні іграшки, розвиваючи дрібну мускулатуру, удосконалюють координацію, точність рухів. Дітей цікавлять ігри, що вимагають спритності, зусилля, тренування. Для цього потрібні такі іграшки, як дитячий крокет, кеглі, городки. Велике значення набувають театральні іграшки – костюми, реквізит. Маски.

Дорослі повинні чітко усвідомлювати те, навіщо вони купують дитині дану іграшку, який вплив вона може справити на дитину. Іграшка повинна допомагати дітям вивчати навколишню конкретну дійсність. Вивчення досвіду організації ігрової діяльності дітей в умовах суспільного виховання і в сім'ї показує, що підхід до створення і відбору іграшок повинен враховувати вікові закономірності розвитку ігрової діяльності дітей. Спостерігаючи за грою дітей, можна також ознайомитися і з

дитячою оцінкою іграшок. Сучасні ігри і іграшки частіше є антиіграшками, вони орієнтують дітей не на позитивні цінності культури і духовні зразки, а насаджують прагнення до зла, насильства, розбещеності, користолюбства. Тому необхідно ретельно ставиться до відбору сучасних іграшок, якими завалені всі наші магазини.

Гарна іграшка має великий вплив на розвиток пізнавальних процесів. Маніпулюючи з предметами, дитина пізнає властивості предмета, мислить. У рольовій грі дитина уявляє ту чи іншу ситуацію, наслідує дорослим, мультиплікаційним героям. При грі активізуються всі пізнавальні процеси: уява, увага, пам'ять, мислення. Навіть просте розкидання іграшок є дослідницькою дією дитини. Іграшки повинні підбиратися відповідно до віку дітей. Граючи, наприклад, різними пірамідками в молодшому дошкільному віці, дитині 5-7 років краще підбирати технічні іграшки, де вона буде не просто маніпулювати з предметами, а усвідомлено будувати, шити, варити і т.д.

Іграшки роблять також великий вплив на особистісний розвиток дитини. Вони є певним інструментом для розвитку багатьох здібностей дитини. Дорослі повинні звертати увагу на цікавість дитиною тієї або іншої гри чи іграшки, що допоможе надалі

розвинути у дитини багато здібностей. Іграшки мають величезний вплив на емоційно-моральну сферу дитини. Головне знати чітко відмінність між так званими корисними і шкідливими іграшками. Корисна іграшка вчить добру і красі, розумінню, викликає співчуття, співрадість.

Головною іграшкою, що впливає на емоційно-моральну сферу є лялька. Вона є другом, партнером, слугою т.і. Граючи з лялькою дитині легше проявити свої емоції і почуття, вона не боїться відкритися. Також іграшки впливають на статево-ролеву відмінність між хлопчиками та дівчатками. Вже в дошкільному віці можна побачити які іграшки та ігри бажать хлопчики, а які дівчатка, що є першою ознакою ототожнення себе з конкретною статтю.

Таким чином, іграшка є засобом спілкування і психічного розвитку дітей дошкільного віку. Вона має великий вплив на психіку дитини. Іграшка – це не тільки предмет для забави. Вона несе в собі величезне психологічне та педагогічне значення. На це варто звертати увагу як педагогам, психологам, так і батькам, адже більшу частину життя дитина проводить саме у грі

*Стаття надійшла до редакції
21 квітня 2022р.*

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31 : 796

Вікторія ТЕТЕРУК

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: РУДА Т.В.

спеціаліст вищої категорії, викладач – методист

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

У дошкільному дитинстві закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси

особистості людини. Сім'я, дошкільні заклади мають створити сприятливі умови

для оптимального фізичного розвитку дитини, отримання знань про людський організм, опанування санітарно-гігієнічних навичок. Дитина повинна поступово вчитися бути творцем досконалості свого тіла, здоров'я. Міцне здоров'я є запорукою розвитку дитини в інших особистісних аспектах. На цій особливості наголошує народна мудрість: “У здоровому тілі — здоровий дух”, — стверджували в античні часи; “Нема щастя без здоров'я”, — гласить українське прислів'я.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку — систематичний вплив на організм дитини з метою його морфологічного і функціонального вдосконалення, зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і фізичних якостей.

У перші шість-сім років фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини.

Система дошкільних установ має широкі й різноманітні можливості для забезпечення реалізації таких завдань фізичного виховання дошкільників:

- зміцнення здоров'я;
- забезпечення гармонійного розвитку організму;
- розвиток рухових умінь, навичок і фізичних якостей (сили, спритності, витривалості, гнучкості тощо);
- підвищення фізичної та розумової працездатності;
- загартування організму;
- прищеплення культурно-гігієнічних навичок, формування уявлень про здоровий спосіб життя;
- виховання потреби у заняттях фізичною культурою і спортом.

Фізичний розвиток у дошкільному віці є особливо стрімким. З огляду на це фізичне виховання має бути своєчасним, методично правильно організованим.

Фізичний розвиток і фізичне виховання

Фізичне здоров'я є головною умовою духовного і морального здоров'я дитини. У період дошкільного дитинства закладається фундамент здоров'я, формуються життєво необхідні рухові навички, вміння, розвиваються важливі фізичні якості, що свідчить про необхідність правильного фізичного виховання, яке має сприяти оздоровленню і повноцінному розвитку дитини.

Фізичний розвиток — процес зміни морфологічних і функціональних ознак організму, основою якого є біологічні процеси, зумовлені спадковими генетичними факторами, умовами зовнішнього середовища і вихованням.

Показниками фізичного розвитку є:

- антропометричні та біометричні дані: зріст, маса тіла, життєва ємкість легень, об'єм грудної клітки;
- розвиток основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння та ін.);
- рівень фізичних якостей (швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості);
- рівень показників формування постави (вигинів хребта, відстані між кутами лопаток та ін.).

Ріст і розвиток дитини — не тотожні процеси: ріст — це збільшення розмірів тіла та окремих його частин, а розвиток — диференціювання тканин і органів. Дитина росте і розвивається нерівномірно. В періоди сповільнення темпів росту інтенсивніше відбуваються процеси диференціювання тканин і формоутворення, а в періоди інтенсивного росту дещо сповільнюються темпи розвитку. Однак процеси розвитку і росту взаємопов'язані та неперервні. Їх черговість і послідовність значною мірою визначають вікові особливості дітей.

Протягом першого року життя дитини процеси росту переважають над процесами диференціювання. Особливо важливим є період новонародженості (перші 2—2,5 місяці життя), коли організм пристосовується до позаутробних умов існування: встановлюються легеневе дихання, постійний кровообіг, самостійне травлення та інші життєво необхідні процеси. Від того, наскільки швидко відбудеться процес адаптації, залежить ступінь фізіологічної повноцінності та розвитку дитини в наступні періоди. Протягом першого року життя довжина тіла дитини збільшується на 24,3—25,4 см, маса — на 6950—7300 г, протягом другого року вона виростає відповідно на 10—15 см і 2,5—3 кг. Далі темпи росту стабілізуються: щорічно маса тіла збільшується на 1,5—2 кг, а зріст — на 4—5 см.

У період раннього дитинства швидко розвиваються рухові можливості, координація, зростає м'язова сила. Диференціювання центральної і периферичної нервових систем зумовлює розвиток мовлення, емоцій тощо. У дошкільному віці темпи росту знижуються і відбувається інтенсивний розвиток фізичної сили, спритності рухів. Параметри фізичного росту і розвитку дітей не є незмінними. За останні 20—30 років простежується явище акселерації — прискореного розвитку і збільшення антропометричних показників. Маса новонароджених дітей тепер на 100—133 г більша, а до підліткового віку діти стають на 15—20 см вищими, ніж їхні однолітки 100 років тому. Маса 6-річних дітей збільшилася за останні 75 років на 500 г, зріст — на 1,5 см, а однорічних дітей — відповідно на 1,5—2 кг і на 5 см. На думку вчених, це спричинене різними факторами зовнішнього середовища, зокрема впливом

сонячної радіації, електромагнітних коливань, урбанізацією, зміною харчування тощо. Іноді акселерацію пояснюють зміною генетичного коду людей унаслідок шлюбних зв'язків між представниками різних рас і материків.

Людський організм є цілісною біосоціальною системою, що існує в єдності з навколишнім середовищем і регулюється центральною нервовою системою. У процесі фізичного розвитку постійно взаємодіють чинники спадковості та середовища, визначаючи особливості організму. За вченням російських фізіологів Івана Сеченова (1829—1905) та Івана Павлова (1849—1936), зовнішнє середовище впливає на розвиток вроджених даних організму, регулює його функціональні можливості. Взаємодія чинників спадковості й середовища обумовлює особливості будови тіла, вищої нервової діяльності, здібностей дитини.

Організм може існувати й успішно функціонувати лише тоді, коли перебуває у рівновазі з навколишнім середовищем, під впливом якого йому доводиться змінювати фізіологічні функції, тобто виявляти реактивність.

Реактивність організму — здатність організму змінювати фізіологічні функції під впливом зовнішнього середовища.

У повсякденному житті реактивність організму виявляє себе через своєрідні захисні реакції, які протидіють шкідливим впливам навколишньої дійсності, допомагають йому якнайкраще пристосуватися до зовнішнього середовища.

Дитина приходить у світ з певними вродженими задатками і можливостями, а її повноцінний фізичний і психічний розвиток потребує з перших днів життя виховного впливу, спрямованого на формування

особистості в єдності фізичних і психічних проявів. Інтенсивний ріст і розвиток організму дитини дошкільного віку та властива йому висока реактивність вимагають особливих професійних умінь і старань педагогів. Висока пластичність нервової системи дає змогу систематично впливати на організм дитини, розвивати вроджені задатки, створювати необхідні умови для розвитку нових якостей організму.

Фізичний розвиток дитини пов'язаний також із режимом рухової активності, яка є біологічною потребою організму і може бути задоволена в процесі фізичного виховання. Відомий французький лікар XVII ст. Тіссо стверджував, що "рухи за своєю дією можуть замінити будь-які ліки, однак усі лікувальні засоби світу не спроможні замінити дії руху". В дошкільному віці рухова діяльність дитини є одним зі стимулів розвитку всіх функцій організму, вдосконалення резервних можливостей його фізіологічних систем.

Попри швидкий ріст і розвиток, органи і системи дитини дошкільного віку перебувають на стадії становлення і розвитку, а захисні сили організму є тим слабшими, чим менша дитина. Це вимагає постійної уваги до своєчасного розвитку кісткової системи і всього опорно-рухового апарату, формування правильної постави, а також правильного розвитку нервової і серцево-судинної систем, органів дихання. Уміло організована педагогом рухова діяльність є передумовою удосконалення функцій усіх систем, адже, як стверджувала російський гігієніст і педагог Лідія Чулицька (1870—1938), рухи є фундаментом розвитку дитини.

Отже, фізичне виховання сприяє повноцінному фізичному розвитку дитини,

підвищенню рівня функціональних та адаптаційних можливостей організму.

Фізичне виховання пов'язане з іншими виховними аспектами, оскільки, як зауважував В. Сухомлинський, турбота про здоров'я дитини є не просто комплексом санітарно-гігієнічних норм і правил, а передусім турботою про гармонійну повноту всіх її фізичних і духовних сил.

Стан здоров'я дитини є передумовою її успіху в будь-якій діяльності, адже повноцінний фізичний розвиток забезпечує загальну високу працездатність організму. Рухова діяльність сприяє розвитку системи аналізаторів, активізує роботу органів чуття, прискорює розвиток мовлення, допомагає формуванню розумових дій. Дитина вправляється у пізнанні навколишнього світу, у неї розвиваються просторові уявлення, розширюється кругозір. Заняття фізичною культурою і спортом загартовують її волю, активізують емоційну сферу.

Правильна організація фізичного виховання дітей сприяє пробудженню у них інтересу до рухової активності взагалі, а також до конкретних видів фізичних вправ. Розвиток інтересу до рухів відбувається на основі життєвої потреби дитини бути сильною, сміливою, спритною.

Засвоюючи правила гігієни, дитина набуває навичок культури поведінки, а організація фізкультурних занять з яскравим інвентарем, іграшками, у відповідному одязі розвиває естетичні почуття.

Рухова діяльність у процесі фізичного виховання готує дитину до трудової діяльності. На фізкультурних заняттях, під час ранкової гімнастики виховується дисциплінованість, виробляється прагнення досягти успіху, наполегливість. Успішна рухова діяльність у колективі однолітків,

позитивна оцінка зусиль дитини дорослими, самоаналіз якості виконання вправ, радість співучасті у рухливих іграх — усе це сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери.

Здорова, фізично розвинена дитина, як правило, вірить у свої сили, бадьора, життєрадісна, повноцінніше опановує принципи шляхетної поведінки у взаємодії з однолітками і дорослими, дбає про гармонійність свого буття, уважна до інших людей.

Завдання фізичного виховання дітей

Головний зміст фізичного виховання полягає в оволодінні дитиною основами фізичної культури:

1. Опанування основ особистої гігієни. Йдеться про охайність, чистоту тіла, одягу, взуття, гігієну приміщення, режим дня (сон, харчування, раціональна організація активної діяльності й відпочинку).

З раннього віку дитину слід привчати до систематичного догляду за своїм тілом, прищепити навички здорового способу життя, бажання займатися фізичною культурою і спортом.

До культурно-гігієнічних навичок, якими повинні оволодіти діти протягом дошкільного дитинства, належать:

— навички їжі (акуратно їсти, користуватися посудом, серветкою та ін.);

— навички догляду за тілом (умивання, чищення зубів, розчісування волосся та ін.);

— навички утримання у чистоті і порядку одягу, дотримання порядку в приміщенні, його прибирання;

— навички здійснення різних видів діяльності (гри, праці, навчання) з дотриманням культурно-гігієнічних вимог.

2. Загартовування організму (здійснюють його з використанням природних факторів — сонця, повітря, води).

3. Виконання фізичних вправ, що є головним засобом фізичного виховання.

Завдання фізичного виховання дітей дошкільного віку поділяють на три групи.

1. Оздоровчі завдання. Це охорона і зміцнення здоров'я дітей, загартовування організму, підвищення його опору шкідливим впливам зовнішнього середовища, своєчасний розвиток усіх систем організму, підвищення їх функціональних можливостей, формування правильної постави і стопи.

2. Формування рухових навичок і умінь, виховання фізичних якостей. Це завдання полягає у розвитку життєво необхідних видів рухових дій: ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння, плавання, їзди на велосипеді; рухів рук, ніг, тулуба; шиккування і перешиккування. Рухова діяльність впливає на формування таких фізичних ознак організму, як спритність, сила, гнучкість, швидкість, загальна витривалість, від яких залежить успішне подолання людиною різних життєвих труднощів. Цілеспрямований розвиток рухових умінь і якостей слід починати в ранньому віці й організувати його відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей.

Важливе значення для здоров'я і фізичного розвитку дитини має формування правильної постави — звичного положення тіла у спокої та в русі. Правильна постава створює оптимальні умови для роботи серцево-судинної, дихальної та травної систем, значною мірою впливає на самопочуття та настрої. Порушення її може бути спричинене недотриманням гігієнічних умов, недостатньою розвиненістю кістково-м'язового апарату, недостатнім рівнем рухової активності дітей, відсутністю або низьким рівнем профілактичної роботи, вродженими

вадами. Тому необхідно стежити за дотриманням таких гігієнічних умов життя і діяльності дітей, як освітлення, відповідність меблів та одягу, взуття віку дітей; правильно організувати заняття фізичними вправами: бігом, стрибками, підлізанням, пролізанням, що зміцнюють м'язи спини та підвищують гнучкість хребта. А головне — переконати дитину в значенні правильної постави для її здоров'я і краси, навчити правил самоконтролю під час сидіння, стояння, ходіння, раціонального розподілу навантаження.

3. Виховання у дітей культурно-гігієнічних навичок і вмінь здорового способу життя. Діти повинні знати, що добре, а що шкідливе для організму, і відповідно організувати свою поведінку. Вміння доглядати за тілом, одягом, особистими речами, культурно поводитися за столом під час вживання їжі, підтримувати порядок у приміщенні повинні перерости у стійкі звички. Не менш важливі здобуття уявлень і знань про користь занять фізичною культурою, іграми, виховування інтересу до активної рухової діяльності, формування потреби в систематичних заняттях фізичними вправами.

Фізичне виховання дітей дошкільного віку вирішує багато загальновиховних завдань. Фізичні вправи сприяють пізнанню навколишнього світу, розвитку органів чуття, координації рухів, морально-вольових якостей (смівливості, відповідальності, наполегливості та ін.). Загартовувальні процедури, оволодіння рухами, участь у рухливих і спортивних іграх виховують цілеспрямованість, самостійність, формують уміння управляти своєю поведінкою і своїм тілом. Колективні ігри допомагають вихованню дружніх і товариських стосунків, налаштованості на

спільні дії, розвивають уміння взаємодіяти, адекватно оцінювати ситуацію, себе і партнерів. Відчуття краси і доцільності рухів тіла, звичка до чистоти й акуратності сприяють вихованню естетичних почуттів.

Фізичне виховання дітей не може бути спонтанним, безсистемним, закостенілим щодо використовуваних форм і методів. Організація його має відбуватися за дотримання таких умов:

— охорона нервової системи дитини, раціональне чергування активної діяльності та відпочинку, гігієна денного і нічного сну;

— наявність сприятливих умов для постійного позитивного емоційного стану, відсутність чинників, які пригнічують нервову систему дитини;

— планування й утримання відповідно до санітарно-гігієнічних норм приміщень дитячого садка і майданчика, обладнання фізкультурного залу, достатня кількість необхідного для кожного віку дітей спортивного інвентаря та іграшок.

Програми виховання і навчання у дошкільних закладах України визначають конкретні завдання і зміст роботи з фізичного виховання дітей кожної вікової групи.

За будь-якої методики в усіх видах загартовування необхідно дотримуватися таких принципів:

1. Систематичність — регулярне проведення загартовувальних процедур.

2. Поступовість — плавне нарощування сили подразника, правильність якого має підтверджувати короточасне поглиблення і прискорення пульсу, дихання, зовнішній вигляд шкіри, загальна позитивна реакція дитини.

3. Індивідуальний підхід — урахування стану здоров'я, самопочуття, досвід загартовування кожної дитини.

Передумовою раціонального використання природних факторів у фізичному вихованні дошкільників є знання закономірностей фізичного і розумового розвитку дітей, змін у їхніх організмах. Позитивний вплив природних факторів буде надійним і стійким за єдності гігієнічних, загартовувальних вимог у дошкільному закладі та сім'ї.

Режим дня дитини. Потреби дитини у сні, харчуванні, чистоті, зміні видів діяльності, прогулянках на повітрі зумовлюють відповідний режим дня, що має важливе значення для збереження і зміцнення її здоров'я, повноцінного розвитку.

Режим дня — правильний розподіл у часі головних процесів життєдіяльності дитини.

Розвивальний і виховний ефект режиму заснований на принципі ритмічності, згідно з яким усі заняття мають відповідати ритму життєдіяльності організму. Режим змінюється залежно від віку, стану здоров'я, особливостей виховання дітей у сім'ї й дошкільному закладі. Завдяки йому діти звикають у певний час спати, їсти, гратися, навчатися, що зумовлює утворення і закріплення в корі головного мозку системи умовних “рефлексів на час” (І. Павлов). Це означає, що у певний час залежно від режиму дня організм виявляє відповідну рефлекторну діяльність, тому необхідно правильно розподілити у часі всі процеси життєдіяльності дитини.

Звичка до певної діяльності у певний час готує до неї нервову, інші системи організму, запобігає виникненню негативних емоційних станів, перевтоми. Щоденне дотримання режиму дня позитивно впливає на перебіг усіх фізіологічних процесів у організмі, стан нервової системи. Режим дня, який

відповідає потребам віку і стану здоров'я дитини, сприяє її життєрадісному, бадьорому настрою, має велике виховне значення, оскільки привчає її до порядку, організованості, відповідальності.

Активна діяльність повинна чергуватися з відпочинком для відновлення сил організму. Адже кожна праця потребує певних зусиль, раціональний розподіл яких зумовлює оптимальний рівень утомлюваності. Недостатній відпочинок спричинює перевтому, яка може призвести до розладу діяльності нервової системи. Отже, за будь-якого виду діяльності важливо не перевищувати оптимального рівня втомлюваності, що дає змогу за активного відпочинку швидко відновити працездатність.

Діти дошкільного віку надзвичайно чутливі до зміни режиму дня. Це пов'язане з активним формуванням у цьому віці кори головного мозку, нервові клітини якої не можуть довго перебувати в активному стані. Тому порушення режиму знижують працездатність організму, спричинюють розлади діяльності і поведінки дітей, які стають роздратованими, вередливими. Чим менша дитина, слабша її нервова система, тим важливіше дотримання встановленого порядку зміни видів діяльності. На думку К. Ушинського, “головний закон дитячої природи можна висловити так: дитина вимагає діяльності невпинно і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю і однобічністю. Змусьте дитину сидіти — вона дуже швидко втомиться, лежати — те саме, йти вона довго не може, не може довго ні говорити, ні співати, ні читати, і менш за все довго думати; але вона бавиться і рухається цілий день, змінює і змішує всі ці діяльності і не втомлюється ні на хвилину, а міцного дитячого сну

достатньо, щоб відновити сили на майбутній день”.

Для підготовки дітей до занять спортом, розвитку різноманітної самостійної рухової діяльності й активності, загартовування використовують спортивні вправи (плавання, катання на лижах, ковзанах, велосипеді тощо).

Елементи туризму (пішохідні та лижні прогулянки за межі території дитячого садка) мають на меті удосконалення рухових навичок, опанування навичок орієнтації на місцевості, підвищення рухової активності дітей.

Головною передумовою формування всебічно розвиненої, здорової дитини є достатній рівень рухової активності під час усіх форм організації фізичного виховання (ранкової гімнастики, фізкультурних занять, днів здоров'я, рухливих ігор, фізкультурних пауз і фізкультурних хвилин, спортивних свят і розваг). Це актуалізує необхідність комплексного використання фізичних вправ з метою створення умов для найбільшої рухової активності дитини, доцільної зміни моментів напруження і розслаблення, фізичного навантаження і відпочинку.

Комплекс засобів фізичної культури утворює руховий режим дитячого садка, який передбачає послідовне збільшення фізичних навантажень протягом дня. За даними наукових досліджень, недостатнє моторне навантаження (до 50 %), тобто так званий пасивний руховий режим (Т. Дмитренко), спричинює відставання у фізичному розвитку дітей. Для посилення рухової активності використовують навчально-виховну роботу (заняття, індивідуальну роботу, рухливі ігри, ранкову гімнастику та ін.) і самостійну рухову діяльність (розваги, спортивні свята, самостійні рухливі ігри, спортивні вправи), прогулянки та ін.

Відповідно до функціональних потреб дитячого організму оптимальні норми рухового режиму в різних організаційних формах (ранкова гімнастика, заняття з фізичної культури, фізкультурні хвилини, не менше трьох рухливих ігор на день, спортивні вправи тощо) в усіх вікових групах протягом дня становлять: влітку — 18—20 тис. кроків, восени — 15—16,5 тис, взимку — 16,5—18 тис, весною — 16—17,5 тис кроків.

Протягом дня у рухливі ігри слід вносити певні зміни й ускладнення. Якщо протягом 2-х — 3-х днів підряд нічого не змінювати у проведенні ігор, рухова активність дітей буде знижена на 18—32 %. Отже, раціональний руховий режим дітей забезпечується комплексом усіх організаційних форм фізичного виховання.

Під час фізкультурних занять, ранкової гімнастики, рухливих ігор корисні дихальні вправи, використання елементів точкового масажу, вдихання фітоароматів, вправи для розслаблення м'язів тіла під спокійну мелодію, вправи для розвитку дрібних м'язів рук, ніг.

Норми фізичного розвитку дітей містяться у програмах їх виховання у дошкільних закладах. Автор системи сімейного виховання дітей Б. Нікітін пропонує у з'ясуванні рівня фізичного розвитку дітей послуговуватися “індексом справедливості”, який урахує зріст, масу тіла, витривалість дитини. Його визначають у природних умовах, під час ігор і подолання перешкод (лазіння по деревах, перехід через канаву тощо).

Програма Е. Вільчковського “Здоровий малюк” пропонує різноманітні фізичні вправи для дітей від народження до трьох років, а також необхідне для них фізкультурне обладнання, що робить її придатною для використання вихователями

і батьками. Програма “Будь здоровий, малюк!” Е. Вільчковського і Н. Денисенко зорієнтована на дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, передбачає відповідні оздоровчі, освітні, виховні напрями. “Програма з фізичної культури для дошкільних закладів фізкультурно-оздоровчого напрямку” Е. Вільчковського має на меті створення у дошкільному закладі режиму підвищеної рухової активності дітей 3—7 років завдяки

впровадженню різноманітних форм фізичного виховання, пропонує методику визначення морфологічних показників і функціонального стану організму дитини.

Фізичне виховання є основою гармонійного розвитку, формування здорового способу життя дітей дошкільного віку. Воно має бути спільною турботою батьків, педагогів і самої дитини, яку з ранніх років слід привчати піклуватися про своє здоров'я.

Стаття надійшла до редакції

15 квітня 2022р.

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ У НАВЧАННІ ДОШКІЛЬНИКІВ РІЗНИХ ВИДІВ ЛІЧБИ

УДК 373.2.016 : 51

Анастасія М'ЯКУШ

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: КЛИМЕНКО О.Ф.

спеціаліст вищої категорії, викладач – методист

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми. Народ і виховання – ці два поняття взаємопов'язані, вони не існують одне без одного. Адже так повелося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. На сучасному етапі в Україні проблеми української народної педагогіки та її місце у вихованні і навчанні дітей є надзвичайно актуальними, особливо у світлі подій сьогодення, коли формується українська нація. Тому важливим є ознайомлення дошкільників з українським народознавством, культурою, звичаями та прилучення їх до національного духовного надбання українського народу.

Аналіз наукових досліджень. Історія розвитку математичних знань українського народу мало досліджена не тільки

істориками математики, а й етнографами. Проте ця галузь дає цінний матеріал для вивчення розвитку культури українського народу, який на своєму шляху був у постійних стосунках зі своїми сусідами і здобув певну кількість власних емпіричних і запозичених математичних знань.

Археологічні пам'ятки свідчать, що вже в 9-10 ст. східні слов'яни застосовували прості математичні прийоми лічби і вимірювання. У 18-19 ст. математичні знання народу поступово набули дальшого розвитку. Але деякі засоби лічби та практичних вимірів, що виникли в давнину, подекуди залишалися ще до початку 20 ст. і були у вжитку серед населення України, про що свідчать матеріали досліджень.

Проблеми математики давно цікавили вчених. Так, на 7 з'їзді природознавців та лікарів у Одесі (1883 р.) В. В. Бобикін

запропонував включити до програми роботи Географічного товариства збирання пам'яток народної математики. Сам В. В. Бобикін був одним із перших збирачів пам'яток народної математики, багата колекція яких, на жаль, не збереглася. Деякі зібрані твори він вмістив у своїх працях.

У “Програмі для збирання відомостей з етнографії” О. Русова та Ф. Волкова, виданій у 1873 р. Південно – західним відділенням Географічного товариства і перевиданій у 1875 р., окремий параграф присвячений народним знанням.

До цієї програми входило кілька питань про народні прийоми лічби та вимірювань.

У 1876 р. відомий український етнограф М. Драгоманов зібрав і упорядкував цікаві народні задачі.

К. М. Щербина вказує на роль народних задач, прийомів лічби і вимірювання у програмі початкових класів школи, подає для використання в шкільній практиці матеріали, зібрані вчителями в різних областях України. Він закінчує свій виклад так: “Збирання й уважне вивчення *народних математичних знань* має велике значення не лише для етнографів та істориків, а й для вчителів, оскільки ці *народні* знання дають дуже цікаві дидактичні, а іноді й методичні вказівки для їх шкільної роботи”.

Проте найгрунтовніше дослідження з історії розвитку народної математики в Україні провела Л. М. Граціанська. Ознайомлюючи нас із способами лічби та вимірювання, народними мірами українців на різних етапах історичного розвитку, відкриваючи цікавий світ еволюції поняття числа та його властивостей, а також процес формування просторових уявлень і знань у галузі геометрії, автор дозволяє нам проникнути в глибини народної мудрості. Дослідниця узагальнила матеріал, зібраний

у містах і селах України (1925 – 1968р.р.) за пропозицією К. М. Щербини.

Використовувати наявні теоретичні знання, специфічні методичні прийоми ознайомлення дітей дошкільного віку з українськими національними традиціями, при цьому обов’язково опиратись на місцевий матеріал, рекомендують сучасні педагоги А. М. Богуш, Н. В. Лисенко, Н. М. Гавриш, Н.Л. Подолян та ін.

Мета статті. Метою даної статті є обґрунтування доцільності використання народознавчого матеріалу у вихованні і навчанні дошкільників, зокрема у навчанні їх народним способам лічби.

Виклад основного матеріалу. Народні способи лічби та вимірів, а також геометричні відомості з різних видів промислів і будівництва набули значного розвитку ще за часів Київської Русі в 9 – 12ст. Упродовж століть десятки і сотні майстрів, народних учителів, умільців різних поколінь створювали різні речі, накопичували знання, необхідні людям у житті. До загальної народної скарбниці належить і народна математика. Вивчення народної математики, ознайомлення із способами лічби, народними мірами, народним математичним письмом є складовою частиною дослідження історії народу. Простежити за всім багатством народної математичної думки, а отже, й математики в її етнографічній давності, ознайомити дітей з окремими своєрідними способами лічби і вимірів у минулому в зв'язку з усією історією народу необхідно вихователю для виховання у дошкільників патріотичних почуттів.

У щоденній практичній діяльності людям доводилося проводити лічильні операції у виробництві й обміні, виконувати землемірні роботи, будувати житла тощо. Спочатку система лічби була дуже простою, а прилади для

виміру – досить примітивними. Проте за свідченням археологічних знахідок й літописів, народні математичні знання як за часів Київської Русі, так і в наступний період невпинно розвивалися.

З лічбою український народ був обізнаний давно, але засоби обчислення в нього були дуже своєрідні. Щоб звільнитись від запам'ятовування різних чисел, а також для того, щоб сповістити про результати лічби іншу людину, у старовину використовували камінці, горошини, хлібні зернятка, лічильні дерев'яні палички тощо. З розвитком інтелекту людина набула здібність абстрагуватися від конкретної лічби. Поступово протягом дуже довгого часу формувалося поняття числа. Десять пальців – це стандартна множина, з якою порівнювала первісна людина будь – яку іншу множину, поки в неї у свідомості не утворилась нова множина у вигляді ряду натуральних чисел. На зорі цивілізації люди задовольнялися так званою малою лічбою, а саме трьома числами: *один, два, багато*.

Отже, спочатку людина рахувала до двох. Через деякий час вона стала рахувати до п'яти, шести, а потім і до десяти.

В наших слов'янських предків число *сім* було символом невизначеної множини. Це стверджують приказки та прислів'я: “Семеро на одного не чекають”, “За одного письменного сім неписьменних дають”, вираз “за сімома печатками” тощо. Тут число сім вживається в розумінні “багато”.

Пройшло чимало часу, і таким символом повноти (багато) стало число *дванадцять*. Засвоївши цей числовий ряд, людина стала вважати наступне число *тринадцять* зайвим і через те “нечестивим” чи нещасливим. Як пережиток це дійшло і до наших днів. Стосується воно більше західноєвропейських

народів. У нас ще з часів Київської Русі число *тринадцять* було поширене поряд з іншими числами і ніяких містичних властивостей йому не приписувалося.

Основною системою числення українців була десяткова. У деяких народів зустрічається п'ятирична і дванадцятирична система. Десяткова система виникла з пальцевого рахунку. Деякі засоби лічби, що виникли в давнину, подекуди залишалися ще навіть до початку 20 ст. і були у вжитку серед населення України. Знаючи історичні відомості з даної теми, вихователі, здобувачі освіти мають можливість використовувати їх для ознайомлення дошкільників з народними способами лічби. Збагачення їх словника народною термінологією, образними виразами, прищепити практичні вміння і навички, виховувати національну самосвідомість.

Висновки. Кожне нове покоління людей живе і розвивається в певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей державного устрою країни. Зараз третє тисячоліття, складний, суперечливий час, коли у багатьох людей зростає національна самосвідомість, інтерес та повага до національної культури, історії свого народу, своєї рідної мови. Тому одним із важливих педагогічних завдань є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до її історії, звичаїв, української мови.

Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості.

*Стаття надійшла до редакції
17 квітня 2022р.*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2 : 159.923

Юлія ДОВГАНЮК

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: БЕВЗ В.В.

спеціаліст вищої категорії, викладач – методист

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Постановка проблеми. Особистість - це конкретна людина зі своїми думками, поглядами, нормами поведінки і моральністю. Коли говорять про дошкільний вік, мають на увазі проміжок від 3 до 7 років. У цьому періоді діти вже вміють керувати своєю поведінкою, несуть відповідальність за свої вчинки і їх дії в першу чергу залежать від мислення і моральності, а не від стихійних імпульсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Я. Л. Коломінський писав про роль дошкільної групи в формуванні особистості дітей дошкільного віку. О. Усова писала: «Саме серед однолітків дитина формується як суспільна істота. За таких обставин вона діє, реалізовує себе як суб'єкт, особа, що живе своїм життям, як член маленького суспільства з його інтересами, вимогами, зв'язками».

Актуальність теми відображається у важливості знань про сферу формування особистості дітей дошкільного віку. Адже особистість є складним утворенням, процес розвитку, становлення і формування якого залежить від багатьох чинників: біологічних, природного і соціального середовища, виховання і навчання, власної активності дитини.

Мета статті: охарактеризувати формування особистості у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток особистості дитини в дошкільному віці проходить кілька етапів і не закінчується,

так як отримує продовження в підлітковому віці. Повністю дозрівання особистості відбувається до 18 років, хоча останнім часом часті приклади інфантилізму, коли навіть дорослий чоловік не готовий відповідати за свої вчинки і має нерозвинену особистість з якихось причин.

Психологи сперечаються між собою, чи можна назвати дитину дошкільного віку особистістю. Так, розвиток її як людини проходить певні етапи, але особистість ще настільки незріла, що сприймати її окремо від батьків не зовсім вірно. Саме тому розвиненою особистістю вважаються діти, які досягли віку 14 років, коли вони вже абсолютно повністю розуміють свої дії і готові нести відповідальність за свої вчинки.

Характеристика особистості дошкільника:

1) *Самостійність.* Дитина вже може приймати рішення сама, ґрунтуючись тільки на своїх перевагах і своїй думці. При цьому у неї є невеликий життєвий досвід, який дозволяє аналізувати свої дії і розуміти наслідки, нехай і не дуже певно.

2) *Довільність.* Дошкільник в змозі співвідносити свої вчинки з нормами та правилами, які йому вважаються правильними і зробити висновок про допустимість або неприпустимість своїх дій.

3) *Бути ініціатором.* Дитина в такому віці вже може ініціювати, підштовхувати до дій оточуючих, які необхідні йому.

4) *Безпека*. Малюк розуміє, що можна, а що не можна робити з погляду безпеки здоров'я. Наприклад, що не можна переходити дорогу на червоний сигнал світлофора чи не можна грати з ножем.

5) *Відповідальність*. Розуміння і прийняття того, що за вчинки потрібно відповідати й будуть наслідки.

Розвиток особистості дитини в дошкільному віці залежить від поведінки і тактики спілкування з нею його сім'ї. Дитина переймає модель поведінки батьків, їх норми й моральні принципи і робить їх основою для свого розвитку, базисом, на якому будуватиметься людина.

Також важливу роль відіграє виникнення емоційних станів. Емоційне передбачення нерозривно пов'язане з виникаючими емоціями. Ще до початку будь-яких дій, дитя являє емоційний образ, який може виникнути після його діяльності, а також, яка реакція дорослих буде в звичайному рахунку. Якщо передбачається отримання результату, що не відповідає загальноприйнятим нормам виховання, за який послідує покарання або, в кращому випадку, несхвалення, то у маленької людини виникає тривожність. Саме вона і здатна запобігти небажані дії. І навпаки, передбачаючи чудовий результат, який буде гідно оцінений дорослими, дитина зазнає сильні і позитивні емоції, що є стимулом для подальшої діяльності. На перший план структури поведінки, виходить емоційний образ, а дії дошкільника, регулюються передбаченням наслідків його вчинків.

Вплив дорослих на розвиток особистості дошкільника відіграє не останню роль у формуванні особистості малюка. Умови розвитку дошкільника істотно відрізняються від умов попереднього вікового етапу. Значно підвищуються вимоги дорослих до

поведінки дитини. Центральною вимогою є дотримання обов'язкових для всіх правил поведінки, норм суспільної моралі. Нові можливості пізнання світу сприяють засвоєнню форм взаємин, які існують між дорослими.

Дитина включається в спільну діяльність з однолітками, вчиться узгоджувати з ними свої дії, рахуватися з їх інтересами і думками. Весь час змінюється і ускладнюється її діяльність. Все це поступово формує особистість дитини, а кожне особистісне надбання змінює, розширює можливості для виховання. Умови розвитку і сам розвиток особистості пов'язані.

Розвиток особистості дитини охоплює такі якісні зміни:

1. Розуміння дитиною навколишнього світу, усвідомлення свого місця в ньому, що породжує нові мотиви поведінки, під впливом яких він здійснює свої вчинки;

2. Розвиток почуттів і волі, що забезпечують дієвість мотивів, стійкість поведінки, його незалежність від зовнішніх обставин.

Основний вплив дорослих на розвиток особистості дитини полягає в організації засвоєння нею моральних норм, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Сильніше всього на дитину впливає поведінка близьких їй людей. Вона наслідує їм, приймає їх манери, запозичує у них спосіб оцінки людей, подій, речей. Однак цей вплив не обмежується близькими людьми. Дитина дошкільного віку знайомиться з життям, спостерігаючи за тим, як люди працюють, слухаючи розповіді, казки, переглядаючи фільми. Для неї зразковою є поведінка людей, яких поважають, про кого схвально говорять. Вирішальними у засвоєнні зразків

поведінки є оцінки, які дають ті, думка яких для дитини найавторитетніша.

Дорослі грають провідну роль в розвитку особистості дитини, навчають дітей правилам поведінки, які організують її в повсякденних справах, налаштовують на позитивні вчинки. Пред'являючи вимоги, оцінюючи вчинки, вони вимагають від дітей виконання правил. Поступово діти починають самотійно оцінювати свої вчинки на основі власних уявлень про те, якої поведінки чекають від них дорослі і однолітки.

У молодшому дошкільному віці діти засвоюють правила, що стосуються культурно-гігієнічних навичок, дотримання режиму, поводження з іграшками. Підкоряючись вимогам дорослих, вони самі намагаються оволодіти цими правилами. Нерідко в дошкільному закладі діти звертаються до вихователя з приводу порушення правил поведінки їх однолітками. Ці заяви найчастіше є своєрідним проханням підтвердити правило і його обов'язковість для всіх. Іноді є спробою відкрити нове, невідоме правило. В такій ситуації діти запитують, чи можна так робити.

В середньому і особливо у старшому дошкільному віці дуже важливим є засвоєння правил взаємин з іншими дітьми, оскільки ускладнення діяльності дітей породжує необхідність врахування прав, інтересів товаришів. Дітям нелегко засвоювати такі правила, часто застосовують їх формально, не розуміючи суті і особливостей конкретного випадку. Оволодіння ними відбувається на основі досвіду.

Найближчим соціальним оточенням дитини є, як правило, сім'я. Довгий час вона відчутно впливає на формування особистості підростаючої людини.

Особлива значимість сімейного мікросередовища пояснюється відносною самотійністю дитини, залежності життя і благополуччя від турботи і допомоги дорослим людям, що її виховують. Такі дії, як схвалення і несхвалення батьків, є регулятором та стимулом психічного розвитку дитини, від їх характеру залежить формування деяких властивостей дитини і її поведінки.

Виховання з використанням суворих, але суперечливих вимог і заборона, як стверджують психіатри, приводить у дітей неврози, нав'язливі стани та психостенію. Негативно впливають на їх самооцінку і досягнення, породжують невпевненість у власних силах спроби дорослих ізолювати дитину від однолітків, позбавлення її елементарної самотійності, докучливі настанови і повчання (з метою привчання до доброго, позитивного), образи, приниження, висміювання і фізичні покарання за помилки і невдачі, навіювання дитині її слабкості і неповноцінності.

У кожній сім'ї між дитиною та батьками, незважаючи на певні спільні ознаки, складаються особливі індивідуальні відносини. В залежності від використання батьками методів впливу їх стосунки з дітьми кваліфікують як демократичні і авторитарні. За демократичної форми сімейного впливу - дорослі намагаються на рівних контактувати з дитиною, довіряють їй, поважають думку, роз'яснюють прийняті в родині правила, змістовно відповідають на дитячі запитання. Використання багатьох обмежень щодо дітей передбачає авторитарна форма сімейного впливу. Батьки-диктатори піклуються про непохитність власного авторитету, неухильне підпорядкування дітей їх волі, до мінімуму зводять спілкування з метою пояснення правил поведінки. Діти з

демократичних сімей частіше виявляють схильність і прагнення до творчості, ініціативність, лідерські якості, нонконформізм (неприйняття пристосування), адекватну емоційність у соціальних взаємовідносинах.

Психологічний клімат у сім'ї, який відображається на характер спілкування з дітьми, є суттєвим фактором формування морального обличчя дитини. Чим менше ласки, турботи і тепла отримує дитина, тим повільніше формується як особистість, тим більше схильна до пасивності і апатичності, тим вище ймовірність формування у нього слабого характеру. Дружні стосунки, тепла сімейна атмосфера, в якій зростає дитина, сприяють формуванню почуття особистої захищеності, впевненості в собі, оптимізму.

На формування особистості дошкільника впливає і склад сім'ї. Дитина, у вихованні якої, крім батьків, беруть участь бабусі та дідуся, більш здатна до

співчуття, доброзичлива, однак менш самостійна й наполеглива, їй бракує організаторських особливостей.

Вплив родичів на розвиток дитини залежить від того, як вона ставиться до них, оцінює їх. Прихильність дитини до рідних виражається в бажанні бути поруч, грати з ними, зробити їм приємний подарунок, у співпереживанні радості та смутку батьків. Ці почуття діти реалізують і в малюнках, висловлюваннях.

Особлива роль у сімейному мікросередовищі дитини належить матері, оскільки їй віддають перевагу діти всіх вікових груп. Важливе значення мають також відносини з батьком, братом, сестрою, дідусем і бабусею, нерідко — з далекими родичами.

Висновок. За період формування особистості діти вчаться керувати своєю поведінкою, нести відповідальність за свої вчинки та дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Педагогіка: Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) – Київ - 2012
2. Палітра педагога № 11, 2021
3. Заброцький М. Основи вікової психології – Тернопіль - 2003
4. Підручник для студентів онлайн. Особливості розвитку дитини раннього віку, 2015-2022 р.
5. Педагогіка: Програма розвитку дитини дошкільного віку / Я у світі – Київ – МЦФЕР-Україна – 2014
6. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: Навч. посіб. – К.: Академ-видав, 2008.

*Стаття надійшла до редакції
1 травня 2022р.*

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:[668.72\].73:39(=161.2)

Юлія ПШЕНИЧНА

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: ТОКАР Л.П.

спеціаліст вищої категорії, старший викладач

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Annotation. The article considers the use of folk toys as a means of educating children in the works of teachers of world and domestic science. The history of the origin and development of the Ukrainian folk toy, its significance in the diverse upbringing of children, its types and content are clarified.

Key words: Ukrainian folk toy, modern toy, early and preschool age, preschool education institutions.

Постановка проблеми. В Законі України про дошкільну освіту вказано, що одним із завдань дошкільної освіти є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей Українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля.

Як визначено в Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти в Україні, іграшка є засобом формування світосприймання. Дитина сприймає іграшку як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша. Розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як втілення художньої, технічної та інших видів культур. Іграшка є складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку гри. Дитина творчо застосовує образ іграшки у предметно-ігровому середовищі. Використовує іграшку відповідно до призначення, змісту, класифікації. Знає варіативні можливості використання різних іграшок. Застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин людей. Розрізняє народну іграшку, знає її призначення, роль, використання. Свідомо використовує для розгортання сюжету іграшки-замінника та власноруч виготовленні іграшки. [4,с.12]

Одним із ефективних засобів формування творчої активності особистості дітей є різновид українського народного мистецтва - іграшка. Вона є відтворенням у

тій чи іншій спрощеній, узагальненій та систематизованій формі предметів і явищ життя й діяльності суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для визначення місця іграшки у системі матеріальної та духовної культури суспільства важливими є роботи М. Киященко, О. Постнікової, Л. Столовича, в яких з філософсько-культурологічних позицій розкривається позитивна роль іграшки у житті суспільства та її соціокультурні функції.

Сучасні дослідження у галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво української народної іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує у собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні і духовні здобутки української культури, утворює талановитість нашого народу. Використання її у роботі дошкільних навчальних закладів на заняттях з образотворчого мистецтва та художньої праці сприятиме формуванню творчо-активної особистості, яка буде продовжувачем народних традицій.

На підставі поліфункціонального характеру української народної іграшки, було виділено окремі її функції: інформаційну, мотиваційно-стимулюючу, сенсорну, гедоністичну, евристичну, аксіологічну, культурологічну, навчальну, розвиваючу, виховну.

С.Ф. Русова вважає, що навчання дітей з самого початку повинно бути збудовано на

тому рідному ґрунті, на якому зростає дитина, щоб воно було міцно зв'язано з тими враженнями, що їх заклала в душу дитини рідна сім'я, рідна хата. Мають значення цяцьки, які будуть в руках дітей, вони ж поширюють перші спостереження дітей, вони розвивають пам'ять їх та зовнішні чуття. [5,с.106]

О. Найден говорив, що саме традиційна і щодо своїх розмаїтих функцій та змістовно-формальних засад народна іграшка зберігає у собі пластичну і образну пам'ять про ті далекі часи, коли людина вперше почала використовувати природні матеріали для створення речей, які не тільки у чомусь допомагали, щось позначали, а й щось символізували. Виділення певної форми з позбавленої форми маси матеріалу знаменує початок виділення і позначення меж предметно-духовного середовища із безмежжя природи. Саме традиційна народна іграшка у своїх певних функціях, формах, пластиці, образних засадах містить у собі інформацію про початкові чинники людського предметно-духовного середовища. У цьому смислі традиційна народна іграшка у наш час, у нашому перенасиченому предметами, речами світі має бути інформативно й естетично доцільною. [5,с.306]

Дослідник підкреслював, що дитина нині має сприймати народну іграшку не як предмет побуту, об'єкт гри (хоч і таке сприйняття не шкідливе), а як твір мистецтва, який потребує вивчення, певного аналізу творчого наслідування, повторення. Таке ставлення до народної іграшки сприятиме її збереженню і духовному збагаченню дитини. Народна іграшка в сім'ї, дитячому садку, різних гуртках повинна не витіснити сучасну іграшку, не замінити її, а існувати поруч з

нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

Мета дослідження: з'ясувати історію виникнення і розвитку української народної іграшки, її види, зміст та методика використання як засобу морального виховання.

Завдання дослідження:

1. Вивчити проблему використання народної іграшки як засобу виховання дітей в творах педагогів світової і вітчизняної науки.

2. З'ясувати історію виникнення і розвитку української народної іграшки, її значення у різнобічному вихованні дітей, її види та зміст.

3. Проаналізувати вимоги програм виховання і навчання дітей в закладі дошкільної освіти стосовно використання народної іграшки у виховному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Іграшка є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Як стверджує дослідник історії української народної іграшки О. Найден, дитяча іграшка як предмет певного функціонального призначення з'явилася досить пізно, коли цивілізація окремих суспільств і народів досягла достатнього рівня розвитку. Відтоді іграшка, поряд з іншими речами, зробленими людиною (знаряддями праці, побутовими предметами, культовими атрибутами), починає входити до сфери культури. [1,с.10]

На території України найдавніші прототипи іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області.

Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

У IV-III тис. до н. е. трипільці виготовляли керамічні жіночі статуетки, різноманітні фігурки тварин (овець, коней, биків та ін.) та їх дитинчат, які символізували плодючість. В могильнику на території Львівської області археологами знайдено ліпні порожнисті фігурки пташок, що згодом трансформувалися в іграшки-свищики.

Дитячі іграшки давніх слов'ян (дерева'яні коники, качечки) знайдено під час розкопок на Наддніпрянщині. Датовані вони приблизно X-початком XII ст. У той час побутували і так звані технічні іграшки: луки, мечі, дзиги тощо.

Від українських іграшок періоду XIV-XVIII ст. майже нічого не збереглося. Однак етнографи стверджують, що виготовлення забавок не припинялося ні в XIV, ні в XVI століттях. У другій половині XVIII ст. внаслідок розвитку в Україні ярмаркової торгівлі розпочалося масове виробництво забавок на продаж. Жодний ярмарок не обходився без глиняних коників, баранчиків, півників, маленького посуду, ляльок – «пань», розписаних орнаментом, прикрашених кольоровою глиною і покритих прозорою поливою.

Селище Опішня (Полтавська обл.) відоме своїми керамічними іграшками, які відображали реальну природу, народний побут, героїв казок, пісень, творів фантастики (коник, квочка з курчатами, пташниця, вершники, міські та сільські жінки у типовому одязі, звірі-музики тощо). Зародилася Опішнянська іграшка в XVIII столітті.

На Поділлі відомими осередками виготовлення керамічної іграшки були

Бубнівка - Бар Вінницької області, Адамівка - Хмельницької, Калагарівка - Тернопільської області та ін. Найпопулярнішими тут були ляльки, коники і вершники. Ляльок завжди ліпили у святковому одязі, з намистом на шії, модною зачіскою на голові; очі і рот позначали крапками і рисками. Подільські ляльки тримали у руках дитину або під пахвою пташку. Традиційні іграшки-вершники зображали на коні селян, козаків, військових тощо. Подільські свищики мали вигляд тварин і птахів.

Фігурне печиво з тіста, перш ніж дійти до розряду дитячих іграшок, мало обрядове значення. Як правило, таке печиво випікається весною перед прильотом птахів і здебільшого має вигляд узагальнено-умовного птаха та назву "жайворонок", а ще мало назву "голубці".

Українська іграшка вирізняється тематичною неоднорідністю та глибоким змістовним наповненням. Вона представлена розмаїттям матеріалів технічних і художніх способів опрацювання, багатством формальних, композиційних орнаментальних, колористичних вирішень. Народна іграшка включає в себе декілька видів народного мистецтва і отже становить полівидове явище. Водночас деякі види мистецтва щодо іграшки мають допоміжне, другорядне значення. Це наприклад вишивка, розпис, ткацтво. Вишивка і ткацтво стосується народних ляльок, розпис покриває іграшки з дерева. Проте ні вишивка, ні розпис, ні ткацтво не є матеріалом іграшки. Матеріалом її традиційно є дерево.

Іграшки виготовляли з дерева різних порід, які використовувались у практичній діяльності регіону. Однак перевагу надавали м'яким - сосні, липі, осиці, тополі,

ліщині. З твердих застосовували: бук, явір, клен, дуб, горіх, рідко грушу. Вирізування поєднували з видобуванням. Таким способом виробляли в основному предмети побуту. Завдяки поєднанню механічних і рукотворних прийомів точіння дозволяло створити численні варіанти пластичних та декоративних рішень поверхонь іграшок й водночас збільшувати обсяг виготовлення, що вплинуло на впровадження його у серійне виробництво, пов'язане з народним промислами.

Якщо ляльки привертали увагу дівчат, то фігурки коників були улюбленими іграшками хлопчиків.

Анімалістичну тему в українській іграшці доповнюють фігури птахів. Часто фігури зображували голубів, ластівок. Їхні форми утворені плавними взаємопереходами об'ємів, що передають овальний тулуб, видовжену шийку, невелику піднесену до гори чи опущену до низу голівку з гострим дзьобом. На Гуцульщині виготовляли не тільки дерев'яні, а й гончарні, парафіновані, кістяні, із сиру іграшки.

В Україні у XVII ст. популярним був вертеп, персонажі якого (Запорожець, Циган, Дяк, Баба, Шинкар та ін) відтворювали релігійні, казкові, побутові сюжети. У радянські часи він був заборонений, а з набуттям Україною незалежності почав відроджуватися.

Здавна, ще за часів трипільської культури, глиняні брязкальця слугували оберегами (відганяли злих духів), а також, можливо, атрибутами різних обрядових дійств. [3,с.18]

Українська народна іграшка багата й розмаїта. Про її багатство свідчить діапазон змістовно-образних градацій: від "примітивних" пташок-свищиків, архаїчних вузлових ляльок, семантично реліктових

тварин, птахів, фантастичних звірів, виготовлених із глини, дерева, соломи, сиру й тіста, функціонально реліктових хихичок, деркачів, калатал тощо - до авторської іграшки-скульптури (М. Тарасенко, І. Гончар, О. Ганжа, І. Приходько, М. Галушко), позначеної рисами атавістично-родового міфологізму. [2,с.78]

Нині народну іграшку виробляють лише окремі поодинокі майстри. Купують її здебільшого не для дитячих ігор, а для своєрідної фольклоризації сучасного міського інтер'єру, поповнення приватних зібрань і фондів музеїв. Основним споживачем такої іграшки стає міська інтелігенція. Отже, іграшка потрапляє в інше середовище, ніж те, у якому вона сформувалася і була повноправною складовою, корелюючись з іншими його складовими.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Народна іграшка як витвір мистецтва, як об'єкт гри, як предмет побуту здавна цікавить вчених. Дослідники підкреслюють, що вона формує інтерес до традицій рідного народу, що дитина через народну іграшку пізнає історію життя народу, формуються естетичні почуття та смаки, дитина прилучається до культури рідного народу. Від часів, коли народна іграшка носила обрядове значення (приблизно 25 тисяч років назад), і до сьогодення пройшла тривалий шлях розвитку. Змінювалися матеріал, з якого виготовляли іграшку, її зміст, забарвлення, технології виготовлення, функції. Іграшка - важливий фактор психічного розвитку. Народна іграшка є засобом формування відчуття естетичної краси, естетичного смаку, сенсорного сприйняття тощо. Під час гри дошкільник розвивається, пізнає світ, наслідує і засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного

досвіду народу від покоління до покоління. художній розвиток.

Використання народної іграшки забезпечує

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аркін Є.А. З історії іграшки. // Дошкільне виховання. 2015. № 3. С. 8-15.
2. Болтарович З. Є. Народна іграшка - К.: Наук. думка. 2006. - 232 с.
3. Васильєва Т. Українська традиційна іграшка та лялька. // Дитячий садок. 2002. - №11. С. 3.
4. Зворигіна О.В. Перші сюжетні ігри малюків: Посібник для вихователів дитячого саду. - М.: Просвіта, 2010. - 50-69 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна [педагогіка](#): підручник для [студентів](#) вищих навчальних закладів. / Тамара Поніманська - К.: «Академвидав», 2015. – С.456.

Стаття надійшла до редакції

11 квітня 2022р.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

УДК 3732.016.31:17]:821 - 93

Марина СИТНИК

студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Науковий керівник: ТОКАР Л.П.

спеціаліст вищої категорії, старший викладач

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Annotation. *The article considers the use of Ukrainian folk tales in the moral education of children of early and preschool age.*

Key words: moral culture, Ukrainian folk tale, culturogenesis, fairy tale creation.

Постановка проблеми. Проблема морального розвитку є однією з найважливіших, складних і вічно актуальних у житті суспільства. Ця проблема перебуває на стику філософії, етики, педагогіки і психології. Отже, актуальність теми визначається нагальною необхідністю розробки адекватної стратегії морального виховання. Очевидно, що вирішення цієї проблеми припускає вивчення природи і механізмів етичного розвитку. Таке дослідження сполучене з рядом труднощів, оскільки моральна поведінка включає різні психологічні

складові: моральну свідомість, моральну саморегуляцію, соціальні емоції.

Моральне (або соціально-емоційне) виховання є важливою складовою частиною більшості існуючих програм освіти дошкільників. Відомо, що дошкільний вік - це період найбільш інтенсивного становлення моральних установок і почуттів, тому моральне виховання в цей період набуває особливої значимості. Аналіз методів морального виховання, які використовуються у сучасних дитячих садках, свідчить, що в переважній більшості випадків вони спрямовані на формування моральних суджень, уявлень і оцінок.

Даний підхід заснований на припущенні, що моральні уявлення переростають у відповідні дії дитини і стають запорукою і джерелом її морального поведінки. Моральне виховання є найважливішим завданням практично всіх програм дошкільної освіти. При всьому різноманітті цих програм педагоги відзначають наростання дитячої агресивності, жорстокості, емоційної глухоти, замкнутості на собі і власних інтересах. У зв'язку з цим розробка методів виховання моральних якостей особистості є на сьогодні одним з головних завдань, які ставлять перед психологами педагоги і батьки.

Вихід української освіти на якісно новий рівень визначив сучасні ідеали виховання які повинні стати основою відтворення духовно-морального потенціалу нації. Головна мета виховання, визначена в концепції національного виховання, полягає у передачі молодому поколінню багатств духовної культури народу. Зважаючи на це, найважливішим завданням вітчизняної педагогіки є формування високоморальної особистості, зокрема виховання її моральних почуттів.

Багатогранність і значущість виховання моральних почуттів у становленні особистості зумовили посилену увагу до вивчення цієї проблеми філософів, психологів, педагогів. Це цілком закономірний процес, оскільки мораль як форма суспільної свідомості постійно змінюється під впливом нових чинників, набуває нових якостей; з іншого боку, є спільні риси у моралі різних часів і народів.

Проблема морального виховання особистості розглядається вченими різнопланово, у таких аспектах, виховання моральної свідомості (В.Зибковець, І.Мар'єнко та ін.), виховання моральної

культури особистості (В.Бачинін, Т.Гуменникова), формування моральної активності дітей (І.Зайцева, Л. Крайнова), характеристика емоцій і почуттів та їх класифікація (Є.Богданов, К.Ушинський, О.Чебикін та ін.), роль почуттів у процесі морального виховання дітей (М. Стельмахович, В.Сухомлинський)

У низці досліджень розглядаються різні засоби морального виховання дітей: національний фольклор (А.Богуш, Стельмахович та ін.); художня література (Н.Ільїнська, Т.Ружевиц); казка (А.Богуш, А.Щерба, В.Сухомлинський та ін.).

Останнім часом дошкільна педагогіка зазнає певних змін. Нарешті змінюється підхід до виховання та навчання дітей. Як ключову категорію у Базовому компоненті дошкільної освіти визначено особистість. Пріоритетом нового підходу є всебічний розвиток особистості (фізичний, психічний, соціальний). Таким чином, сьогодні принципово актуальною постає проблема вивчення, дослідження та діагностика моральної вихованості дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб. Адже на цьому етапі закладаються основи морального розвитку особистості, розвиваються уявлення, почуття звички, які спрямовують подальше її вдосконалення. Особливо значні зміни відбуваються у мотиваційній сфері дитини-дошкільника, що виявляються у розвитку моральних мотивів поведінки, а на етапі старшого дошкільного віку вони набувають супорядкованість – підпорядкованість певній вищій меті. Тому неувага до морального

виховання в дошкільному віці не може бути компенсована у подальші роки.

П. Блонський основою морального виховання вважав стосунки між дитиною і дорослим, моральні впливи на дитину, що ґрунтуються на ласкавому, довірливому ставленні, повазі до її особистості. Педагог виховує насамперед тим, як він мислить і говорить, відчуває та діє. Найефективніше виховання, як правило, апелює до внутрішніх сил дитини, діє на неї через зовнішні чинники, але, так би мовити зсередини.

Певний вплив справили на теорію і практику морального виховання дітей дошкільного віку ідеї А. Макаренка про виховання у колективі. Особливу увагу він приділяв вихованню єдності моральної свідомості і поведінки дітей: " Широка етична норма стає дієвою лише тоді, коли її "свідомий" період переходить у період загального типу, традиції, звички, коли ця норма стає дієвою лише тоді, коли її "свідомий" період переходить у період загального типу, традиції, звички, коли ця норма починає діяти швидко і точно, підтримана громадською думкою і громадським смаком". Дитина має пізнавати моральні норми у системі конкретних і реальних взаємин людей. Засвоєння їх змісту повинно породжувати моральну активність (готовність до свідомої поведінки складних ситуаціях), яка є основою моральної поведінки, а також свідоме і відповідальне ставлення дитини до своїх учинків. Моральному вихованню в колективі сприяє атмосфера ділового співробітництва, добровільної взаємодії, доброзичливості.

Наукова педагогічна думка зосереджувалася на дослідженні таких проблем: моральне виховання у процесі ознайомлення дітей з навколишньою

дійсністю (Є.Радіна) ; зв'язок морального і розумного виховання на матеріалі ознайомлення з працею дорослих (Г. Лескова); моральне виховання у грі (Р.Жуковська, Ф. Левін-Щиріна, Д. Менджерницька); виховне значення трудової діяльності дітей дошкільного віку (З. Борисова, Л. Порембська); виховання колективних взаємин дітей (О. Булатова, Т. Маркова, В. Нечаєва та ін.)

Важливе значення для формування наукових засад морального виховання мали проведені у другій половині ХХ ст. психологічні дослідження з проблем розвитку емоцій у дітей дошкільного віку (О. Запорожець, Я. Неверович) , дитячої соціальної психології (Т. Репіна), обґрунтування вченими системи морального виховання дітей дошкільного віку в дитячому садку і сім'ї (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре, Р. Іванова та ін.). [4, с.40]

Мета дослідження: теоретичне та емпіричне вивчення впливу української народної казки на моральне виховання дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Благословенна для кожної людини та мить, коли вона вперше почула з маминих уст казку. Від "Курочки рябої" починається наша мандрівка в країну рідної словесності, яка творилася впродовж тисячоліть невтомним генієм українського народу.

В історичному плані казки – явище досить пізніє. Передумовою їх створення у кожного народу був розклад первісно-общинного ладу та занепад міфологічного світогляду, коли в свідомості людей відбувся "художній вибух", внаслідок якого релігійно-магічний зміст обрядів та міфів еволюціонував у поетичну форму казок. Визначити історичні межі народження

казок неможливо, оскільки вони «належать до найдавніших витворів людського духу і сягають у глибину таких далеких віл нас часів, яких не досягає жодна людська історія».

У ті далекі часи казку розказували з магичною метою – накликати долю, достаток, щасливі лови, забезпечити перемогу в бою, уберегтися від смерті чи хвороби. Розповідь казки була елітарною справою, яку натхненно виконували волхви, Валесові внуки, діти Боянові з непохитною вірою в магію рідного священного слова, перед яким трепетали духи зла, зупинялася смерть, розверзалися небеса, німіли звірі. Незвичайні герої тут діють у вирі незвичайних подій та явищ природи. Казка сприймалася пращурами як священнодійство; ймовірно, що вона «була у ті далекі часи певною мірою зв'язана з міфами, з різними соціальними інститутами, ритуальними відправами, обрядами та всілякими забобонами, відзначалася своїми жанровими особливостями, функціональними рисами і в цілому була не такою, як вона відома нам нині». [4, с.10-11]

Згодом втратився ритуальний характер, магичний зміст казки, і вона почала виконувати естетично-розважальну чи інформативно – дидактичну функцію в житті людей.

Казка – поняття видове, оскільки об'єднує декілька жанрів: про тварин, чарівні і побутові, між якими часом важко провести чітку межу, оскільки їх сюжети здатні змінювати свою жанрову належність. Походження казкових жанрів сягає різної історичної глибини. Найдавніші казки про тварин, оскільки зв'язані з тотемічними уявленнями, далі — чарівні, і вже потім – побутові.

Походження народної казки почали досліджувати автори знаменитих "дитячих і домашніх казок", брати Грімм 1813 року. Раніше панувала думка, що народна казка прийшла в Європу зі Сходу, з Індії й арабського світу. А як же казки виникли на Сході? Мабуть, над цим ніхто не замислювався. [5, с.7]

Брати Грімм першими в Європі висунули так звану міфологічну теорію походження народної казки. Вони вважали, що в народних казках віддзеркалені первісні міфологічні уявлення індоєвропейців народів про світ (міфи про Сонце, Місяць, зірки, а також про такі природні явища, як грім і блискавка, вітер, дощ, мороз, про боротьбу світла з пільмою і т. ін.)

Безперечно, у казці вчувається відгомін прадавніх міфів, але прихильники цієї теорії шукали у міфах паралель мало не до кожної казкової події, намагалися втиснути у прокрустове ложе міфологічної теорії мало не кожен казковий мотив.

Позаяк стало зрозуміло, що міфологічна теорія не дає вичерпної відповіді на питання про походження народної казки, в середині XIX ст. з'явилася міграційна теорія німецького філолога Теодора Бенфея. Проаналізувавши і видавши 1859 року індійські казки "Панчататра" Бенфей дійшов висновку, що більшість казкових сюжетів прийшла в Європу з Індії. Міграційна теорія зводила завдання фольклористів до того, щоб простежити, коли і якими шляхами той чи інший сюжет мігрував з Індії до Європи. А як же виникли казки в Індії? Прихильники міграційної теорії вважали, що спочатку сюжети казок звідусіль стікалися в Індію, визрівали там, а відтак з Індії поширилися по всьому світі. Таке твердження наводить на думку про полігенічність казко творення. Французький

історик літератури Жозеф Бедье висунув теорію полігенізму, згідно з якою казки створенні різними народами. Часто той самий мотив виникав одночасно у різних народів, наприклад у європейців та американських індіанців. Про запозичення тут і не може бути мови через ізольованість Америки від інших материків [5, с.9].

Нарешті, четвертою теорією походження казок є антропологічна теорія, яку започаткував англійський учений Едвард Тейлор у своїх книгах "Первісна культура" й "Антропология". Тейлор виводить народну казку з анімістичних уявлень первісних людей, тобто з одухотворення живих істот і предметів природи. Анімістичні уявлення на певному етапі розвитку були притаманні всім народам, тому в різних народів могли одночасно виникати подібні або й однакові казки мотиви. Антропологічна теорія поєднується з теорією міфологічною, також з теорією полігенізму [5, с.13].

Будь-яка нова теорія походження народної казки не спростовувала попередньої, а тільки доповнювала її. У кожній теорії було своє раціональне зерно.

Процес казко творення і міграції казок тривав безперервно впродовж тисячоліть. У давньоєгипетських похованнях, яким кілька тисяч років, знайдені папіруси з текстами народних казок, що сюжетно подібні до записаних порівняно недавно в різних місцевостях нашої планети. Казкові елементи, витворені на всій планеті різними племенами і народами, постійно змішувалися і поєднувалися. На стару основу лягли нові нашарування, суголосні новому часові й новому ареалу існування тої чи іншої казки. А буває й так, що казки поступово стирається, корінь її всихає і виникає нова казка, побудована на реаліях й менталітеті народу, серед якого побутує.

І тут постає питання :як відрізнити запозичення від паралелізму? Це нелегко, бо тут нічого не можемо довести. Можна говорити тільки про велику вірогідність того чи іншого – і не більше.

Якщо сто-двісті років тому кожне плем'я Центральної Африки мало свої казки, то чому не могли їх мати наші предки, предки багатьох народів, які перебували на такому ж ступені розвитку кілька тисяч років тому? Якщо корені етногенезу європейських народів губляться в глибині тисячоліть, то на цю ж глибину проросли й корені їхнього культурогенезу, зокрема казкотворення.

Отже, жоден народ не творив своїх казок цілком ізольовано від інших народів. Казки нашої планети – це спільне духовне надбання всього людства. У творенні цього духовного скарбу взяли участь усі народи, як нині суцї, так і давні.

Українська народна казка. Якщо народні казки створені сукупним творчим генієм всіх народів світу, то чи варто говорити про самобутність українських казок? Варто. Українські народні казки існують так само, як казки німецькі, французькі та інші.. Адже не казки мігрують по світу, а лиш казкові мотиви й сюжети. І кожен народ із тих мандрівних мотивів будує свої казки, як вправний майстер зводить будинки з окремих цеглин чи каменів. Дім кожного з них відповідає природним умовам його країни і , що головне, його психологічному складові. Так і казки. Народ від іншого народу бере не казку в цілому, а лише сюжетну основу, той кістяк , на який поступово нарощує власну оригінальну казку, яка відповідає реаліям його життя і його менталітетові. А ця казка з часом розгалужується на варіанти, але в жодному з них не збережені реалії та характер народу, від якого прийшла казка.

Якщо той чи інший сюжет незбагненними шляхами примандрував на Україну, то все неукраїнське від нього відпало, а залишилося тільки загальнолюдська основа, на якій наростало все суто українське, те, що було зрозуміле і близьке кожному нашому розповідачеві казок і кожному їх слухачеві.

Інший приклад. Арабська казка, потрапивши до українських селян — а саме вони були творцями й носіями української народної культури, — швидко втрачала всі арабські елементи наприклад, яскравого азійського павича замінив бадьорий український півень. Складніше с персонажами казок. Буває так, що персонаж із казки викинути неможливо, скажімо халіфа, царя або короля, бо розсиплеться сюжет. Цар, звичайно, в казці зоставався, але що це був за цар? Це — заможний селянин.

Цілі легіони невідомих казкотворців-розповідачів працювали над українським казкотворенням, і кожен вніс свою частку в цей процес залежно від рівня свого таланту й обставин життя. Таким чином, українська народна казка є надбанням колективного творчого генія української нації.

Чи має українська казка свої особливості, чим вона відрізняється від інших казок?

Характер нації та обставини її життя відображаються в народних казках, і українські казки відрізняються від тих самих казок братів Грім, як відрізняється українець від німця. Михайло Грушевський цілком слушно говорив про "органічне засвоєння інтернаціональних, мандрівних тем українським елементом". [4, с.367] Цей український елемент наповнював інтернаціональну тему українським змістом і українським духом.

Усні оповіді про тварин зародилися у праслов'янських племенах у період зародження мисливства та рибальства, тобто за кам'яної доби. В цей же час люди починали приручати диких тварин, тотемних предків, вважаючи їх священними. В Гнатюк називає тотемом «той клас звірів, від якої первісних чоловік, на його думку, походить уважає її за посвоячену з собою, або стоїть із нею в окремому таємничому зв'язку та оточує її часто релігійними прочитаннями». [3, с.182]

Соціально-побутові казки в дитячому середовищі менш активні, ніж героїко-фантастичні та казки про тварин. За своїм походженням вони значно молодші, оскільки виникли за розвинених суспільних відносин, їм притаманне реалістичне зображення дійсності. Вони іноді мають сатиричне спрямування, оскільки викривають хиби реального життя.

Нині з усього побутування казки витісняють технічні засоби інформації. Однак і в них казка залишається популярною, бо людям, а особливо дітям, притаманний потяг до незвичайного і водночас простого. У нашому суспільстві казка потрібна, як потрібне людині, що живе у місті, спілкування з живою природою. Чудова народна казка на телеекрані може протистояти негативному впливу отого масового культурного потреби, який каламутними хвилями напливає з-за кордону. Людство долатиме все нові рубежі і науково-технічного прогресу, та стара, як світ народна казка не загубиться в модерному суспільстві.

Провідним засобом виховання дітей дошкільного віку є казка.

Казка вдихає в душу дитини чутливість до найтонших відтінків думки інших людей. Образна мова казок зворушує дитину, пробуджує почуття власної гідності,

стверджує поняття про добро й зло, справедливість і несправедливість.

Витоки духовного виховання – у розповіданні та читанні казок, виховання через серце, виховання через душу дитини. Казка завдяки своїй невимушеності викладу, прозорості образів, назавжди залишає невиправний слід у дитячій душі.

Казка супроводжує людину все життя. Вона приходить до нас із настояної космічної мудрості віків, промовляє голосами предків, співає малиновими дзвонами любові у нашій душі. Саме казка покликала до життя могутній талант Тараса Шевченка та Олександра Пушкіна, Миколи Гоголя та Агатангела Кримського, Максима Рильського та Павла Тичини, Івана Франка та Лесі Українки, і пізніше відгукнулася у їхній творчості голосом лісової пісні, сонячними кларнетами, мелодією ночі, сумом кленового листа та хором лісових дзвіночків.

Народна педагогіка активно використовувала дидактичний потенціал українського казкового епосу, тому казка посіла друге місце після колискової у материнській школі. Казка використовувалася у родинному вихованні не лише з розважальною метою, а й для заспокоєння, заколисування дитини, для тренування пам'яті, вона була першим "підручником", енциклопедією народної мудрості, з якої дитина пізнавала світ і себе в світі. Казка передавалася з вуст в уста і є пульсуючою артерією живого Божого Слова, що єднала українців у часті і просторі і живих, і мертвих, і ненароджених, була листом у вічність навіть тоді, коли в безнадії склалися руки, бо заборонялося писати та читати рідною мовою. Вона як Фенікс немируща, вона як Правда, вона жива, як саме життя.

Великі педагоги минулого відзначали не пересічність народного українського казкового епосу у вихованні дітей. Зокрема К. Д. Ушинський писав: "Багато з них, мабуть, народ переробив або наново склав спеціально для дітей. Це – перші і блискучі спроби народної педагогіки, і я не думаю, що хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Народну казку діти читають легко вже тому, що в усіх дитячих народних казках безперервно повторюються дитячі слова та звороти, і з цих безперервних повторень, що якнайбільше задовольняють педагогічне значення оповідання, складається оповідання, складається щось ціле, струнке, що легко оглянути, сповнене руху, життя й інтересу. Ось чому народна казка не тільки цікавить дитину, не тільки становить прекрасну вправу в самому початковому читанні, весь час повторюючи слова й звороти, але надзвичайно швидко відбивається в пам'яті дитини з усіма своїми деталями й народними висловами. Моральний зміст казки тут не має значення, та його часто зовсім немає. Природні російські педагоги – бабуня, мати, дід, що не злязять з печі, – розуміли інстинктивно й знали з досвіду, що моральні сентенції дають дітям шкоди, ніж користі, та що мораль полягає не в словах, а в самому житті, що охоплює дитину з усіх боків і звідусіль щохвилини проникає в її душу. Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних навмисне для дітей освіченою літературою. В цих оповіданнях освічена доросла людина силкується спуститися до дитячого розуміння, фантазує по-дитячому й не вірить сама ні в одно слово, написане нею. Хоч би як добре підробити таке оповідання, це все-таки підробка: дитяча гримаса на старечому обличчі. В народній казці велика,

сповнена поезії дитина – народ — розповідає дітям свої мрії та принаймні, наполовину вірить сам у ці мрії". [2, с.3]

На педагогічному значенні народних казок акцентував увагу І. Я. Франко, який у передмові до збірки " Коли ще звірі говорили" зазначив : " Я бажав би, щоб наші діти в інтересі здорового і морального розвою якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин ... відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесності, правдомовності і справедливості, а надто любов до природи і охоту – придивлятися близько її творам..." [1, с. 18-21]. А у статті "Байка про байку" письменник говорив про незабутність дитячих вражень від казки, про її роль у зміцненні любові дитини до рідного слова.

На захист казки виступила Софія Русова. В статті «В оборону казці» вона писала : «Тепер, коли переглядають усю літературу, щоб якнайкраще впорядкувати дітей, виникає дуже часто питання чи придатні для раціонального розвитку душі й розуму дитини казка, чи фантастичні уяви казкового світу не шкодливо вражають й без того розвинену фантазію дітей, чи не слід якнайбільш обмежити вплив казки й вносити в матеріал дитячого читання більше реального, правдивого... Так само, як у думках дитини, так і казці наче нема нічого надзвичайного, але все надзвичайно, нема обмеженого часу ані простого. Зате все живе, все має почуття, знає ласку, знає правду, усе повне якогось чарівного життя – й квітка, й береза, й пташки, звірі, й вітер, і вода...».

Дитина захоплена цим життям, колись вона буде, може, так само з увагою прислухатися до наукових законів біології, хімії, які розкажуть їй справжнє, теж повне краси життя природи. Але збудила першу думку, познайомила дитину зі світом

життям не одна увага та спостережливість, а й казка-чарівниця. Ось через це й не можна вважати казку шкодливою задля духовного розвитку дитини, навпаки – вона кілька літ має рішучий вплив на думки дитячі й навчає дитину з книжки вибирати радість, розвиває естетичний смак, який і надалі одверне дитину від погані лубочної".[4, с.11]

В. О. Сухомлинський назвав казку " свіжим вітром, що роздмухує вогник дитячої думки й мови". Про виховне значення казки видатний педагог писав у багатьох своїх статтях, зокрема таких, як " Кімната казки", "Школа під блакитним небом", "розумове виховання і всебічний розвиток особистості", " Творчість у колективі. Роль казки в колективному житті дітей", " Естетичні почуття молодших школярів" та ін.

Оскільки у наш час актуальною є проблема національного виховання, виховання національно свідомих громадян, то казка – найбільш благородний матеріал для цієї мети.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сформовані в дошкільному віці основи моральної особистості, значною мірою визначають подальше життя дошкільника, а виправити допущені батьками, педагогами помилки у моральному вихованні дітей важко або неможливо. Наприклад, у старшому дошкільному віці моральні почуття і знання пов'язуються з почуттям обов'язку. Дитина в цьому віці здатна усвідомлювати моральний сенс своєї поведінки. Виникають внутрішні моральні інстанції – прагнення поводитися згідно з моральними нормами не тому, що цього вимагають дорослі, а тому, що це приємно для себе і інших. Особливе місце у формуванні моральних потреб дошкільників посідають народні

казки, оповідання, про вигадані і казка справляє глибоке емоційне враження фантастичні події. Не виникає сумніву, що на дитину, сприяє розквіту її духовних сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Беленька Г. Роль казок В.О. Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку / Г. Беленька, П. Рухницька // Молодий вчений. – 2018. – №8.1 (60.1) – С. 18-21.

2. Заблоцька С. Особливості розвитку моральних норм поведінки дошкільників в експериментальних умовах /С. Заблоцька// [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://dsru.edu.ua/youngsc/AQGS/2012_3/pshyhology/244251.pdf. – С. 244–251. Васильєва Т. Українська традиційна іграшка та лялька. // Дитячий садок. 2002. - №11. С. 3.

3. Кононко О. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція) О. Л. Кононко. – К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна». – 2014. – 452 с.

4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / Тамара Поніманська - К.: «Академвидав», 2015. – С.456.

5. Софій Н. З., Найда Ю. М. Середовище, що належить дітям: порадник для педагогів закладів дошкільної освіти. ЮНІСЕФ, ВФ «Крок за кроком». Київ, 2019. С. 16–17.

*Стаття надійшла до редакції
29 квітня 2022р.*

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

УДК 373 5.091.33 – 028.22:53

д.пед.н., проф. МИСЛІЦЬКА Н. А., к.пед.н. КУЗЬМИНСЬКИЙ О.В.

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,

БАЙДА А.Г.

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра

Анотація: У статті уточнено поняття «візуалізація», зосереджено увагу на методологічній основі розглянутої технології, зокрема розкрито принцип системного квантування і принцип когнітивної візуалізації. Кокретизовано дидактичні можливості ментальних карт, особливості їх конструювання в хмарному сервісі *Mindomo.com* та подання учням (студентам) під час вивчення розділу «Механічні та електромагнітні хвилі».

Ключові слова: візуалізація інформації, ментальні карти, карти знань, хмарний сервіс *Mindomo.com*.

Постановка проблеми. В епоху насиченість сучасного світу вимагає інформаційної насиченості проблеми спеціального компонування навчального компонування навчальної інформації та матеріалу перед його поданням учням, щоб оперативного її використання набувають у візуально зрозумілому вигляді їм надати колосальної значущості. Інформаційна основні та необхідні відомості. Візуалізація

водночас передбачає і згортання інформації в початковий образ.

Огляд літературних джерел засвідчив, що технологія візуалізації навчального матеріалу має спільні риси з педагогічною концепцією візуальної грамотності, яка виникла в 60-х роках ХХ століття в США, і ґрунтується на положеннях про значущість візуального сприйняття для людини у пізнанні довкілля і свого місця в ньому, провідної ролі образу в процесах сприйняття і розуміння, необхідності підготовки свідомості людини до діяльності в умовах збільшення інформаційного навантаження [1].

Аналіз основних досліджень. Дану технологію досліджували такі педагоги та дослідники як Б. Ананьєв, Б. Беспалов, Дж.Гібсон, О.Запорожець, В.Зінченко, Л.Ітельсон, Ж.Піаже, М.Поддяков, С.Рубігштейн, Г.Селевко, С.Симоненко, І.Якиманська.

В дидактиці фізики такими дослідженнями займались В.Заболотний, М.Мисліцька, М.Шут, М.Моклюк. Їх роботи присвячені теоретичному обґрунтуванню і впровадженню демонстраційних комп'ютерних моделей у навчання фізики [2].

Виклад основного матеріалу. З поняттям візуалізація пов'язаний термін «візуальне мислення», яке ввів американський психолог Р.Арнхейм, а його роботи заклали початок сучасних досліджень образних явищ у пізнанні. Він вважав, що на відміну від звичайного використання засобів наочності, робота візуального мислення є діяльністю розуму в спеціальному середовищі, завдяки якому і стає можливим здійснити перехід з однієї мови подання інформації на іншу, осмислити зв'язки і відношення між її об'єктами.

Коротко опишемо основні дидактичні засади даної технології.

Візуалізація інформації - це подання числової і текстової інформації у вигляді рисунків, графіків, діаграм, структурних схем, таблиць, фотографій тощо. Методологічною основою розглянутої технології є принцип системного квантування і принцип когнітивної візуалізації [1].

Системне квантування витікає із специфіки функціонування розумової діяльності людини, яка виражається різними знаковими системами: мовними, символічними, графічними. Будь-які типи моделей подання знань в стислому компактному вигляді відповідають властивості людини мислити образами. Вивчення, засвоєння, обмірковування тексту – саме це і є складання схем подумки, кодування матеріалу. За необхідності людина може відновити, «розгорнути» весь текст, але його якість і міцність буде залежати від якості і міцності цих схем в пам'яті, від того, створені вони інтуїтивно учнем або професійно - учителем.

У своїй роботі ми будемо дотримуватись принципу системного квантування, який припускає врахування наступних закономірностей:

- навчальний матеріал великого обсягу запам'ятовується складно;
- навчальний матеріал, розташований компактно в певній системі, краще сприймається;
- виділення в навчальному матеріалі смислових опорних пунктів сприяє ефективному запам'ятовуванню.

Принцип когнітивної візуалізації впливає з психологічних закономірностей, відповідно до яких ефективність засвоєння підвищується, якщо наочність у навчанні виконує не лише ілюстративну, але і

когнітивну функцію, тобто використовуються когнітивні графічні навчальні елементи. Це призводить до того, що до процесу засвоєння підключається «образна» права півкуля. В той же час «опори» (малюнки, схеми, моделі), компактно ілюструють зміст, сприяють системності знань. На думку З.І. Калмикова, абстрактний навчальний матеріал, перш за все, потребує конкретизації, і цій меті відповідають різні види наочності - від предметної, до абстрактної, умовно-знакової. «Під час сприйняття наочного матеріалу людина може охопити єдиним поглядом усі компоненти, що входять в ціле, простежити можливі зв'язки між ними, провести категоризацію за ступенем значущості, спільності, що служить основою не лише для більш глибокого розуміння суті нової інформації, але і для її переведення в довготривалу пам'ять [1].

Візуалізації навчальної інформації - це система, що включає в себе наступні складові: комплекс навчальної інформації; візуальні прийоми її подання; візуально-технічні засоби та сервіси для подання та передачі інформації; набір психологічних прийомів використання та розвитку візуального мислення в процесі навчання.

Враховуючи дидактичні можливості сучасних хмарних сервісів, нами запропоновано використання окремих з них для візуалізації у структурованому вигляді навчального матеріалу з фізики, який учитель може використовувати на різних етапах уроку, а також в позаурочній діяльності.

Методичні можливості сучасних педагогічних технологій дають можливість вчителю вільно почуватись, використовуючи їх багатогранність та різноманітність. Водночас збільшуються вимоги до вчителя, він повинен стати

порадником для учня, зобов'язаний перебувати у постійному творчому пошуку, володіти основами психології, вміти використовувати на власних уроках сучасні технічні засоби навчання та інтернет-ресурси.

Для навчання сучасних учнів, в яких згідно досліджень психологів, домінує кліпове мислення, доцільно використовувати карти пам'яті або ментальні карти (*англ. Mind map*) — спосіб організації процесу творчого, загального системного мислення за допомогою схем. Також може розглядатися як зручна техніка альтернативного запису.

Узагальнюючи специфіку ментальних карт, можна виділити наступні її особливості:

1. Ментальні карти - це спосіб вільної візуалізації думок. Результат може бути як схожим на звичайні логічні схеми, так і являти собою досить хитромудрі барвисті малюнки - кому як зручніше.

2. При створенні ментальних карт рекомендується не використовувати готові традиційні форми таблиць і схем, оскільки вони провокують розумовий процес за їх нормами, тим самим обмежуючи його, заганняючи нашу думку в споконвічно задані стандартні рамки.

3. Зв'язки можуть бути не тільки логічними, але і асоціативними, а записи - не тільки термінологічними, але і образними, приблизними.

Суть технології розробки ментальних карт полягає в тому, що виділяється основне поняття, від якого потім відгалужуються завдання, ідеї, окремі думки і кроки, необхідні для реалізації конкретного проекту або задумки. Аналогічно, як і основна, більш дрібні гілки можуть ділитися ще на кілька гілок-підпунктів. Ментальна карта ніби

відображає асоціативні зв'язки в мозку, без «сухого» матеріалу, довгих розумних фраз, стенографії та інших способів збереження і передавання інформації. Тому і подальша робота з такими ментальними картами не викликати дисконфорт і відторгнення.

Ментальні карти широко використовуються для розвитку творчого мислення та проведення мозкових штурмів. Метод дає можливість генерувати ідеї та організувати їх в зрозумілу чітку структуру, зручну при обробці згенерованих ідей. Крім того, подібна організація допомагає прийняти зважене і обдумане рішення при складних ситуаціях, коли присутня велика кількість різних факторів.

Карты знань ідеально підходять для використання в школах і коледжах, можуть бути застосовані до будь-яких видів завдань, сприяють формуванню в учнів різного віку творчого мислення, організацію і розв'язання проблем. Гнучкість карт знань дозволяє розглядати будь-яку тему або питання, вони можуть використовуватися для всього класу, групи або індивідуально. Можливості карт знань дозволяють: поліпшити пам'ять, нагадати факти, слова і образи; генерувати ідеї; надихнути на пошук рішення; продемонструвати концепції програми; аналізувати результати або події; структурувати творчі роботи; підсумовувати інформацію; організувати взаємодію між учнями в груповій роботі або рольових іграх.

Крім ознайомлення своїх учнів з теорією і практикою ментальних карт, вчитель може використовувати їх у розв'язанні низки власних практичних завдань, роблячи викладання і, відповідно, навчальний процес легшим і приємнішим заняттям.

До переваг використання ментальних карт слід віднести: швидкий і повний огляд великої теми (сфери, проблеми, предмета); можливість планування стратегії і право вибору; зберігання і представлення великої кількості різноманітних даних на одному аркуші, демонструючи зв'язки і відстані; стимулювання уяви і розв'язання проблем за допомогою розробки нових шляхів; дають можливість максимально підвищити результативність та ефективність; чудовий інструмент для роздумування і запам'ятовування; економія часу; розвиток мислення; підвищення продуктивності [3].

Виділяючи переваги слід і зазначити недоліки методичного застосування даного сервісу: при досить великих обсягах традиційний спосіб запису досить складно запам'ятати і відтворити; важко виявити ключові ідеї; неефективне використання часу при обробці інформації; важко використовувати творчий підхід і знаходження нових рішень при описі проблеми [3].

Сервіси для створення ментальних карт: (<https://web-academy.com.ua/stati/281-top-10-programm-dlya-postroeniya-mind-map>)

Mindomo - сервіс для створення і зберігання концептуальних карт. Має дві версії роботи: безкоштовний і платний. У безкоштовної версії є недоліки: обмеження на 3 активних карт, один проект, невелика кількість форматів для імпорту і експорту, а також заявлений показ реклами. Крім звичного розміщення карти у вигляді посилання в вільній версії пакету можливий і її експорт у вигляді картинки, або в форматі RTF і PDF.

Використання даного сервісу підтримує більшість оперативних систем і браузерів, декількох мов, є можливість імпорту ментальних карт в інших форматах.

На жаль, немає можливості прибрати рекламні блоки зі сторінки, на якій створюється карта, максимальна кількість карт, які можна зберегти лише три.

Наведемо приклад застосування сервісу при вивченні розділу фізики – механічні та електромагнітні хвилі.

Учитель може налаштувати у карті абсолютно все, починаючи від кольору, фону та розміру шрифту і закінчуючи порядком показу елементів ментальної карти.

Вона може бути представлена як у розгорнутому вигляді, так і можна відкривати поступово із вивченням нового розділу чи теми <https://www.mindomo.com/ru/mindmap/d2a038c665594917a97997638fafbb8c>. (рис.1)

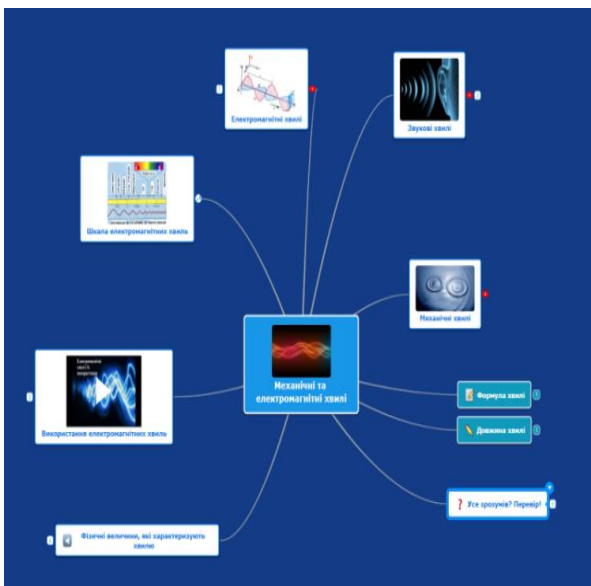

Рис 1. Зображення розгорнутої ментальної карти

Також ментальна карта може бути використана у режимі презентації теми, де послідовно відкриватимуться вітки та елементи карти, які налаштує вчитель.

Ми маємо змогу додавати до карти зображення та підписи до них, посилання на різноманітні сайти чи відеозаписи. Натискаючи на значок посилання учень перейде по посиланню і зможе прочитати

необхідну інформацію, переглянути відеоролик чи виконати залишене учителем завдання. Додавати примітки із текстом (якщо інформація, яку необхідно пригадати, досить лаконічна).

А також можна розмістити відеозапис просто в саму карту та, не переходячи по посиланням, одразу увімкнути перегляд відеоролика (особливо актуально, якщо працювати у режимі презентації) (рис.2).

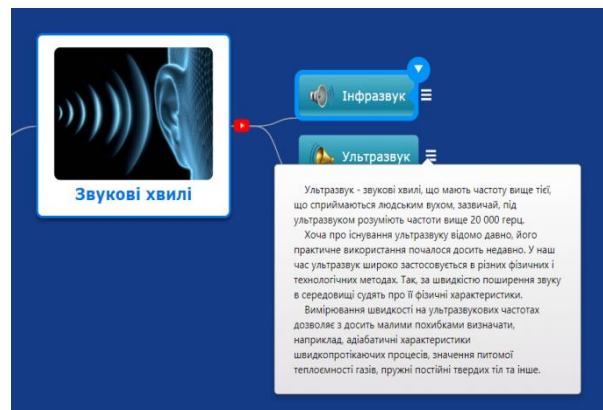

Рис 2. Вигляд примітки при натисканні Використання ментальних карт розширює можливості організації інтерактивного навчання, дає можливість реалізувати широкий спектр можливостей загально дидактичних методів навчання, що визначають різний характер навчальної діяльності: пояснювально-ілюстративного, репродуктивного, методу проблемного викладу, частково-пошукового, дослідницького.

Під час використання ментальних карт на уроках доцільно керуватися наступними методичними правилами:

- охоплення за допомогою ментальної карти всього навчального матеріалу, що відноситься до даної теми;
- структурно-сміслова єдність матеріалу, що вивчається на уроці і виноситься на самостійне вивчення;

- послідовне розгортання основної ментальної карти;
- деталізація гілок основної ментальної карти за допомогою додаткових зображень;
- оптимізація розмірів і кількості зображених на карті елементів і зв'язків, відповідно до можливостей їх сприйняття та засвоєння;
- підведення підсумків на основі ментальної карти з деталізацією навчального завдання [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Заболотний В.Ф., Шут М.І., Мисліцька Н.А. Технології навчання фізики: навч. посібник з мультимедійним супроводженням. Вінниця, 2014. 176 с.
2. Заболотний В.Ф. Формування методичної компетентності вчителя фізики засобами мультимедіа: монографія. Вінниця: ПП «ТД Едельвейс і К», 2009. 456 с.
3. Заболотний В.Ф., Слободянюк І.Ю., Мисліцька Н.А. Дидактичні можливості використання веб-орієнтованих технологій під час навчання фізики в класах гуманітарного профілю // *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 65. №3. С. 53–65.
4. Заболотний В.Ф., Мисліцька Н.А., Слободянюк І.Ю. Електронний навчально-методичний комплекс з фізики для студентів класів суспільно-гуманітарного напрямку// *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2019, Том 74, №6. С. 43-55. <https://doi.org/10.33407/itlt.v74i6.3164>

*Стаття надійшла до редакції
16 квітня 2022р.*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

УДК 37.018.43

РОМАНУХА Ю. В.

вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури

Обласного наукового ліцею-пансіону

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Анотація.** Стаття відображає сутність поняття «дистанційне навчання», особливості впровадження дистанційної освіти в навчальний процес як альтернативну форму отримання знань. Розглянуто принципи дистанційного навчання, його методологічні особливості та технології. Визначено зміст, форми та методи організації для поліпшення ефективності навчання. Представлено перспективи організації дистанційної освіти для всіх учасників навчального процесу.*

***Ключові слова:** дистанційне навчання, дистанційна освіта, інноваційна освіта, заклад освіти, діджиталізація, принципи та технології дистанційної освіти.*

У реаліях сьогодення пріоритетним напрямом та сучасною освітньою технологією організації освітнього процесу є дистанційне навчання. Воно досить успішно використовується для підвищення та вдосконалення професійного рівня, підготовки та перепідготовки кадрів, самоосвіти, у вищій освіті, а останніми роками досить актуальним стало у загальноосвітніх закладах освіти.

Дистанційне навчання, дистанційна освіта, онлайн-навчання... Сьогодні цими словами вже нікого не здивуєш. Кілька років тому ми розглядали тлумачення поняття «дистанційне навчання» лише в підручнику з педагогіки або знали усно про такий спосіб організації навчання. Сьогодні ж ми не тільки досконало вивчили методiku дистанційного навчання, але й уміємо визначити зміст, форми та методи його організації для поліпшення ефективності навчання.

Дистанційна система останнім часом займає перше місце в науковій літературі, проте серед науковців немає одностайної думки щодо визначення цього поняття.

Дистанційне навчання – це сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (вчителів і т. п.), до тих, хто навчається (учні, студенти і т. п.). Застосовується під час підготовки як у середніх загальноосвітніх школах, так і в закладах вищої освіти.

В Україні дистанційна форма освіти впроваджується вже кілька років. Відправним пунктом була перша затверджена Кабінетом Міністрів України Програма розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки (Постанова КМУ від 23.09.2003 р. № 1494) [3]. На виконання програми було розроблено перше Положення про дистанційне навчання (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 21.01.2004 № 40) [4]. З розвитком технологій у 2013 році затверджується нове Положення про дистанційне навчання (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 №466) [5]. На сьогодні порядок організації та

завпровадження дистанційного навчання визначено Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 [6].

Дистанційне навчання – це нова організація освітнього процесу, в основі якого є вдале поєднання кращих традиційних методик навчання та інноваційних інформаційно-телекомунікаційних технологій. Воно дає можливість впроваджувати інтерактивні технології навчання та викладання матеріалу, опанування та закріплення навичок самостійного освоєння матеріалу, консультаційний супровід у процесі співпраці. Основну роль у здійсненні дистанційного навчання відіграють саме інформаційно-телекомунікаційні технології, які дають можливість не тільки самого навчання на відстані, але й забезпечують його ефективність та результативність.

Високий рівень професіоналізму та відповідальності педагога є основною ознакою дистанційного навчання. Адже за умов дистанційного навчання змінюються вимоги до самих педагогів, які мають володіти широким спектром педагогічних та інформаційних технологій у новому навчальному середовищі. Подача навчального матеріалу ними має налаштовувати здобувачів освіти на творчий пошук інформації, вдосконалення вмінь самостійно набувати необхідні знання, давати нові можливості для творчості, підвищувати ефективність самостійної роботи та здобувати повноцінну освіту. Також необхідними умовами організації дистанційного навчання є доступ до комп'ютера, вихід до мережі Інтернет, бажання вчитися й працювати самостійно. Тобто ефективність

дистанційного навчання залежить від успішної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності педагогів, що беруть у ньому участь.

Онлайн-навчання («діалогове навчання», «дистанційне навчання») сьогодні – це процес оновлення, удосконалення, діджиталізації, змін, креативу. Якщо говорити про сучасну молодь, яка живе в цифровому середовищі, то для них таке навчання не має викликати жодних проблем. Адже всі ми знаємо просту істину: хто має бажання навчатись, той буде це робити за будь-яких умов. Тим більше, що сьогодні ми вже готові до такого

формату роботи. Завдяки невтомній праці наших педагогів вибір форм, засобів, методів та платформ організації дистанційного навчання сьогодні великий.

Отже, на сьогодні дистанційна освіта є новим явищем в Україні, яке активно розвивається, вдосконалюється й виконує важливу виховну функцію – сприяє формуванню провідних якостей особистості: активність, самостійність, самовдосконалення та творчість. З часом вона займе своє місце в системі освіти в цілому та зможе надавати якісну освіту, що є вимогою сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богданова Н. Проблема інформатизації і соціалізації освіти / Н. Богданова // Вища освіта України. – 2009. – № 2. – С. 83–89.
2. Лапшина І. С. Адаптивні підходи до моделювання освітніх процесів у системі дистанційного навчання / І. С. Лапшина // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 6. – С. 42–47.
3. Програма розвитку системи дистанційного навчання на 2004-2006 роки (Постанова КМУ від 23.09.2003 р. № 1494).
4. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 21.01.2004 № 40).
5. Положення про дистанційне навчання (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 №466).
6. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти (Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115).

*Стаття надійшла до редакції
09 квітня 2022р.*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ СДУГ

УДК 373.5.015.3:159.922.73

БАРЩЕВСЬКА І.В.,

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

СДУГ (синдром дефіциту уваги та гіперактивності) – це неврологічно-поведінковий розлад, який проявляється в

нездатності дитини або дорослої людини довгий час концентрувати увагу, в імпульсивності та в надмірній моторній

активності. При невчасній діагностиці та без комплексного лікування може призвести до важких поведінкових та психологічних розладів людини, що, своєю чергою, знижують якість життя та призводять до інвалідності у важких випадках.

Кожен педагог повинен знати прояви цього розладу для ранньої діагностики, а також комплексного та продуктивного підходу в освітньому процесі.

Враховуючи, що в час гаджетів та доступності інтернету, усе більше дітей вважаються «гіперактивними», а термін «гіперактивність» стає трендовим, нівелюючи всю проблематику істинного неврологічного розладу, який потребує уваги та корекції.

Основні поведінкові прояви СДУГ, на які повинен звернути увагу вчитель, це:

- неуважність – дитині важко сконцентрувати свою увагу на чомусь більше, ніж на кілька хвилин;
- надмірна моторна активність – дитина не може всидіти на місці, встає, ходить по класу, часто супроводжує це стереотипними рухами та нервовими тиками;
- імпульсивність – необдумані дії, дитина не може дочекатися завершення питання чи завдання, починає викрикувати, вигукувати на місці;
- педагогічна запущеність та неуспішність – труднощі з розумовою діяльністю (варто зауважити, що досить часто в дітей із СДУГ немає дефіциту інтелекту та розумової відсталості, навіть навпаки, серед таких людей багато талановитих), а саме із виконанням домашнього завдання, особливо тоді, коли воно потребує багато часу;

- агресія також є одним із проявів СДУГ – тому варто про це пам'ятати, вибираючи спортивні секції для дитини, уникаючи таких, які можуть лише погіршити ситуацію (боротьба, бокс тощо), та віддавати перевагу ігровим видам спорту;

- розсіяність та забудькуватість – губить речі, одяг, іграшки, невчасно приходять на заняття тощо;

- зміна настрою;

- проблеми із самоорганізацією – таким дітям складно виконувати якісь поставлені перед ними завдання, що потребують відповідальності;

- хлопчики схильні до даного розладу більше, ніж дівчата.

Отже, існує вагома різниця між просто «гіперактивними» дітьми та неврологічною гіперактивністю. Важливо про це знати для того, щоб «не упустити» момент та звернутися до ряду спеціалістів. Передусім, до лікаря-психоневролога, оскільки, починаючи із 6-ти років, діти із СДУГ середнього та важкого ступеня важкості потребують насамперед медикаментозного лікування, а також психолого-педагогічної корекції, причому разом із батьками.

Оскільки у звичайних школах, майже в кожному класі, є хоча б одна дитина із СДУГ, учителям необхідно вміти комунікувати з такими учнями.

Отже, якщо у Вас в класі є дитина з СДУГ, необхідно:

- Передусім провести розмову з батьками; у випадку, якщо дитина не обстежена, вимагати консультації з лікарем-психоневрологом.

- Не можна підвищувати голос та порівнювати таких дітей з іншими, оскільки у них і так занижена самооцінка, такими діями вчитель лише погіршити ситуацію.

- Дати такій дитині час на «відновлення» уваги, не вимагати більше, ніж дитина може в даний момент зробити: якщо 2 хвилини – тоді 2 хвилини, 5 – тоді 5, якби ви не намагалися «спіймати» більше його уваги, не вийде.
 - Таких дітей потрібно мотивувати та хвалити за будь-які позитивні дрібниці.
 - Настоювати на грамотному підборі спортивних секцій.
 - А також це робота з психологом, арт-терапія тощо.
- Незважаючи на всі труднощі, діти із СДУГ – це, здебільшого, обдаровані люди, які потребують особливої підтримки, уваги та розуміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галян І. М. Психодіагностика. Навчальний посібник / І. М. Галян . - К.: Академвидав. - 2009. - 464 с.
2. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності / Т.В. Дуткевич, О.В Савицька - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 256 с.
3. Корольчук М.С. Психодіагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів /М.С. Корольчук, В.І. Осьодло; за заг. ред. М.С.Корольчука. М.: Москва - 2010.- 400 с.
4. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: навч.-метод. Посіб / С.А. Поліщук. – Суми : Університетська книга - 2009. – 226 с.

*Стаття надійшла до редакції
10 квітня 2022р.*

ЕЛІТА РОЛОНІ ПРО ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКУ ВІЙНУ 1621 РОКУ

УДК 94(477+438)''1621''

ЛИСИЙ А.К.

*к.іст.н., викладач кафедри суспільних дисциплін
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Актуальність теми полягає у необхідності подальшого вивчення джерельної бази подій 1621 р., адже Хотинська війна є важливою сторінкою не тільки в історії України XVII ст., але й Східної Європи. У значній мірі тема досліджена. Але залишається чимало аспектів, які очікують свого з'ясування. Напружена боротьба з переважаючими турецькими військами під Хотином, благополучне для Польщі завершення цієї кампанії справили на сучасників достатньо сильне враження. Численні записки і щоденники спогадів її учасників стали популярними у Речі Посполитій й в інших європейських державах. Відразу після повернення польського війська на батьківщину ці записки швидко поширювалися у рукописних копіях, продовжуючи жити незалежно від своїх авторів. Починаючи з сер. XVII ст., вони з'явилися вже у вигляді окремих книг. Їх популярність визначалася не тільки поширенням у той час героїчним і лицарським сюжетом, скільки особливістю ворога, якому протистояли автори

щоденників: саме під Хотином вперше було завдано серйозного удару по престижу Османської імперії. Серед них помітне місце займає щоденники, як різновид літературного жанру. Зокрема це мемуари Якуба Собеського, Прокопа Збігневського, Станіслава Любомирського та Яна Остророга, які різнобічно висвітлюють події Хотинської війни. На жаль, в українському джерелознавстві ці діаріуші не удостоїлися окремого дослідження.

Дослідження описаних спогадів очевидців та учасників кампанії дозволить уточнити чимало деталей перебігу воєнних подій Хотинської війни та укладання мирного договору. Ці аспекти важливі для вивчення минулого нашого краю.

Дослідження мемуарних джерел Хотинської битви 1621 р. розпочалося лише в другій половині XIX ст., коли вони були опубліковані у збірнику «Pamiętniki o wypadkach chocimskiej g. 1621» («Щоденники Хотинської експедиції 1621 р.»), укладачем якого став польський фольклорист й історіограф Паулі Жегота Ігнацій. На сьогоднішній день немає жодної наукової роботи ні в українській, ні в польській історіографії, яка б подавала ґрунтовний аналіз даних джерел. Існує лише невелика кількість праць, в яких дослідники звертаються до записок Я. Собеського [1], С. Любомирського Я. [2], Остроґрога [3] та П. Збігневського [4] під час вивчення історії Хотинської війни. Натомість жодне джерело не удостоїлося повного перекладу та видання українською мовою, хоча є цінними джерелами з вітчизняної історії та міжнародних відносин.

Проте ще існують інші маловідомі або нещодавно відкриті щоденники, зокрема авторства М. Мархоцького [5], які проливають світло на невідомі аспекти польсько-турецької війни 1621 р. Тому ця

тема заслуговує у майбутньому більшої уваги дослідників ранньомодерного часу.

Я. Собеський, С. Любомирський та Я. Остророг були представниками заможних та впливових польських родів тогочасної Речі Посполитої, що відкривало для них перспективу кар'єрного та політичного росту, а також навчання у кращих польських та європейських університетах. Щодо П. Збігневського, то образність та його обізнаність з історії та грецької літератури свідчить про його освіченість та здобуту класичну освіту.

Більшість авторів щоденників (за винятком Я. Остроґрога) були безпосередніми очевидцями подій під Хотином 1621 р., тому сумніватися у достовірності поданої там інформації у нас немає сумнівів. Хоча існують певні неточності у викладенні окремих фактів, проте загалом зміст щоденників не суперечать один одному. Наявні відмінності та акценти на подіях навпаки доповнюють історичну картину Хотинської битви, адже висвітлюють її перебіг з різноманітних кутів зору.

Всі щоденники написані за хронологічним принципом. З огляду на часові межі описаних там подій їх можна розділити на дві групи. До першої належать діаріуші Я. Собеського та С. Любомирського, які охоплюють окрім безпосереднього періоду Хотинської битви, ще й мобілізаційні заходи польського уряду та перебіг походу армії Речі Посполитої до місця воєнної баталії. До другої групи можна віднести щоденники Я. Остроґрога та П. Збігневського, які обмежуються лише висвітленням подій під Хотином.

Найвідоміший та найбільший за обсягом із щоденників належить авторству Я. Собеського і подає відомості про Хотинську битву 1621 р. На його основі

батько майбутнього польського короля написав книгу «*Commentariorum Chotinensis belli libri tres*» (Примітки Хотинської війни в трьох книгах), яка опублікована в 1646 р. у Данцигу. Вона більша за обсягом ніж першоджерело, оскільки автор додав до неї різноманітні історичні відомості: опис місцевості, характеристику деяких учасників війни та їх подальшу долю, а також події, які відбувалися вже по закінченню битви під Хотином. Більшість вітчизняних істориків, при дослідженні історії Хотинської війни, звертаються саме до цього джерела, оскільки існує переклад на російську мову, здійснений К. Мельником у збірнику «Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси» 1896 р.

Цінність кожного з «Щоденників» як джерел з вивчення історії Хотинської війни полягає в поданні важливих відомостей, які проливають світло на підготовку Речі Посполитої до військового походу, розгортання битви та підписання мирного договору. Зокрема, у них описано засідання сейму, де вирішувалися проблеми пов'язані з війною: призначення головнокомандувачем Я. К. Ходкевича та його заступником С. Любомирського, чисельність військ сторін конфлікту, перебіг воєнних сутичок, настрої серед воїнів та підписання миру.

У всіх щоденниках прослідковується більший чи менший вплив ідей сарматизму та месіанської ролі Речі Посполитої як захисниці християнської Європи у боротьбі з загрозою ісламу. Проте підкреслення особливої ролі народу в цьому протистоянні практично відсутнє, оскільки автори соромилися описувати випадки дезертирства, грабунків та злочинів проти

мирного населення у лавах жовнірів Речі Посполитої.

Роль і місце козацького війська у перемозі над турецьким військом залежить від автора конкретного щоденника. Загалом, звитяга та мужність українського війська високо оцінюється польським воєначальниками Я. Собеським та С. Любомирським. Я. Остророг також чимало уваги приділяє подіям на козацькій частині фронту боротьби з турецько-татарським військом. Натомість П. Збігневський досить мало згадує у своїх спогадах про запорожців. Проте на нашу думку, усі автори у світлі сучасних студій як польських, так і українських істориків, належним чином не доцінили місце козаків П. Сагайдачного у хотинській перемозі.

Цінність окремих діаріушів полягає у наявності у них змісту пунктів Хотинського договору, адже Я. Собеський був безпосереднім учасником переговорного процесу, а С. Любомирський мав доступ до королівської та гетьманської канцелярії. Вони також відображали бачення ходу битви серед вищого польсько-литовського керівництва. Натомість П. Збігневський у більшій мірі відобразив у своєму творі настрої серед шляхтичів та простих жовнірів. Щодо Я. Острога, то він на основі спогадів очевидців, зумів синтезувати цілісну картину хотинської баталії. Його відсутність під Хотином звичайно применшує вірогідність висвітлених у щоденнику подій, проте у меншій мірі простежується сентименталізм та надмірна ворожість, суб'єктивність у ставленні до ворога, що викликана кривавими спогадами та смертями побратимів на полі бою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Pamijtnik wojny Chocimskiej Jakoba Sobiesciego / Komp. W. Syrokomla. Petersburg : 1854. 108 s.; Гриценко І. Хотинська війна у записках Якуба Собеського // матеріали Міжнародної наукової конференції [Хотинська війна (до 380-річчя)], (Хотин, 22 жовт. 2001 р.)... С. 16-20.
2. Lubomirski S. Diariusz wojny tureckiej pod Chocimem r. 1621 // Pamijtniki o wyprawie chocimskiej r. 1621 / Komp. Z. Pauli. Krakow : 1853. S. 65-105
3. Ostrorog J. Dziennik wojny tureckiej w Woloszech // Pamijtniki o wyprawie chocimskiej r. 1621. S. 15-39.
4. Zbigniewski P. Diariusz wyprawy chocimskiej r. 1621 // „Starozytnosci histor. polskie” A. Grabowskiego, t. I (Krakow 1840). S. 15-41.
5. Мархоцький М. Історія або щоденник розправи війська польського... / Переклад Т. Ковальця / [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://en.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/07/QNHU_2016_18_T.Koval.ets.

Стаття надійшла до редакції
10 квітня 2022р.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

УДК 373.3.011.3 – 052:316.614

Андрій САТАНОВСЬКИЙ

*студент факультету педагогіки і фінансово-екномічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж*

Науковий керівник:

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик,
к.пед.н, доц. Дровозюк Л.М.*

Annotation. *The article raises the issue of pedagogical conditions for the formation of social interaction skills in primary school students. The concept of "social interaction skills", its structure and conditions of formation are analyzed. The course and results of formation of students' social interaction skills level diagnostics are highlighted.*

Key words: *socialization, social interaction skills, interactive teaching methods.*

Постановка проблеми. У сучасний період інформаційних технологій та глобалізації соціальний розвиток людини набуває нових якостей, сенсів та вимірів, що вимагає від особистості ширшої та глибшої соціальної компетентності, зокрема оволодіння так званими soft skills – м'якими, або гнучкими соціальними навичками, до яких належать навички соціальної взаємодії, а це передовсім навички ефективного спілкування, роботи в команді, самопрезентації, самоорганізації, управління власним розвитком, розв'язання конфліктів та ін. Навички соціальної взаємодії потрібні людині як для повсякденного життя так і для навчання та професійної діяльності. Приділяючи увагу на вироблення таких навичок в учнів, ми формуємо компетентну та конкурентноспроможну особистість. У зв'язку із запровадженням концепції «Нова українська школа», більше уваги

приділяється формуванню соціальної компетентності учня, складовою якої є навички соціальної взаємодії. Педагогічна теорія і практика сьогодні потребують обґрунтування нових педагогічних умов формування в учнів навичок соціальної взаємодії та розробки відповідного методичного забезпечення. Психологами встановлено, що молодший шкільний вік сприятливий для оволодіння навичками соціальної взаємодії, оскільки за словами О. Проценко, цей період «характеризується інтенсивним розвитком соціальних відносин, змінами соціальних ролей і функцій з подальшим розширенням соціально-моральних взаємодій дітей з навколишнім соціумом, динамічністю соціальних уявлень, особливим ставленням до світу» [1, 453]. Державним стандартом початкової загальної освіти (2018 р.), Типовими освітніми програмами для 1-4 класів (авт. О. Савченко, Р. Шиян), передбачено формування соціальної компетентності молодшого школяра. Їх формування забезпечують усі освітні галузі, зокрема мовно-літературна, громадянська, історична, інформаційна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування в учнів навичок соціальної взаємодії розглядається науковцями в контексті соціалізації дитини та набуття нею соціальної компетентності (І. Бех, Н. Бібік, Л. Виготський, М. Гончарова-Горянська, М.Докторович).

Мета статті – розкрити теоретичні засади та результати діагностики сформованості в учнів початкової школи навичок соціальної взаємодії. Аналіз літератури дав можливість сформулювати наступне визначення: «Навички соціальної взаємодії - це навички, які забезпечують особистості успішну взаємодію з іншими людьми для виконання соціально значимої діяльності».

Утворення навички – процес свідомий. Суттєва роль при цьому належить усвідомленню цілей і завдань дії. Можливі два шляхи формування навички – стихійний і такий, що планомірно управляється. Ми розглядатимемо другий шлях, тобто формування навички у процесі цілеспрямованого управління, позаяк освітній процес сам по собі є процесом, що управляється. Фізіологічним механізмом навичок є динамічний стереотип. Навичка виробляється шляхом цілеспрямованих, спеціально організованих дій, що багаторазово повторюються.

Дослідження структури навичок соціальної взаємодії дозволило зробити висновок про те, що ці навички містять такі компоненти: *знаннєвий* – обізнаність дітей про об'єкти і способи соціальної взаємодії; *мотиваційний* – соціальна спрямованість діяльності; *поведінковий* – акти соціальної взаємодії та якість їх виконання.

Критеріями *знаннєвого* компоненту навичок соціальної взаємодії тут виступають ступінь інформованості дитини про об'єкти соціальної дійсності та способи взаємодії з людьми. Показниками є рівень знань дітей про себе як про об'єкт і суб'єкт соціальних відносин, про основні соціальні ролі, норми спілкування, співпраці.

Критеріями *мотиваційного* компоненту є ступінь розвитку соціальних інтересів учнів молодшого шкільного віку, наявність або відсутність у них зовнішньої і внутрішньої мотивації до спілкування і спільної діяльності, соціальна спрямованість діяльності. Показниками є інтерес до співпраці з іншими, ініціатива, емоційно позитивне ставлення до неї, повага до думки інших, здатність знаходити компроміс у проблемній ситуації.

Поведінковий компонент навичок соціальної взаємодії характеризується готовністю та умінням дитини співпрацювати з іншими людьми на

практиці, тобто застосовувати навички.

Показниками розвитку даного компоненту виступають легкість виконання актів соціальної взаємодії (спілкування, співпраці, організованості, лідерства), а також самостійність учня, швидке налаштування на роботу у групі, організованість.

Оцінюючи процес формування навичок соціальної взаємодії, ми взяли до уваги думку І. Седельнікової, що важливо при цьому враховувати динаміку досягнень дитини в оволодінні певною якістю [2,41].

Для визначення сформованості в учнів початкових класів (у даному випадку, третьокласників) навичок соціальної взаємодії було визначено методи педагогічних досліджень та засоби діагностики – спостереження (включене, оскільки працювали в експериментальному класі в якості учителя), метод незалежних характеристик, анкетування. За основу для опитування взято анкету соціальної компетентності Г. Беспалової, «Методику вивчення соціалізованості особистості» М. Рожкова, а також методику «Рукавичка» Г. Цукермана.

Результати діагностики на констатувальному етапі експерименту: низький рівень сформованості соціальних навичок спостерігається у 29% учнів ЕГ і у 25, 5 % КГ; середній – у 44, 6 % учнів ЕГ і у 47,4 % учнів КГ; високий рівень – у 26, 4 % учнів ЕГ і у 25, 5 % учнів КГ. Тобто, як у експериментальній так і у контрольній групах переважають учні з низьким та середнім рівнями сформованості соціальних навичок. Це складає дві третини учнів третіх класів. Спостереження за учнями під час уроків, перерв, позакласних заходів підтверджує ці показники. У обох групах є недостатньо соціалізовані діти, які не впевнені в собі, не прагнуть до спілкування з однолітками, не проявляють ініціативу, не вміють встановлювати і підтримувати

контакти, самостійно включатися у спільну діяльність, що переконало нас у необхідності цілеспрямованої діяльності учителя у справі формування в учнів соціальних навичок. На нашу думку, формування соціальних навичок в учнів початкової школи залежить від багатьох чинників. Серед них - створення учителем сприятливої для співробітництва атмосфери: доброзичливе педагогічне спілкування, мотивація успіху кожного учня, підтримка віри в себе, розвиток емпатії, самоконтролю і саморегуляції, конструктивної поведінки.

Важливим чинником формування соціальних навичок виступають інтерактивні методи навчання, які є способом взаємодії усіх учасників освітнього процесу: вчителя з учнями і учнем, учнів між собою. Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншим, так і однієї думки над іншою. В ході інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися між собою, працювати в команді, приймати обдумані рішення. Інтерактивні методи викликають почуття групової належності, що дає слабким, невпевненим у собі учням змогу почувати себе безпечно, вселяє віру у можливість подолання труднощів. Коли діти навчаються разом, вони відчують інтелектуальну підтримку, яка дає можливість вийти далеко за рамки їхнього нинішнього рівня.

У сучасній школі використовуються різні інтерактивні методи навчання. Для формування експерименту ми обрали методи, які на нашу думку, краще, ніж інші, сприяють виробленню навичок соціальної взаємодії (робота в малих групах, парах, мозкова атака, кубування, проєктування, драматизація). З використанням цих методів ми розробили серію занять з різних освітніх галузей з вправами, завданнями, соціально

орієнтованим змістом, які у даний час перебувають у стадії впровадження.

Зокрема метод роботи в малих групах, крім освітньої мети, розвиває навички співпраці, планування, організованості, розв'язування конфліктів. Види групової роботи організовували за різними схемами. Схема 1. Кожна група отримує однакове завдання. Схема 2. Групи отримують різні завдання. Схема 3. Групи отримують різні завдання, але такі, що працюють на спільний результат. Роботу у малих групах поєднували з іншими інтерактивними методами.

Наприклад, на уроці української мови при повторенні граматичних категорій іменника, використовували кубування. *Грані: частина мови (іменник); що означає назву (предметів); питання (хто, що); член речення (головний, другорядний); число (однина, множина); рід (жіночий, чоловічий).*

При повторенні теми про іменник і, водночас, вивченні прикметника, також працювали у групах. Кожна група отримала вірш про птаха (чайка, лелека, чапля, сокіл), записала його під диктовку когось із групи. Учні самостійно визначали рід і число іменника та узгодженого з ним прикметника. По завершенні роботи в кожній групі проводиться взаємоперевірка. Доповідачі звітували про виконання роботи.

При вивченні родових і числових закінчень прикметників кожна група отримала завдання: до запропонованого учителем іменника обрати прикметники, визначаючи їх закінчення.

Пір'я (строкате, гладеньке, чорне, сіре, блискуче...)

Дзьоб (гострий, міцний, прямий...)

Вдача (весела, життєрадісна, співуча...)

Крила (довгі, широкі, крилаті...)

Доповідачі узагальнили роботу і прозвітували.

Вивчення теми «Літературні казки» також відбулося методом групової роботи:

1 – а група. Продемонструвати підготовлені вдома малюнки до казки «Для чого людині серце?», дати відповідь «методом ПРЕС» на питання: «Яке серце я хотів /хотіла б мати?».

2 – а група. Зачитати підібрані прислів'я до казки «Закляття вогню і золота». Продемонструвати малюнки. Зачитати рядки з тексту «Хто ж помітив, що в лісі почало зменшуватись птахів?».

3 – а група. Продемонструвати малюнки до казки «Про що розповіли незабудки?». Які ознаки чарівності в цій казці?. Зачитати рядки, де описується, яка дівчинка полюбила квіти.

4 – а група. Що засуджується в казці «Чому в морі вода солоня?»

Які риси характеру? Зачитати рядки, які характеризують жадібність старшого брата

Формування навичок соціальної взаємодії здійснювали також під час ранкових зустрічей. Кожна ранкова зустріч складалася з чотирьох компонентів: вітання, обміну інформацією, групового заняття, обговорення щоденних новин. 1) Вітання. Учні разом зх. Учителем розміщуються у колі. Усі діти вітаються, що забезпечує усвідомлення, що кожен учень є важливим членом групи. 2). Групове заняття. Діти співають, граються в ігри, які пов'язані з навчальною програмою, що створює відчуття єдності та хороших настроїв. 3). Обмін інформацією. Учні розповідають про себе, домашніх тварин, про свої заняття у спортивних секціях, гуртках. Цей етап розвиває вміння говорити, слухати, дізнаватися про однокласників. 4). Щоденні новини. Це коментування оголошення про певну подію, яке вивішене на дошці. Також розвиває вміння висловлюватися та інтерес до спільноти. Проведено ранкові зустрічі «Подорож Україною», «Ми – дослідники.

Ми – винахідники», «Як керувати часом?»).

Отже, дослідження показало, що формування навичок соціальної взаємодії молодших школярів інтерактивними методами навчання є ефективним за таких умов: урахування вікових особливостей та соціальних потреб учнів початкової школи, максимального використання їх соціального досвіду, забезпечення активної міжособистісної взаємодії учнів.

Соціальні навички розвиваються не в ізоляції і не тоді, коли діяльність та моделі поведінки жорстко регламентовані, а тоді,

коли дитина вільно себе почуває, не боїться висловити свою думку, має можливість робити вибір, коли діяльність є для неї цікавою.

Проведене дослідження не вичерпує проблему формування навичок соціальної взаємодії учнів початкових класів інтерактивними методами навчання. Наступні дослідження можуть бути спрямовані на обґрунтування та перевірку ефективності інформаційно-комунікативних технологій для формування в учнів даних новоутворень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Проценко О.В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наукових досліджень. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2014. Вип. 35 (88). С. 451-457.

2. Седельнікова І.В. Діагностика рівня сформованості соціальної компетентності у молодших школярів в позаурочній діяльності. *Науковий пошук молодих дослідників*. Збірник наукових праць. 2020. № 5. С. 39-48

*Стаття надійшла до редакції
10 квітня 2022р.*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УДК373.3.018.43

КИСЕЛЬОВ Д.Л.,

*к.пед.н., доцент кафедри зарубіжної літератури та основ риторики
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Дистанційне навчання на сьогодні є однією з передових форм організації навчального процесу. Однак не слід чекати, що закордонні доктори та професори приїдуть в Україну впроваджувати передовий досвід. Це повинні робити українські вчителі й почати слід з простого: слід відмовитись від старих методів роботи у вигляді писаних від руки конспектів уроків. Конспекти повинні, як і прийнято в усьому світі, бути в електронному вигляді, й тоді їх легко можна буде застосувати для створення дистанційного курсу, підручника

чи інших необхідних матеріалів. Треба не тільки обговорювати передові форми організації навчання - пора робити перший крок для їх активного впровадження.

З метою неперервності освітнього процесу в школі I ступеня на період карантинних заходів, враховуючи вікові та індивідуальні психологічні особливості учнів початкових класів в умовах дистанційного навчання, рекомендуємо запроваджувати елементи дистанційного навчання з метою організації самостійної роботи учнів/учениць шляхом застосування технічних та інформаційних засобів:

електронної пошти, соціальних мереж, засобів онлайн зв'язку, освітніх онлайн платформ, інтернет-ресурсів.

У справі дистанційного навчання справжніми союзниками вчителів стали батьки, які доклали зусиль, щоб у стислі терміни забезпечити дітей потрібними гаджетами, підтримують школярів у цьому незвичному освітньому процесі.

Як враховуються особливості різних предметів, яким чином зазначається режим роботи? Можливо, це зазначається в розкладі, або журналі, чи створюються рекомендації до виконання освітньої програми. Чи має вчитель, який створив дистанційний курс з власними відеоуроками, практичними роботами, в час своїх занять бути присутнім на платформі 50% часу? Яким чином оцінювати кількість часу, якщо вчителі закладу працюють на дистанційній платформі, де всі активності розписано по часу (інтерактивна відеолекція, завдання, тестування тощо).

У початковій школі дистанційне навчання проходить у контексті вчитель – учень – батьки – вчитель. Доцільним є використання такої технології навчання при карантині, відсутності дитини на уроці, поясненні важких для засвоєння учнями тем. Та, особливо, для тих, хто за станом здоров'я навчається індивідуально, а дистанційне навчання для них дає змогу якісно задовольнити власні потреби у здобутті освіти. Навчальний матеріал, який підлягає впровадженню в інформаційне середовище, повинен бути підготовленим заздалегідь. Він може бути представлений у файлах, розроблених у сторонніх програмних додатках.

Головним складником дистанційного курсу є дистанційний або електронний урок. Це колективна форма навчання, якій властиві постійний склад учнів, певні рамки

занять, жорстка регламентація навчальної роботи над одним і тим же для всіх навчальним матеріалом. За структурою та змістом він повністю відповідає традиційному урокові й залежить від вибору вчителя. Такий урок проводиться в певних часових рамках, при яких вчитель керує індивідуальною і груповою діяльністю учнів з метою засвоєння учнем основ вивченого матеріалу, виховання і розвитку творчих здібностей.

Організовуючи дистанційне навчання для школярів початкової школи, варто пам'ятати, що форма, обсяг, структура, зміст завдань учитель пропонує на власний розсуд.

Пропонуючи завдання для опрацювання, потрібно вказувати порядковий номер сторінки, вправи чи завдання, конкретизувати характер та спосіб його виконання, а також надати учням чіткий інструктаж щодо виконання завдання (прокоментувати виконання завдання в усній, письмовій чи формі відеозвернення).

Залежно від типу пізнавальної активності учнів потрібно підготувати різні за характером завдання: репродуктивні, пізнавально-пошукові, творчі, пізнавально-практичні.

Поточне оцінювання варто здійснювати під час щоденної навчальної діяльності учнів, що дає можливість учителю виявляти, як відбувається процес опанування знань, умінь, навичок, які зустрічаються труднощі. Відповідно до одержаних результатів вчитель вносить певні корективи у процес навчання. Основною функцією такого оцінювання є забезпечення зворотного зв'язку.

Рекомендуємо створити Вайбер/Телеграм/Фейсбук групу (можна

спробувати й Вайбер Спільноту, де вони не будуть бачити телефони одне одного, якщо вже не спілкуються. Це досить безпечно. Важливо просто правильно обрати інструменти та формати взаємодії та спільної роботи.

Під час дистанційного навчання можна скористатися електронними версіями підручників.

Дистанційне навчання передбачає організацію освітнього процесу з використанням трансляцій в режимі відеоконференцій, навчальних та виховних заходів, відвідування онлайнбібліотек, музеїв. Навчання дистанційно в 1-4 класах – зручний індивідуальний графік, своя швидкість сприйняття, підвищення інтересу дитини до знань за допомогою навчальних мультфільмів та комп'ютерних ігор, вивчення англійської з носіями. Особливістю навчання молодших школярів без стресів, незалежно від місця перебування, є необхідність додавання в навчальну діяльність ігор (дидактичних, предметних, розвивальних).

Пропонуємо перелік онлайн платформ для організації дистанційного навчання учнів початкової школи:

Вчи.ua – це міжнародна онлайн платформа, де учні початкової школи всієї України вивчають математику в інтерактивній формі.

URL: <https://vchy.com.ua/>

Освітній портал a+b (<https://miyklas.com.ua/p>) пропонує завдання з математики та інформатики для учнів початкової школи.

Чудо-юдо – безкоштовний сервіс для дітей молодшого шкільного віку, який надає у вільне користування безліч матеріалів для завантаження, в тому числі й авторські розробки викладачів за різними напрямками.

<https://chudo-udo.com/ot-4-do-6-let>

EdEra – безкоштовний освітній проєкт, який ставить за мету зробити освіту якісною і

доступною. У рамках курсів пропонуються інтерактивні лекції, конспекти. У кінці здається

іспит. Для використання матеріалів ресурсу потрібно зареєструватися.

URL: <https://www.ed-era.com/courses/>

Duolingo – допоможе вивчити англійську мову. Навчання проходить в ігровій формі й безкоштовно.

URL: <https://uk.duolingo.com/>

BrainBasketFoundation – допоможе опанувати програмування за допомогою візуальних матеріалів. Діти можуть навчитися створювати ігри, анімацію та багато іншого. Користування ресурсом безкоштовне.

URL: <https://brainbasket.org/ru/besplatnyie-uroki-scratch/>

TheMetropolitanMuseumofArt – Youtube-канал, матеріали якого допоможуть зануритися у світ мистецтва.

URL: <https://www.youtube.com/user/metmuseum>

Google Клас (GoogleClassroom) – це безкоштовний сервіс для навчальних закладів і користувачів з особистими обліковими записами Google. Він економить педагогам час, спрощує організацію навчального процесу та спілкування з учнями. Учителі можуть додавати учнів до курсу самостійно або надсилати їм код для приєднання. Створення курсу займає всього кілька хвилин. Учителі можуть робити оголошення й миттєво створювати обговорення, а учні – ділитися одне з одним ресурсами та відповідати на питання.

КАХУТ (Kahoot) – платформа для створення вікторин, тестів, дидактичних

ігор. Сервіс можна використовувати для виконання завдань на будь-якому пристрої, що має доступ до Інтернету – смартфон, планшет, а вчитель може поставити бали за правильність та швидкість виконання.

ClassDojo — це простий інструмент для оцінки роботи класу в режимі реального часу. Ідея сервісу полягає в тому, щоб допомогти учителям швидко і просто оцінити самостійну роботу учнів, рівень їх дисциплінованості.

Classtime – це помічник учителя для онлайн-тестування і простеження прогресу всього класу в реальному часі.

LearningApps.org – сервіс для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних модулів. Ці модулі можуть використовуватись безпосередньо як навчальні ресурси або для самостійної роботи. Метою роботи є створити загальнодоступну бібліотеку незалежних блоків, придатних для повторного використання та змін. Блоки (вони називаються Вправами) не включені в жодні конкретні сценарії чи програми, тому вони не розглядаються як цілісні уроки чи завдання, натомість їх можна використати у будь-якому доречному методичному сценарії.

НОВА ШКОЛА – цікавіше за підручник – мультимедійні уроки, відібрані у зручній колекції відповідно до шкільних програм з кращих освітніх YouTube-каналів.

Щоденник.ua – шкільна освітня мережа – учителі задають домашні завдання, прикріплюють необхідні файли, відстежують статус виконання. Учні отримують завдання і відправляють у відповідь файли з результатами.

<http://company.shodennik.ua/benefits/education/>

Для самостійного опрацювання учням 4 класів закладів загальної середньої освіти можна також пропонувати завдання для підготовки до ДПА: <https://dpa.in.ua/dpa-2020-4->

[klas/https://www.youtube.com/watch?v=0lGeQnjKAts&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?v=0lGeQnjKAts&feature=youtu.be)

https://www.youtube.com/watch?v=JKZxjm_bxcs&feature=share

Використання платформ дистанційного навчання портал учителів початкових класів «Урок», Вчитель вчителю, учням та батькам сайт osvita.ua – розробки уроків https://osvita.ua/school/lessons_summary/initial/

сайт для розумних батьків

<https://childdevelop.com.ua/>

освітня платформа «МійКлас»

<http://miyklas.com.ua>

Сервіси для вчителів:

Як організувати дистанційне навчання:- <https://naurok.com.ua/webinar/yak-organizuvatidistanciynenavchannya-zadopomogoyu-nauprostitshih-onlayn-resursiv?reg=true>

Формувальне оцінювання: https://www.youtube.com/watch?v=rN_7w3Sd3Eg

Формувальне оцінювання: <https://www.youtube.com/watch?v=0YcO7KNKrwс>

Формувальне оцінювання навчальних досягнень молодших школярів :

<https://www.youtube.com/watch?v=x-ToQQFy3NI>

Презентації до уроків — <https://gdz4you.com>

Лепбук. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. І.Большакова

<https://www.youtube.com/watch?v=xRRqIOk0vXg>

Сторітеллінг. Онлайн-курс для вчителів початкової школи І.Большакова

- <https://www.youtube.com/watch?v=2aYHz1U19U8>
М.Пристинська Щоденні 5
<https://www.youtube.com/watch?v=Pc-gqUlsiR8>
М.Пристинська Щоденні 3
<https://www.youtube.com/watch?v=VCIAoATNANI>
М.Пристинська Математика
<https://www.youtube.com/watch?v=Pc-gqUlsiR8>
Цікава наука на каналі YouTube
<https://www.youtube.com/channel/UCMIV E71tHEUDkuw8tPxtzSQ>
Весела абетка – дитяча сторінка для маленьких українців: абетки, казки, усмішки, приказки, скоромовки, загадки, лічилки.
<http://abetka.ukrlife.org/>
Казкар – дитячий сайт для читання слухання улюблених казок.
<http://kazkar.info/>
Ютуб канал «ПЛЮСПЛЮС»
<https://www.youtube.com/user/plusplustv/videos>
Книга-мандрівка. Україна
https://www.youtube.com/channel/UCHq5vXBXgKpU0_Nxl8pDKyw/videos
Джміль – журнал для дітей віком від 4 до 104 років, їхніх батьків і педагогів
<https://jmil.com.ua/2020-1>
- Завдання для пілотних класів
<https://svitdovkola.org/pilot/3>
Розвиток дитини - сайт для розумних батьків
<https://childdevelop.com.ua/>
Онлайн-ресурси для компетентнісного навчання учнів початкових класів з предмета «Я досліджую світ»
https://www.youtube.com/channel/UCY_LWkira26QFu1oFDqfXSA/videos
Ведення читацького щоденника, створення власного лепбука, книжки
<https://uk.etcetera.media/lepbuk-yak-zrobiti-svoyimi-rukami-i-de-skachati-shabloni.html>
Цікаві українські освітні канали
Цікава наука на каналі YouTube
<https://www.youtube.com/channel/UCMIV E71tHEUDkuw8tPxtzSQ>
Онлайн тести, завдання з інтерактивного навчання для учнів, батьків, вчителів – сайт шкільної та дошкільної освіти Learning.ua <https://learning.ua/>
Вправи для покращення письма
<https://vseosvita.ua/news/dytyna-pohano-pyshe-proponuiemo-vpravy-dlia-aktyvizatsiimozkovoii-diialnosti-6719.html?rl=600846>

Стаття надійшла до редакції
10 квітня 2022р.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

УДК 373.5.017.4

Ярослава ЯРЕМЕНКО

*студентка факультету педагогіки і фінансово-екномічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж*

Науковий керівник:

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик,
к.пед.н, доц. Дровозюк Л.М.*

Annotation: The article reveals the meaning of the concept of "civic competence of students in grades 5-9". The purpose and pedagogical conditions of formation of civic competence of pupils of 5-9 classes in the course of training are defined.

Key words: competence approach, civic competence, interactive teaching methods.

Постановка проблеми. У основі освітнього процесу сучасної школи лежить компетентнісний підхід і серед ключових компетентностей - громадянська, пов'язана з ідеями демократії, справедливості, рівності прав людини, усвідомлення рівних прав і можливостей, повага до прав інших осіб, ідентифікація себе як громадянина України.

Стан дослідження проблеми. На сучасному етапі формуванню громадянськості компетентності учнів присвячені дослідження М. Бабкіної, Н. Бібік, О. Вишневського, О. Ковальчук, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, В. Шахрай. У працях науковців розкрито різні аспекти громадянського виховання учнів, однак поки що відсутня системна публікація, у якій би розглядалося формування громадянської компетентності учнів у сучасних умовах.

Зокрема залишаються відкритими й мало дослідженими ті аспекти проблеми формування громадянської компетентності учнів, що пов'язані з розробкою сучасного змісту громадянського виховання, теоретичним обґрунтуванням педагогічних умов формування громадянської компетентності учнів при викладанні різних навчальних предметів та у позаурочній роботі.

Мета статті – теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування громадянської компетентності учнів 5-9 класів у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу.

Сучасний розвиток шкільної освіти пов'язаний з впровадженням компетентнісного підходу до змісту та організації навчально-виховного процесу. Під поняттям «компетентність» розуміють набуту особистістю шляхом навчання систему знань, умінь, навичок і ставлень, що дають їй змогу ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виду діяльності. [2, с. 64].

Громадянська компетентність у Державному стандарті базової середньої освіти (2021р.) визначена спільно з соціальною компетентністю. Це компетентності, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

- спроможність діяти як відповідальний громадянин, брати участь у громадському та суспільному житті, зокрема закладу освіти і класу, спираючись на розуміння загальнолюдських і суспільних цінностей, соціальних, правових, економічних і політичних принципів, ідей сталого розвитку суспільства, співіснування людей та спільнот у глобальному світі, критичне осмислення основних подій національної, європейської та світової історії, усвідомлення їх впливу на світогляд громадянина та його само ідентифікацію [1].

Проведений аналіз літератури та зроблені на його основі узагальнення

підходів до структурування громадянської компетентності, дають підстави визначити її основні елементи:

мотиваційні. Здатність виявляти інтерес до аналізу взаємозв'язків, механізмів діяльності соціального оточення, соціальних інститутів і суспільства, виявляти ініціативу, наміри, бажання, прагнення особистості досягати поставлених цілей чи уникати їх, здійснювати заплановане чи відмовлятися від його реалізації;

ціннісні. Цільові установки соціальної діяльності, здатність брати на себе відповідальність, підтримувати і інших, вибудовувати з ними взаємодію на паритетних основах усвідомлення й визнання таких цінностей як особистість, гідність людини, толерантність, демократичні принципи життя, повага до прав і свобод людини, демократичних норм, інститутів громадянського суспільства, законів держави;

когнітивні. Громадянознавчі знання, уявлення щодо себе, своїх соціальних ролей, соціальних інститутів, сприйняття тих установок, у межах яких відбувається діяльність, знання про права та свободи людини, механізми їх захисту, принципи функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, знання прийомів взаємодії із соціальним оточенням, способів впливу під час ухвалення рішень та захисту власних інтересів;

операційно-поведінкові. Готовність і здатність орієнтуватись у ситуації, прагнення вплинути на те, що відбувається, готовність до компетентної участі в суспільному житті, спроможність ухвалювати рішення, контролювати свою діяльність, навчатися самостійно, вміння взаємодіяти із соціальним оточенням.

Результативність при формуванні громадянської компетентності у великій мірі залежить від вибору методів навчання, серед яких пріоритетна роль належить активним і інтерактивним, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, розвиток ініціативи й творчості учнів, актуалізацію комунікації, формування критичного мислення, вміння міркувати, аналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, аналізувати проблеми, робити власні висновки, поважати інтереси та права інших, самореалізовуватись, брати участь у громадському житті [6, с. 127].

Аналіз досвіду роботи учителів з формування громадянської компетентності учнів показав, що ефективними є такі інтерактивні методи – «мозковий штурм», «коло ідей», «відкритий мікрофон» та ін. Завдяки цим методам можна вивчати Конституцію та інші закони України. Важливо, щоб вивчення матеріалу закінчувалося прийомом рефлексії. На цьому етапі відбувається осмислення учнями вивченого, адаптація нових понять до особистісної системи знань, закріплення знань. На цьому етапі використовують методи: «метод ПРЕС», «займи позицію», моделювання ситуацій. Учителі позитивно оцінюють роботу у малих групах. Поширеним методом формування громадянської компетентності є також проектний метод.

Проектна діяльність сприяє навчання демократичному громадянству через залучення учнів до активної суспільної діяльності, де вони отримують досвід прийняття рішень щодо проблем громади. Така діяльність спрямована на розвиток особистості підлітка, на його здатність до самовизначення та самовдосконалення, на

формування у нього громадянських якостей та компетентностей [4, с.19].

Досліджуючи проблеми громади, підлітки обговорюють фундаментальні громадянські цінності демократичної взаємозалежності та взаємодії. Вони вчать розуміти складність і взаємозалежність соціальних проблем, толерантному ставленню до поглядів і позицій інших людей, що є передумовою взаєморозуміння та співпраці.[5, с.159].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, потреба у формуванні в учнів громадянської компетентності визнається суспільством і державою як одне з найголовніших завдань сучасної освіти та нової української школи, тому учителі мають створити відповідні педагогічні умови. Серед них:

- надати молодому поколінню знання про основи демократичного устрою, права та обов'язки громадян;

- сформувати мотивацію та основні вміння, необхідні для відповідальної участі у громадському житті на рівні школи, своєї громади, країни;

- створити умови щодо набуття досвіду демократичної поведінки та комунікативної взаємодії;

- використовувати активні та інтерактивні методи навчання, які формуватимуть критичне мислення, власну думку, активну життєву позицію, соціальні навички.

Дослідження показало, що проблема формування в учнів громадянської компетентності є багатогранною і потребує всебічного розгляду. Перспективними є дослідження формування даної компетентності в умовах інформаційного суспільства, дистанційного навчання, під час вивчення різних освітніх галузей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.02.2021).

2. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Київ: Богдана, 2003.

3. Магдич Т. І. Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгводидактичних категорій. *Формування громадянської компетентності учнівської молоді як лінгводидактична проблема. «Інноваційна педагогіка»*. Науковий журнал: Випуск 28, 2020. 82с.

4. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. №23. С.18 -20

5. Чернуха Н. М. Формування громадянськості учнівської молоді: інтеграція соціальних впливів суспільства: монографія / за заг. наук. ред. Н. М. Чернухи. Луганськ : Альма-матер, 2006. 306 с.

6. Шахрай В.М. Громадянська компетентність особистості як проблема сучасного суспільства. *Український соціум*. 2008. № 2 С.123-135

*Стаття надійшла до редакції
10 квітня 2022р.*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

УДК 373.3.015.3:005.32]:81'243

Яна СТЕЦЮК

студентка педагогічного факультету та фінансово-економічної діяльності

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж

Науковий керівник:

викладач кафедри германської та слов'янської філології,

к.пед.н Головська І.В.

***Annotation.** The article reveals the importance of using interactive teaching methods in forming learners' motivation in English language learning. It is emphasized that the peculiarity of interactive methods is the high level of emotional and spiritual unity of the participants. The basic methodical principles of interactive learning are described. The most effective methods of interactive learning in cooperation with primary school pupils are analyzed.*

***Key words:** learners' motivation in English language learning, interactive teaching methods, interactive learning, method "microworlds", method "interview", method "decision tree", method "brainstorming", method "portfolio".*

Постановка проблеми. Сьогодні в іншомовній освіті широко використовуються інтерактивні методи навчання. Використання зазначених методів призводить до високої ефективності освітнього процесу завдяки активізації інтересу та формування позитивної мотивації учнів до вивчення іноземної мови. Інтерактивні методи ґрунтуються на особистісно-орієнтованому підході до організації навчання, спрямовані на розвиток не тільки творчого потенціалу того, хто навчається, а й здібностей думати та швидко реагувати, покращуючи комунікативні навички.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запровадження інноваційних технологій в освітній процес, важливе місце серед яких займають інтерактивні, це основний напрямок удосконалення системи вивчення іноземної мови в сучасній школі. Суть інтерактивного навчання висвітлено в працях Н. Балицької, Г. Волошиної, О. Глотова, Н. Побірченко, А. Пометун, Л.

Пироженко та інших. Проблема використання інтерактивних методів знайшла відображення в наукових працях таких вчених, як І. Бех, Л. Ніколаєва, О. Панченко, Н. Стецур та інших.

Мета та основні завдання дослідження – визначити роль інтерактивних методів навчання у формуванні мотивації молодших школярів до вивчення іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні дослідники визначають інтерактивне навчання як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, спосіб пізнання, здійснюваний у формі спільної діяльності учнів, при якій всі учасники взаємодіють одне з одним, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії інших і свою власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу співробітництва з вирішення проблеми

Слово «інтерактив» походить від англійського «interact» («inter» – «взаємний», «act» – діяти). Інтерактивність – здатність взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу з ким-небудь (людиною) або чим-небудь (наприклад, комп'ютером). Освітній процес організований таким чином, що всі учні є залученими у процес пізнання, вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і про що думають. Особливістю інтерактивних методів є високий рівень взаємно спрямованої активності суб'єктів взаємодії, емоційне, духовне єднання учасників. У порівнянні з традиційними формами ведення занять, в інтерактивному навчанні змінюється взаємодія вчителя та учнів: активність вчителя поступається місцем активності учнів, а завданням вчителя стає створення умов для їх ініціативи. У ході діалогового навчання учні оволодівають умінням критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, толерантно ставитися до альтернативної думки, приймати помірковані рішення, брати участь в дискусіях, спілкуватися з іншими. Для цього на уроках іноземної мови проводиться парна і групова робота, застосовуються технології дослідницьких проєктів, рольові ігри, здійснюється робота з різними джерелами інформації, активізується творчий потенціал учнів. Учень стає повноправним учасником освітнього процесу, його життєвий досвід стає основним джерелом навчального пізнання. Вчитель не створює умови, де учні пасивно сприймають інформацію, а спонукає їх до самостійного пошуку і виконує функцію помічника в роботі.

Використання інтерактивних методів на уроці іноземної мови сприяє реалізації наступних завдань:

- пробудження інтересу учнів до навчання;
- заохочення активної участі кожного в процесі оволодіння іноземною мовою;
- сприяння ефективному засвоєнню навчального матеріалу;
- формування багатопланового впливу на учнів;
- формування зворотного зв'язку (через реакції учнів);
- формування в учнівському колективі позитивних взаємовідносин;
- формування життєвих компетентностей;
- сприяння зміні поведінки

Оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю в загальноосвітніх навчальних закладах може відбуватися відповідно до наступних форм / моделей навчання:

- 1) пасивної – учень виступає в ролі «об'єкта» навчання (слухає і спостерігає);
- 2) активної – учень виступає «суб'єктом» навчання (здійснює самостійну роботу, творчі завдання, роботи / проєкти, тощо);
- 3) інтерактивної – взаємодія, рівноправне партнерство. Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем. Виключається домінування будь-якого учасника освітнього процесу або будь-якої ідеї. З об'єкта впливу учень стає суб'єктом взаємодії, він самостійно бере активну участь у процесі навчання, слідуючи своїм індивідуальним маршрутом

Усі технології інтерактивного навчання можна умовно поділити на неімітаційні та імітаційні. Неімітаційні технології не припускають побудову моделей досліджуваного явища і діяльності. В основі імітаційних технологій лежить імітаційне або імітаційно-ігрове моделювання, тобто відтворення в умовах навчання процесів, що відбуваються в реальній системі комунікації.

Сучасна педагогічна наука володіє цілим арсеналом інтерактивних підходів, серед яких можна виділити наступні:

- творчі завдання;
- робота в малих групах;
- навчальні ігри (рольові ігри, імітації, ділові ігри);
- використання громадських ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії);
- соціальні проекти та інші позааудиторні методи навчання (змагання, інтерв'ю, фільми, вистави, виставки);
- вивчення і закріплення нового матеріалу (інтерактивна лекція, робота з наочними посібниками, відео- та аудіоматеріалами, «учень в ролі вчителя», «кожен вчить кожного», мозаїка, використання проблемних питань);
- тестування;
- розминки;
- зворотній зв'язок;
- дистанційне навчання;
- обговорення складних і дискусійних питань і проблем (займи позицію, шкала думок, тощо);
- вирішення проблем («дерево рішень», «мозковий штурм», «аналіз казусів», тощо);
- тренінги.

Основні методичні принципи інтерактивного навчання:

– ретельний добір робочих термінів, навчальної, професійної лексики, умовних понять (розробка глосарію);

– всебічний аналіз конкретних практичних прикладів професійної діяльності, в якій учні виконують різні рольові функції;

– підтримка з усіма учнями безперервного візуального контакту;

– активне використання технічних засобів, у тому числі роздаткового і дидактичного матеріалу у вигляді таблиць, слайдів, навчальних фільмів, роликів, відеокліпів, відеотехніки, за допомогою яких ілюструється досліджуваний матеріал;

– постійна підтримка вчителем активної внутрішньогрупової взаємодії, зняття ним напруженості у взаєминах між учасниками, нейтралізація «гострих» кроків і дій окремих груп учнів;

– оперативне втручання вчителя у хід дискусії в разі виникнення непередбачених труднощів, а також з метою пояснення нових положень навчальної програми;

– інтенсивне використання індивідуальних завдань (домашні контрольні завдання самодіагностичного або творчого характеру, тощо);

– організація просторового середовища – «ігрового поля», яке повинно сприяти активізації діяльності учнів;

– виконання ігрових ролей з урахуванням індивідуальних творчих та інтелектуальних здібностей;

– формування навичок прийняття рішень в умовах жорсткого регламенту часу і наявності елемента невизначеності в інформації

Організація інтерактивного навчання передбачає:

- знаходження проблемного формулювання теми, цілей і питань заняття;
- підготовку навчального простору до діалогу, до активної роботи;
- формування мотиваційної готовності учнів і вчителя до спільних дій у процесі пізнання;
- створення спеціальних ситуацій, що спонукають до інтеграції зусиль для вирішення поставленого завдання;
- вироблення і прийняття правил рівноправного співробітництва для учнів і вчителя;
- використання «стимулюючих» прийомів спілкування: доброзичливі інтонації, вміння ставити конструктивні питання, тощо;
- оптимізацію системи оцінки процесу пізнання і результатів спільної діяльності;
- розвиток загальногрупових і міжособистісних умінь і навичок аналізу і самоаналізу. Вибір того чи іншого інтерактивного методу часто залежить від етапу засвоєння знань учнями на уроці іноземної мови що відображено на таблиці 1.

Таблиця 1

Етапи засвоєння знань	Інтерактивні методи
Мотивація навчальної діяльності	«Мозковий штурм», «Мікрофон»
Сприймання, осмислення і розуміння навчального матеріалу	«Мозковий штурм», «Карусель», «Коло ідей», «Обговорення проблем у загальному колі», «Навчачи – учусь», «Ажурна пилка», «Незакінчені речення».
Закріплення навчального матеріалу	«Аналіз ситуації», «Дерево рішень», «Робота в парах», «Робота в малих групах», «Ротаційні трійки», «Карусель», «Розігрування ситуації за ролями».
Застосування знань, умінь і навичок	Метод «Прес», «Акваріум», «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Дискусія», «Дебати».

Серед найбільш ефективних методів інтерактивного навчання, що сприяють формуванню позитивної мотивації молодших школярів до вивчення іноземної мови можемо виділити такі:

Імітаційні ігри, відомі також як «мікросвіти» (microworlds) – являють собою своєрідні «тренажери», які розвивають системне мислення, навички прийняття рішень в динамічно мінливому навколишньому середовищі. Імітаційні ігри

являють собою своєрідну «лабораторію навчання», в якій моделюється реальна ситуація, і учасники експерименту можуть застосувати свої навички прийняття рішень до модельованої ситуації **Інтерв'ю** – термін походить від англійського «interview» – бесіда. За змістом, інтерв'ю діляться на групи: документальні інтерв'ю; інтерв'ю думок; інтерв'ю «прес-конференція». Суб'єктом інтерв'ю може виступати як вчитель, так і учні, які підготували інформацію за заданою темою.

Колективні рішення творчих завдань.

Під творчими завданнями розуміються такі навчальні завдання, які вимагають від учнів не простого відтворення інформації, а творчості, оскільки завдання містять більший або менший елемент невідомості і мають, як правило, кілька підходів.

Метод навчання в парах (спаринг-партнерство). Спаринг (від англ. sparring) – в боксі тренувальний бій з метою всебічної підготовки до змагань. Спаринг-партнер – суперник в різних тренувальних змаганнях. Відповідно, спаринг-партнерство як форма організації позааудиторної самостійної роботи являє собою різновид парної роботи, в якій учні, виконуючи роль суперників в змаганні, виконують завдання по заздалегідь заданому вчителем алгоритму

Метод «дерево рішень». Використання методу «дерево рішень» дозволяє оволодіти навичками вибору оптимального варіанту рішення, дії, тощо. Побудова «дерева рішень» – практичний спосіб оцінити переваги і недоліки різних варіантів. На етапі пропозиції варіантів, і на етапі їх оцінки можливе використання методу мозкового штурму **Метод «мозкового штурму»** – метод, при якому приймається будь-яка відповідь учня на поставлене запитання. Важливо не давати оцінку

висловлюваним точкам зору відразу, а приймати все і записувати думку кожного на дошці або аркуші паперу. Учасники повинні знати, що від них не вимагається обґрунтувань або пояснень відповідей. «Мозковий штурм» – це простий спосіб генерування ідей для вирішення проблеми. Під час мозкового штурму учасники вільно обмінюються ідеями у ході їх виникнення таким чином, що кожен може розвивати чужі ідеї.

Метод портфоліо – (portfolio-портфель, англ. – папка для документів) – сучасна освітня технологія, в основі якої використовується метод автентичного оцінювання результатів освітньої діяльності.

Освітня експедиція (жива паралель) – навчання через живе спостереження і проживання, занурення в закономірності розвитку, що діють всюди. Освітня експедиція – це безпосередній контакт із зовнішнім освітнім середовищем, її конкретним освітнім об'єктом.

Перегляд та обговорення навчальних відеофільмів. Навчальні та науково-пізнавальні відеофільми відповідного змісту можна використовувати на будь-якому з етапів занять і тренінгів відповідно до їх теми, цілей і завдань, а не тільки як додатковий матеріал. Перед показом фільму вчителю необхідно поставити перед учнями кілька ключових питань. Це буде основою для подальшого обговорення. Можна зупиняти фільм на заздалегідь відібраних кадрах (моментах) і проводити обговорення. В кінці заняття необхідно спільно з учнями підбити підсумки.

Робота в малих групах це одна з найпопулярніших стратегій, так як вона дає всім учням можливість брати участь в роботі, практикувати навички співпраці, міжособистісного спілкування (зокрема,

вміння активно слухати, виробляти загальну думку, вирішувати розбіжності, що виникають)

Також хотіли б звернути увагу на використання інтерактивних вправ у процесі формування комунікативної компетентності учнів молодшого шкільного віку. Наведемо приклади таких вправ.

Тема: **Кімната**

Гра- змагання (аудіювання, монолог-опис) (вправа для учнів 4 класу)

Мета: закріпити лексичні одиниці до теми «Кімната», розвивати навички аудіювання.

T: Work in groups. Listen and do.

1. There is a window on the left.
2. There is a table in the left corner.
3. There is computer on the table.
4. There is a chair at the table.
5. There is a TV set next to the table.
6. There is a wardrobe in the right corner.
7. There is a bed on the right.
8. There is a bookcase near the bed.
9. There is a carpet in the middle.

Хід гри. Три – чотири команди. Кожній команді роздають картинки з меблями. Завдання кожної команди правильно розставити меблі в кімнаті, слухаючи пропозиції вчителя. Чия команда правильно розставить меблі, та й перемогла. Завдання ускладнюється тим, що один учень повинен описати кімнату.

Check. Do you like the room? What room is it?

Cl: A bedroom.

Тема: **Дозвілля**

Інтерактивна вправа: «Робота в парах» (вправа для учнів 3 класу)

Мета: закріпити лексику з теми та опрацювати вживання структури «What do you like to do? What does your (friend, sister, brother) like to do?»

Хід гри. Учитель об'єднує учнів в пари, визначає, хто першим буде ставити питання, а хто буде відповідати на ці питання. Потім учень, який відповідав на питання, ставить питання, а той, хто ставив питання, відповідає на них.

Таким чином, відбувається опрацювання не лише вживання лексики за темою, а й контрастування do you і does your (friend, sister, brother, cousin).

Тема: **Природа**

Інтерактивна вправа: «Мозковий штурм» (вправа для учнів 3 класу)

Мета: повторити лексичні одиниці з теми, розвивати навички вживання цих лексичних одиниць.

Хід гри. Учні об'єднують у дві команди. Учитель викликає по одному гравцю від кожної команди й називає їм якийсь овоч або фрукт. Представники команд повинні назвати слова, що з ним асоціюються так, щоб гравці їхньої команди могли здогадатися, що це за овоч або фрукт.

Тема: **Шкільне життя**

Інтерактивна вправа: «Незакінчене речення» (вправа для учнів 4 класу)

Мета: повторити й закріпити лексичні одиниці теми

Хід гри. Учні отримують по дві частини речення, які потрібно з'єднати, щоб отримати правильне речення.

1. We draw and paint
a) at Math lesson
2. We play games
b) at Music lesson
3. We sing song
c) at English lesson
4. We count and do sums
d) at Reading lesson
5. We read and write English
e) at Sport lesson
6. We read texts and learn poems
b) at Art lesson

Тема: **Я, моя родина та друзі**
Інтерактивна вправа: «Мікрофон» (вправа для учнів 2 класу)

Мета: повторити й активізувати лексичні одиниці до теми, сприяти самостійному вживанню опрацьованих лексичних одиниць.

Хід гри. Учні пропонуються уявний мікрофон, який вони передають один одному, по черзі беручи слово. Учні розказують, які родичі є у них: I have a father. I have a mother. I have a cousin. I have a niece. I have a nephew etc.

Тема: **Тваринний світ**

Інтерактивна вправа: «Карусель» (вправа для учнів 4 класу)

Мета: активізувати в мовленні учнів вживання лексики за темою.

Хід гри. Розставляються стільці для учнів у два кола. Учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а в зовнішньому - обличчям. Внутрішнє коло - нерухоме. Учні задають питання: "What animals live in the forest?" Зовнішнє коло - рухоме, учні задають питання: "What animal do you like most of all?"

Потім учні міняються місцями. Мета - пройти все коло, виконуючи завдання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання своєї точки зору стосовно тієї чи іншої проблеми, спільне вирішення питання на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), де учень і учитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Саме в такій атмосфері можна очікувати продуктивного засвоєння навчального

матеріалу, формування та розвитку вмінь і навичок для його практичного використання, активізації інтересу та формування позитивної мотивації до вивчення іноземної мови. У підсумку, можемо зазначити, що ефективність застосування інтерактивних технологій підвищується засобами комплексного використання різноманітних методів використання інтерактивного навчання в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Альперіна В. Ю. Психологічні проблеми організації домашнього навчання іноземної мови на ранніх етапах онтогенезу: Автореф. дис канд. психол. наук / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К., 2002. 20 с.
2. Амонашвілі Ш.А. «Можливість навчання без відміток у початкових класах». «Експериментальні дослідження з проблем перебудови
3. Ананьев Б.Г. «Развитие детей в процессе начального обучения и воспитания». *Проблеми обучения и воспитания в начальной школе*. М., 2000. С. 221.
4. Ананьев Б.Г. «Психология педагогической оценки». *Вибрані психологічні праці*. Том 2. М., Просвітництво, 1999. С. 59–129
5. Андреева А.О. Формування соціокультурної компетенції учнів шляхом міжпредметної інтеграції. Миколаїв, 2013. 142 с.
6. Бабанський Ю. К. «Оптимізація навчально-виховного процесу в навчальній діяльності». М., Просвітництво, 2000. 205 с.
7. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богущ; Авт. кол-в: Богущ А.М. та ін. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
8. Божович Л.И. «О некоторых проблемах и методах изучения личности школьника». *Вопросы психологии личности школьника*. М., Просвещение, 2008. С. 28–35

Стаття надійшла до редакції

19 квітня 2022р.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ БАЗОВОЇ ШКОЛИ ЦІНІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ

УДК 373.5.015.31:57.081.1

Катерина ФОРОСТЯНА

*студентка факультету педагогіки і фінансово-еконімічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж*

Науковий керівник:

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик,
к.пед.н, доц. Дровозюк Л.М.*

Annotation: *The article reveals the role of interactive forms, methods and means of education in the formation of valued attitude toward nature in basic school students. Possibilities of modern methods and means of nature science education for organization the emotional and evaluative activities of environmental orientation in educational process of secondary school are revealed.*

Keywords: *interactive method, nature, values, valuable attitude.*

Постановка проблеми. В наш час до актуальних проблем людства відносять екологічні проблеми, які зумовили необхідність формування у зростаючого покоління ціннісного ставлення до природи та її ресурсів. Тому важливо використовувати доцільні та цікаві для учнів методи навчання для формування ціннісного ставлення до природи та заохочення до збереження природних ресурсів.

Стан дослідження проблеми. Проблема екологічної освіти і формування ціннісного ставлення до природи стали предметом досліджень М. Дробноход, Т. Лукашенко, В. Крисаченка, М. Колесник, О. Колонькової, К. Магрламової, В. Г. Пустовіт, В. Сухомлинського.

Мета дослідження – розкрити суть інтерактивних методів навчання для формування в учнів ціннісного ставлення до природи.

Виклад основного матеріалу.

Для учнів природа – це дещо цілісне, єдине, що викликає яскраві позитивні емоції. Для кожного вона відкривається в особливих особистісно значущих життєвих обставинах: дехто запам'ятав на все життя квітучий травневий бабусин садок, хтось відчув непереборний потяг до природи після першої мандрівки до осіннього лісу.

Під ціннісним ставленням учня/учениці до природи ми розуміємо інтегративну якість особистості, яка виявляється у інтересі до об'єктів природи, бережливому ставленні до них, свідомої екологічної поведінки.

Як свідчать наукові дослідження та педагогічний досвід, у процесі формування в учнів ціннісного ставлення до природи ефективними є інтерактивні методи навчання, оскільки вони забезпечують

формування в учнів умінь аналізувати, порівнювати, виділяти головне, критично мислити та приймати самостійні рішення. У різноманітних видах інтерактивної навчальної діяльності в учнів розвиваються увага, спостережливість, пізнавальні інтереси. Окрім того, інтерактивні методи навчання сприяють розвитку громадянських якостей, навичок роботи в команді, прийняття спільних рішень.

Наприклад «метод мозкової атаки» дозволяє розв'язувати проблемні завдання протягом короткого проміжку часу. Його можна використовувати в різних видах діяльності: в роботах з малими та великими навчальними групами, командами, індивідуальній роботі.

«Круглий стіл» - метод, який використовують для обговорення екологічних проблем з підлітками та старшокласниками. Учасники «круглого столу» можуть обговорювати складні питання, серйозно аргументувати підходи до їхнього вирішення, а також повідомити про вдалий і невдалий досвід.

«Метод ціннісного аналізу» – спосіб розгляду чогось із позицій ціннісної значимості. На уроках необхідно вчити школярів оцінювати та цінувати (визнавати значення, цінність) об'єкти та явища природи з моральних, естетичних позицій, пояснюючи та виправдовуючи те, що здається на перший погляд незвичним чи протиприродним. Предметом аналізу та обговорення можуть бути не лише вчинки людей відносно об'єктів природи, а й самі ці об'єкти.

О. Колонькова підкреслює, що старші школярі вчаться оцінювати реальне буття природи з позицій поета, художника, дослідника, висловлюють власне

суб'єктивне ставлення світу природи, шукають у ньому ціннісний сенс. Наприклад, працюючи на тему «Сонячна система», діти відповідають на запитання: «Що розкажуть про сонце люди різних професій: астроном, землероб, художник?», «Чи можливе життя на землі без сонячного світла та тепла?». На основі відповідей учні формулюють ціннісні судження. [3, с. 52]

«Метод ідентифікації» – метод розуміння «іншого», що представляє здатність людини подумки поставити себе на місце «іншого», в тому числі рослини, тварини. При цьому використовуються логічні операції: порівняння, аналіз, узагальнення та ін. Ідентифікуючи себе з якимось природним об'єктом, молодші школярі вчаться «входити» у світ природи (відчувати себе його частиною, відчувати свою злиття з ним) і розуміти його (усвідомлювати екологічні зв'язку та закономірності).

«Метод емпатії» – метод розуміння «іншого», що представляє здатність переживати ті ж емоційні стани, які відчуває інший (людина) через ототожнення з нею (співпереживання). Емпатія – це входження в стан іншого без оцінки та прийняття будь-якого його переживання незалежно від способу вираження. Емпатія проявляється як емоційний відгук, співчуття, що спонукає до надання допомоги. На уроках вивчення навколишнього світу дітям задаються питання, що актуалізують прояв емпатії до живих істот. [2, с. 24]

«Метод ціннісної рефлексії» – метод усвідомлення свого внутрішнього світу, що представляє здатність аналізувати власні переживання та вчинки. Метод стимулює усвідомлення стратегії власної поведінки у природі та мотивів діяльності. Школярам пропонується створити карту хороших

вчинків. Діти згадують випадки, коли вони зробили корисне для навколишнього середовища і позначають на лінії свої гарні вчинки малюнками, символами. [3, с. 4–8].

«Метод вибору осмислених цінностей» – спосіб відбору об'єктів та явищ за ознакою їхньої цінності для суб'єкта. У школярів мотиви діяльності часто задаються не свідомою цінністю, а інтуїтивним, емоційним рішенням. Наприклад, багато дітей просять батьків завести кошеня або цуценя. Школярам пропонується вибрати, який подарунок вони хотіли б отримати на день народження: живе кошеня або іграшкове. Учні оцінюють свої можливості для догляду за цуценям та іграшкою, навчаються визначати свої реальні потреби та контролювати бажання.

«Метод біографій» – спосіб усвідомлення цінності світу «іншого» (об'єкта природи, винаходу, речі тощо) через опис минулих етапів «життя». Метод реалізується у вигляді реконструкції «життєвого шляху» будь-якого об'єкта (наприклад, олівця, книги), починаючи від видобутку вихідної сировини та її первинної переробки та закінчуючи транспортуванням предмета від заводу виробника до магазину. Діти вивчають довгий і важкий шлях народження виробу, моделюючи ланцюжки перетворень, які відбуваються у процесі переробки природної сировини, роблять висновок, що у звичайні речі, якими ми користуємося, вкладено працю та знання багатьох людей. [1, с. 67]

Таким чином, освіта сьогодні має розумітися насамперед як робота із смислами, цінностями. Одним з основних напрямів формування в підлітків ціннісного ставлення до природи є поєднання знань екологічної спрямованості з практичним їх

застосуванням. Для цього слід організувати екологічно спрямовану діяльність підлітків у такий спосіб, щоб самі вони відчули брак відповідних знань і необхідність їх поповнення у процесі навчання й самоосвіти. Досягти можна цього шляхом інтерактивної взаємодії, використання системи завдань репродуктивного і творчого характеру

Формування в учнів ціннісного ставлення до природи відбувається під час вивчення різних освітніх галузей, зокрема, мовно-літературної. Мова і література мають значний екологічно-ціннісний потенціал, оскільки вони впливають на емоційно-ціннісну сферу особистості різними чинниками: змістом творів, словом, формою творів (проза, поезія, драма),

літературними та мовними засобами (епітет, метафора, алегорія, символ, гіпербола, прикметник та ін.).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже з'ясовано, що інтерактивні методи навчання сприяють активізації навчальної діяльності учнів, формуванню у них власної думки з приводу тих чи інших екологічних проблем, навчають прийняттю рішень, роблять освітній процес цікавим і творчим. Проблема формування в учнів ціннісного ставлення до природи глибока і багатоаспектна. Тому подальших досліджень потребують інші групи методів, а також засоби формування в учнів ціннісного ставлення до природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гуз К. Ж. Методика навчання природознавства в старшій школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.
2. Журавльова Л.П. Психологія емпатії. Монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 24 с.
3. Колонькова О.О. Врахування специфіки сільського та міського середовища у вихованні ціннісного ставлення школярів до природи : Київ : Центр екологічної освіти та інформації, 2004. 52 с.
4. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. Київ : Рідна школа, 2011. № 8, 4–8 с.

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.5.016:78

Чміхаленко В. С

*студентка факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж*

Науковий керівник:

*викладач кафедри дошкільної освіти та музичного мистецтва
к.пед.н Гаврилюк О.А..*

Annotation. The article considers the use of music therapy in music lessons in school education. The urgency of the problem is determined, scientific sources are analyzed, according to which the need for the use of music therapy in the educational process is determined in order to activate the creative potential and positive impact on the emotional sphere of the student.

Methods of music therapy (trainings, creative methods, vocal, motor improvisation, etc.) are analyzed. The forms of work used in music therapy are determined: musical-motor games and exercises; mental and somatic relaxation with music; singing; playing musical instruments and rhythmic recitation pantomime musical story, etc. The ways of their use in music lessons in school institutions are substantiated.

Key words: music therapy, music art, forms, methods, school education institutions.

Постановка проблеми (актуальність).

Провідною метою сучасної шкільної освіти, зокрема згідно з концепцією «Нова українська школа» є всебічний розвиток школярів, їх здібностей, компетентностей і наскрізних умінь відповідно до індивідуальних особливостей і потреб. А тому першочерговим завданням є не просто навчати школярів, а й розуміти глибину їхніх переживань, формувати в учнів позитивне ставлення до навчання, підтримувати дитячу радість пізнання. В даному аспекті, арт-терапевтичні технології, зокрема музикотерапевтичні засоби є запорукою вирішення зазначених завдань, адже за допомогою музичного мистецтва учні пізнають себе, свої почуття й переживання, навколишній світ.

Актуальність проблеми підкреслюється і важким сьогоденням України, руйнуючими обставинами, в яких опинилися велика кількість людей та, особливо, дітей. Війна спричинила масштабну суспільну кризу, міграційні процеси суспільства в усіх сферах життя та, як наслідок, – адаптаційні психологічні труднощі. А тому вкрай важливим є створити відповідні умови для подолання складних життєвих ситуацій. Музикотерапія як педагогічний, психологічний, мистецтвознавчий інтеграційний інструмент є необхідним корекційним засобом психологічної гармонізації дітей, а заняття музичним мистецтвом, художньо-творча діяльність через позитивні враження сприятимуть

нормалізації вразливої та чутливої дитячої психіки.

Аналіз наукових джерел. Вплив на всебічний гармонійний розвиток особистості засобами мистецтва у своїх працях висвітлювали такі відомі педагоги як Я. Коменський, Дж. Локк, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Р. Штайнер. В. Сухомлинський стверджував, що діти повинні жити в світі краси, гри, казки, музики, малюнку, фантазії, творчості. Про значення різних арт-терапевтичних методів у формуванні особистості наголошувало багато науковців, зокрема, щодо використання: бібліотерапії (А. Міллер, В. Мурашевський, Ю. Некрасов); казкотерапії (І. Вачков, Д. Соколов); пісочній терапії (Н. Бережна, Т. Грабенко, О. Зайва); лялькотерапії (Т. Шишова).

Про необхідність застосування в освітньому процесі засобів мистецтва наголошували А. Макаренко, В. Сухомлинський. Особливу увагу вчені приділяли впливу музикотерапії на особистість школяра (Л. Брусиловський, І. Гринькова, В. Петрушин).

Мета статті – проаналізувати методи та форми використання музикотерапії на уроках музичного мистецтва в закладах шкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один із засобів підвищення соціальної активності, комунікативних здібностей особистості, її адекватної соціалізації в суспільстві є музикотерапія.

Музикотерапія є джерелом активізуючої творчості та соціальної стимуляції, що оздоровчо впливає на емоційну й вольову сферу людини. Кожний з елементів музикотерапії, якою б формою він не виражався (вокальною, інструментальною, мовленнєвою, руховою чи образотворчою), вступає у специфічний зв'язок з індивідом [3, с. 34-39].

Основною метою музикотерапії є подолання бар'єрів у спілкуванні, покращення розуміння себе та інших, зняття психічного напруження, створення можливостей для самовираження, набуття навичок адекватної групової поведінки та соціалізації молоді людини в суспільстві.

Призначення музикотерапії – проникнення в глибинні сфери особистості, куди не можна сягнути за допомогою слова.

До основних аспектів застосування музикотерапії вчені відносять: блокування процесу комунікації із соціальним оточенням; підготовка до застосування психотерапії та релаксації; підтримка під час релаксації, пов'язаної з аутогенним тренуванням; подолання тривожних станів, корекція астенії, роздратованості, внутрішнього напруження, зумовлених стресовим станом [1, с. 260].

Методи музикотерапії поділяють на такі, що спрямовані на емоційну активізацію, тренінгові, релаксуючі, комунікативні, а також творчі методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації, музичний тренінг чутливості для вироблення здатності бачити виявлення життя в музиці.

Музикотерапію застосовують як індивідуально, так і на групових заняттях. Найчастіше її сполучають з іншими методами в комплексній психотерапії. Значного ефекту можна досягти тоді, коли музичні твори виконують самі психологи чи

психотерапевти. Відоме широке використання музики разом із гіпнозом, аутогенним тренуванням та іншими методами релаксації. Існують приклади застосування так званої кольорової музики, що дає змогу отримати седативний і тонізуючий ефект [3, с. 57].

До форм роботи на уроках музичного мистецтва із застосуванням музикотерапії відносять – рухове розслаблення і злиття з ритмом музики; музично-рухові ігри і вправи; психічна й соматична релаксація за допомогою музики; вокальні вправи-співи; гра на музичних інструментах і ритмічна декламація; рецептивне сприймання музики; музичне малювання; пантоміма; рухова драматизація під музику; музична розповідь; гра з лялькою та дихальні вправи з музичним супроводом.

У процесі цих занять можна використовувати ритмічні інструменти, костюмний реквізит, спортивні знаряддя та інвентар, іграшки. Серед прикладів використання музикотерапії виокремимо наступні:

- музично-рухова гра, що керується звуковими сигналами, а динамічний напрям однієї фази діяльності чергується з гармонійним розслабленням. Так досягається психічна й соматична релаксація;

- психічна і соматична релаксація за допомогою музики – забезпечує нормальне функціонування мозку, заспокоєння, що переходить у дрімотний стан, з'являється відчуття відпочинку;

- співи – допомагають зайняти активну позицію у груповій діяльності та за допомогою відтворення обраної пісні приводять особистість до внутрішньої конфронтації з власним невротичним станом. Це допомагає долати психологічні бар'єри, перелаштувати особистість і

займати в групі безпечно та стабільну позицію;

- гра на музичних інструментах і ритмічна декламація передбачає ознайомлення з інструментами, зосередженість на тривалості звучання, силі, тембрі, частоті звуку, створює почуття впевненості в собі, звільняє від гнітючих емоцій;

- пантоміма – за допомогою гри з мімікою обличчя, сприяє розвитку творчої фантазії та уяви, рухових здібностей до самовираження, допомагає зняти психічне напруження;

- музична розповідь – є ефективним способом психічної та соматичної

стимуляції за участі рухів, драматизації та мовлення.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Досліджені та пропоновані методи та форми роботи відіграють важливу роль в психологічно-реабілітаційній роботі та у музичному вихованні підростаючого покоління, а тому важливим є систематичне використання їх на уроках музичного мистецтва в закладах шкільної освіти. Подальші наукові дослідження даного процесу вбачаємо у розробці відповідних діагностичних методик для удосконалення методів та форм впливу музикотерапії на школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонова-Турченко О. Музична психотерапія : посібник-хрестоматія. Київ: ІЗМН, 1997. 260 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 57 с.
3. Шабутін С. Зцілення музикою. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. С. 39.

*Стаття надійшла до редакції
28 квітня 2022р.*

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України.–2009.– № 5):

Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис **наукової статті** мусить бути структурований у такий спосіб: Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис **статті з методики** повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких повинна бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обґрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладанні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, російська, англійська, німецька.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 7 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів. Однак, відповідальність за зміст статей несуть автори.

Список використаної літератури оформляти відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 та в порядку цитування.

Шановні дописувачі Вісника!

Для отримання довідок, надання зауважень та пропозицій просимо звертатись на

Viber 097-211-64-54 або e-mail: heorhiiivna@gmail.com

Медіа-редактор: к.пед.н., доц. Марценюк Олена Георгіївна

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ, НАВЧАЛЬНЕ, ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації, несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

ВИПУСК 2 (40)

Засновник та видавець:

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Реквізити редакції та видавця:

Адреса: 21019, м. Вінниця, вул. Нагірна, 13

Телефон: (0432) 57-50-42, 68-62-25

<http://www.vgpk.com.ua>

Ціна: договірна